

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ**

ΕΘΝΙΚΟ
ΚΕΝΤΡΟ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ &
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΤΗΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ**

ΕΙΡΗΝΗ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ
Επιβλέπουσα: Δρ. ΣΤΑΜΑΤΙΝΑ ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2007

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ	4
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
ABSTRACT.....	8
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
II. ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ.....	13
A. Το μεταναστευτικό φαινόμενο και το Νοτιο-Ευρωπαϊκό μοντέλο	13
A1. Ορισμός της μετανάστευσης	13
A2. Αίτια της μετανάστευσης	15
A3. Το νότιο-ευρωπαϊκό μεταναστευτικό μοντέλο και η Ελλάδα	16
B.Ο ρόλος των γυναικών στη μεταναστευτική διαδικασία.....	20
B1. Χαρακτηριστικά των γυναικών μεταναστριών- Λόγοι μετανάστευσης.....	20
B2.Το πορτρέτο των γυναικών μεταναστριών στην Ελλάδα	21
B2.1. Υπηκοότητα και φύλο των μεταναστών.....	21
B2.2 Η διαδικασία της οικογενειακής συνένωσης	26
III. Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ	30
A. Η θέση των γυναικών στη κοινωνία.....	30
A1. Η κοινωνική ένταξη των μεταναστών.....	30
A1.1. Ευρωπαϊκές Πολιτικές για την κοινωνική ένταξη.....	34
A1.2. Προγράμματα για την ένταξη των γυναικών μεταναστριών στην Ελλάδα	37
A2. Γυναίκες σύζυγοι Ευρωπαίων πολιτών.....	40
A3.Φαινόμενο μικτών γάμων και προβληματισμοί: στοιχεία από την Περιφέρεια Αττικής ΔΑΜ Ν. ΑΘΗΝΩΝ.....	43

B. Η πρόσβαση των γυναικών μεταναστριών στην απασχόληση και οι εργασιακές τους σχέσεις	46
B1. Γυναίκες και εργασία. Η θηλυκοποίηση της εργασίας	46
B2. Η αντιμετώπιση των μεταναστών ως εργατικού δυναμικού από το Κράτος .	48
B3. Εργασιακά προβλήματα των γυναικών μεταναστριών.....	52
Γ. Το ζήτημα της παράνομη διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων	53
Γ1. Χαρακτηριστικά της παράνομης διακίνησης των γυναικών με σκοπό την οικονομική και σεξουαλική εκμετάλλευση	54
Γ2. Μέθοδοι και χαρακτηριστικά των διακινητών	57
Γ3. Κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες που ευνοούν την εμπορία ανθρώπων για οικονομική ή/ και σεξουαλική εκμετάλλευση.....	58
Γ4. Το φαινόμενο του trafficking στην Ελλάδα	60
Γ5. Δυσκολίες αντιμετώπισης του φαινομένου- Πολιτικές και τρόποι διαχείρισης.....	63
Γ6. Νομοθεσία για την εμπορία ανθρώπων	67
IV.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	71
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	77
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	82

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Αλλοδαποί στην Νότια Ευρώπη, 1988-89.....	16
Πίνακας 2. Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα και φύλο, 2001.....	22
Πίνακας 3. Υπήκοοι τρίτων χωρών-άδειες διαμονής εν ισχύ την 30.4.2007	22
πίνακας 4. Ισχυρές κατηγορίες.....	25
Πίνακας 5. Γυναίκες σύζυγοι που έχουν έρθει στην Ελλάδα μέσω της διαδικασίας της οικογενειακής συνένωσης βάσει του νόμου 3386/2005 το έτος 2006	28
Πίνακας 6. Εθνικές ομάδες συζύγων Ελλήνων/Ευρωπαίων πολιτών	41
Πίνακας 7. Μετανάστευση γυναικών	48
Πίνακας 8. Θύματα εμπορίας ανθρώπων- Σωματεμπορίας (Άρθρα 323 ^A & 351) (1/1/2003 έως 30/6/2006)	60
Πίνακας 9. Δράστες Εμπορίας Ανθρώπων Σωματεμπορίας (Άρθρα 323 ^A & 351).....	62
Πίνακας 10. Σύνολο αδειών διαμονής σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ.7 του ν.2910/2001.....	69
Πίνακας 11. Σύνολο αδειών διαμονής σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ.7 του ν.2910/2001.....	69
Πίνακας 12. Σύνολο αδειών διαμονής σύμφωνα με το άρθρο 46 του ν.3386/2005.....	69

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΔΑΜ	Διεύθυνση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΛΑΣ	Ελληνική Αστυνομία
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΣΥΕ	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία
ΕΣΔ	Εθνικό Σχέδιο Δράσης
ΕΣΔΕΝ	Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη
ΙΜΕΠΟ	Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής
Μ.Κ.Ο.	Μη Κυβερνητικός Οργανισμός
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
Ο.Α.Ε.Δ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ο.Κ.Ε.	Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΠΓΔΜ	Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας
ΥΠΕΣΔΔΑ	Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης

Περίληψη

Η εργασία αυτή είναι μια προσπάθεια να παρουσιάσει το πώς είναι διαμορφωμένη η θέση των μεταναστριών στην ελληνική κοινωνία, τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στο χώρο της εργασίας και τους τρόπους ενσωμάτωσης των γυναικών στο κοινωνικό περιβάλλον.

Αρχικά παρουσιάζεται η εξέλιξη της μεταναστευτικής διαδικασίας και του φαινομένου, η πορεία των μεταναστριών και τα χαρακτηριστικά που τις διαφοροποιούν από τους άνδρες μετανάστες. Παρατίθενται στατιστικά στοιχεία για την εθνική διαστρωμάτωση των μεταναστριών καθώς και στοιχεία της οικογενειακής επανένωσης, που αντανakλούν σε μεγάλο βαθμό την σύνθεση των μεταναστών και τη διεύρυνση του νέου μεταναστευτικού μοντέλου που προβάλλει έντονα την ένωση της οικογένειας των υπηκόων τρίτων μελών. Διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία των μεταναστών επιθυμεί να παραμείνει στην Ελλάδα να δομήσει τη νέα ζωή του μακριά από τη χώρα καταγωγής.

Σε επόμενο κεφάλαιο καταγράφονται οι πολιτικές ένταξης που έχουν θεσπιστεί σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο για τους μετανάστες και το έλλειμμα αναφορικά με τα προγράμματα κοινωνικής ένταξης για την ομάδα των γυναικών μεταναστριών. Περιγράφεται το φαινόμενο των μικτών γάμων, η διαδικασία των συνεντεύξεων που λαμβάνουν χώρα στη Διεύθυνση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης και οι βασικοί απορριπτικοί λόγοι των αιτημάτων για άδεια παραμονής στις αλλοδαπές.

Στη συνέχεια περιγράφεται αναλυτικά η θέση των μεταναστριών στο χώρο της εργασίας και τα βασικά προβλήματα που δυσκολεύουν τη ζωή των μεταναστών και δημιουργούν δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης. Επιπλέον η επαφή των μεταναστών με τις αρμόδιες διοικητικές υπηρεσίες παρουσιάζεται από σχετικές έρευνες και από φορείς που έρχονται σε επαφή με μετανάστες με ιδιαίτερες δυσκολίες και εμπόδια που δεν επιτρέπουν σε πολλές περιπτώσεις τη διεκπεραίωση υποθέσεων.

Ένα βασικό πρόβλημα που αναλύεται πιο διεξοδικά είναι η παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων για σεξουαλική ή/και οικονομική εκμετάλλευση. Δίνονται πληροφορίες για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της άτυπης μορφής απασχόλησης, περιγράφονται οι μέθοδοι και οι τρόποι διακίνησης και γίνεται μια προσπάθεια να αποτυπωθούν οι πιο σημαντικές δυσκολίες που καθιστούν το

φαινόμενο αυτό μη αντιμετωπίσιμο. Παρατίθενται μια σειρά από προτάσεις που δομούνται και αναπτύσσονται πάνω στο τρίπτυχο πρόληψη-προστασία-καταστολή.

Τέλος κατατίθενται τα συμπεράσματα αυτής της εργασίας και οι προτάσεις που προκύπτουν από τους προβληματισμούς και την καταγραφή των δυσκολιών και προβλημάτων των μεταναστριών. Η παρέμβαση της τοπικής αυτοδιοίκησης και ο ρόλος της στην ανάπτυξη πολιτικών προσανατολισμένων στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των μεταναστριών-μεταναστών είναι καθοριστική και απαραίτητη.

Λέξεις κλειδιά

Γυναίκες μετανάστριες, οικογενειακή επανένωση, εργασία, παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων για σεξουαλική ή/και οικονομική εκμετάλλευση, κοινωνική ένταξη, μικτοί γάμοι.

Abstract

This essay basically deals with the structure and the role of women migrants in the Greek society, the main problems faced in their working environment, as well as their integration in the society.

At the beginning, I present an outline of the migration phenomenon and the main differences between male and female migrants. Statistical data are used in order to present the multinational origin of women migrants and fundamental aspects of family reunification. This was intended in order to emphasize in the great application of the new immigration model where the point is to join the family member that are apart. It is strongly concluded that the majority of the migrants wishes to structure their lives away from their country of origin.

The following chapter focuses to the integration policy in national and European level and the lack of social integration programs for the group of women migrants. Phenomenon of multicultural marriage is presented and the interview procedure that take place in the Directorate of Foreigners and Migrants as well as the rejection reasons for residence permission.

Then I describe the basic problems that aggravate life of migrants mainly in their working environment. Moreover, migrants' communication with civil authorities, through the conclusion of several surveys, is presented as one of the most crucial factors that impede the solution of their essential cases.

A basic problem efficiently described in this chapter is human trafficking. Several parameters of this quite difficult resolving problem are analytically described as well as the main characteristics and working ways of trafficking. Finally, numerous suggestions are presented forming the scheme of precaution-protection-prevention.

Finally, the conclusions and the proposals of this essay come from the difficulties and problems of women migrants. Local administration could and should be the main operation tool for the development of policies orientated to the amelioration of living condition.

Key words

Women migrants, family reunification, integration policy, working environment
human trafficking, multicultural marriage

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην επιβλέπουσα της πτυχιακής μου εργασίας κυρία Σταματίνα Γιαννακούρου για την πολύτιμη βοήθεια της και την ενθάρρυνση που μου παρείχε σε όλα τα στάδια της εκπόνησης της εργασίας.

Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω τα άτομα εκείνα που μου παρείχαν σημαντικές πληροφορίες και μου κατέθεσαν την εμπειρία τους δίνοντας μου τη δυνατότητα να πλησιάσω και να «αισθανθώ» τις γυναίκες μετανάστριες: Κανδιανοπούλου Χ., Καραπιπέρη Α.

Ευχαριστώ τα μέλη των Μη Κυβερνητικών Οργανισμών ΚΛΙΜΑΚΑ και ΝΕΑ ΖΩΗ που βοηθούν με κάθε τρόπο τα θύματα της εμπορίας και τέλος θα ήθελα να ευχηθώ αρχικά μια καλύτερη ζωή χωρίς αδιέξοδα, για την Έλενα, Νάντια και Μαρία και να τις ευχαριστήσω που μου μίλησαν.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ρόλος της γυναίκας στη μεταναστευτική διαδικασία είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς έχει συμβάλλει καθοριστικά και έχει επηρεάσει τον τρόπο και τον τόπο μετακίνησης, το είδος της μετανάστευσης και το βαθμό ένταξης των μεταναστών στη χώρα υποδοχής (οικογένεια). Συγκριτικά με προηγούμενες περιόδους η γυναίκα αποφασίζει και ορίζει την πορεία της ζωής της ανεξάρτητα από την ύπαρξη συζύγου – συντρόφου και παρουσιάζεται περισσότερο αυτόνομη και έτοιμη να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της μετανάστευσης.

Οι γυναίκες μετανάστριες αποτελούν μεγάλο κομμάτι του μεταναστευτικού πληθυσμού και ταυτόχρονα ομάδα που δεν έχει κυρίαρχο λόγο. Πιο συγκεκριμένα είναι η ομάδα αυτή που δέχεται περισσότερους σφραγισμούς λόγω του φύλου ενισχυόμενος από την έλλειψη μόρφωσης και τη διαφορετική εθνική ταυτότητα.

Η σχετική βιβλιογραφία αφορά κυρίως τη μελέτη του μεταναστευτικού φαινομένου γενικά χωρίς να εξετάζει τις ουσιαστικές διαφορές και τα προβλήματα των γυναικών. Αποσπασματικές μελέτες και άρθρα έχουν καταγράψει ότι η μελέτη της γυναικείας μετανάστευσης υποδεικνύει την ανάγκη για μια συνολική και ολοκληρωμένη έρευνα που αφενός θα δείχνει την ουσιαστική συμβολή της γυναίκας στη μετανάστευση και αφετέρου θα παρουσιάζει τα προβλήματα που χρήζουν αντιμετώπιση έτσι ώστε να αρθούν τα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού.

Η εργασία αυτή επικεντρώνεται στη γυναίκα μετανάστρια, στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από τον άντρα μετανάστη, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει στην εργασία και στον τρόπο που ενσωματώνεται και εντάσσεται στο νέο κοινωνικό περιβάλλον.

Γίνεται μια προσπάθεια να παρουσιαστούν τα προβλήματα των μεταναστριών στο χώρο εργασίας με ιδιαίτερη αναφορά στην παράνομη διακίνηση τους για οικονομική ή/και σεξουαλική εκμετάλλευση (trafficking). Το φαινόμενο αυτό αποτελεί μια παγκόσμια μορφή οργανωμένου εγκλήματος όπου τα τελευταία χρόνια έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις και έχει ενεργοποιήσει διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς. Η επίλυση αυτού του σοβαρού ζητήματος επιτάσσει οργανωμένες και συντονισμένες ενέργειες από φορείς κρατικούς και μη.

Επιπρόσθετα θα γίνει αναφορά στην θέση της γυναίκας στην κοινωνία, στους τρόπους ενσωμάτωσης της και θα παρουσιαστεί το φαινόμενο των μικτών γάμων. Η ένωση ζευγαριών διαφορετικής εθνικότητας, φυλής ή χρώματος αποτελεί συνηθισμένο φαινόμενο. Στην εργασία περιγράφεται η διαδικασία έγκρισης των αιτημάτων που υποβάλλουν τα μικτά ζευγάρια στην Περιφέρεια Αττικής για χορήγηση άδειας διαμονής σύμφωνα με τον τελευταίο νόμο 3386/2005. Μέσα από στοιχεία που προκύπτουν από συνεντεύξεις στελεχών της αρμόδιας υπηρεσίας προκύπτουν κοινωνιολογικά και ανθρωπολογικά συμπεράσματα σχετικά με προβληματικές περιπτώσεις μικτών γάμων που μαρτυρούν την παραβατική συμπεριφορά αλλοδαπών γυναικών.

Η εργασία αυτή εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Εκπαιδευτικού Προγράμματος της Εθνικής Σχολής Τοπικής Αυτοδιοίκησης του τμήματος της Μεταναστευτικής Πολιτικής, το χρονικό διάστημα Ιουλίου – Σεπτεμβρίου 2007. Αντλεί πληροφορίες από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, από συγκεκριμένες ηλεκτρονικές διευθύνσεις, καθώς και ενημερωτικό υλικό από την Περιφέρεια Αττικής και πιο συγκεκριμένα από τη Διεύθυνση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης του Δήμου Αθηναίων και το αντίστοιχο τμήμα του Υπουργείου Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

II. ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

A. Το μεταναστευτικό φαινόμενο και το Νοτιο-Ευρωπαϊκό μοντέλο

A1. Ορισμός της μετανάστευσης

Ως μετανάστευση ορίζουμε τη φυσική μετάβαση ατόμων και ομάδων από μία κοινωνία σε κάποια άλλη (Eisenstadt, 1953) ή κάθε γεωγραφική μετακίνηση μεγάλου αριθμού ατόμων (Sauvy, 1996) ή τη μεταφορά ανθρώπινου και εργατικού δυναμικού από μία περιοχή σε κάποια άλλη (Castles & Kosack, 1973). Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) ως μετανάστες ορίζονται οι υπήκοοι κρατών εκτός Ε.Ε. που έχουν εισέλθει νόμιμα ή παράτυπα στην Ελλάδα ή σε άλλες χώρες της Ε.Ε. με σκοπό την εγκατάσταση και την ανεύρεση προσωρινής ή μόνιμης εργασίας.

Στη συνέχεια, παρατίθενται οι πιο κοινές κατηγοριοποιήσεις των μεταναστών/-τριών (Castles, 2000):

Οι *προσωρινοί οικονομικοί μετανάστες/-τριες* είναι τα άτομα που μεταναστεύουν για περιορισμένη χρονική περίοδο, προκειμένου να εργαστούν, να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσής τους και να αποστείλουν τα χρήματα στην πατρίδα τους.

Οι *ανεπίσημοι ή οι μη εγγεγραμμένοι μετανάστες/-τριες* είναι τα άτομα που μετακινούνται σε μια χώρα, συνήθως για αναζήτηση απασχόλησης, χωρίς να διαθέτουν τις απαραίτητες άδειες και έγγραφα για τη νόμιμη απασχόληση και διαμονή τους.

Οι *εξειδικευμένοι/-ες εργαζόμενοι/-ες και οι επιχειρηματίες μετανάστες/-τριες* είναι ανώτεροι υπάλληλοι, στελέχη, τεχνικοί, οι οποίοι/-ες μετακινούνται στις εσωτερικές αγορές εργασίας των πολυεθνικών εταιριών και των διεθνών οργανισμών ή επιδιώκουν την απασχόλησή τους στις διεθνείς αγορές ως άτομα που διαθέτουν εξαιρετικές δεξιότητες.

Η *εξαναγκαστική μετανάστευση* με την ευρεία έννοια περιλαμβάνει τόσο τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο, όσο και τα άτομα που έχουν αναγκαστεί να μετακινηθούν εξαιτίας εξωτερικών παραγόντων, όπως είναι οι περιβαλλοντικές καταστροφές, οι πόλεμοι, κ.λπ.

Οι *μετανάστες/-τριες οικογενειακής επανένωσης* είναι τα εξαρτημένα μέλη της οικογένειας, δηλαδή γυναίκες και παιδιά που μεταναστεύουν ακολουθώντας τους συζύγους τους ή την οικογένειά τους αντίστοιχα. Οι περισσότερες χώρες

αναγνωρίζουν, κατ' αρχήν, το δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση για τους/τις μετανάστες/-τριες που έχουν άδεια παραμονής.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης με την έννοια της μετακίνησης ανθρώπων από τόπο σε τόπο δεν είναι νέο. Η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, έχει δεχθεί ένα σημαντικό αριθμό παράνομων και νόμιμων μεταναστών. Έχει μετατραπεί από χώρα αποστολής μεταναστών σε χώρα υποδοχής. Η ύπαρξη των μεταναστών σε μία χώρα επηρεάζει σημαντικά την οικονομική και κοινωνική διάρθρωση της. Ο μετανάστης αποτέλεσε και σε μεγάλο βαθμό αποτελεί και σήμερα κύριο στοιχείο της ανάπτυξης της καπιταλιστικής και τοπικής οικονομίας. Ο ρόλος του είναι συνδεδεμένος με την ανταγωνιστικότητα του κεφαλαίου και τις πολιτικές δημιουργίας φθηνού εργατικού δυναμικού (Ψημμένος, 1999).

Επιπρόσθετα, η διαδικασία της μετανάστευσης αποτελεί κοινωνικό φαινόμενο, που επηρεάζεται από την αγορά, το κράτος, το έθνος και το φύλο. Τα στοιχεία αυτά αλληλεπιδρούν καθορίζοντας έτσι τη συγκρότηση των κοινωνικών κατηγοριών και ομάδων καθώς και τον τρόπο επαφής και επικοινωνίας μεταξύ τους (Πετράκου, 2001). Δεν αποτελεί φυσικό φαινόμενο, αλλά αποτέλεσμα κοινωνικοοικονομικών διεργασιών. Συνεπώς η μετανάστευση είναι μια δυναμική διαδικασία και έννοια, η οποία μεταβάλλεται συνεχώς, αλλάζει μορφή και αποτελεί συστατικό στοιχείο των αλλαγών που συντελούνται στην κοινωνία και στην οικονομία καθόλη την πορεία της ανθρώπινης ιστορίας.

Ως προς την εξέλιξη των μεταναστευτικών ρευμάτων, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η Ευρώπη, μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μετατρέπεται σε χώρο υποδοχής μεταναστών, κυρίως από τις τέως αποικίες των ευρωπαϊκών κρατών και σε χώρο σημαντικής εσωτερικής (ενδοηπειρωτικής) μετανάστευσης. Η υπερπόντια αποστολή ευρωπαίων μεταναστών μειώνεται σημαντικά και στρέφεται από τις ΗΠΑ προς την Αυστραλία.

Μεταβολές παρατηρούνται και στον ελλαδικό χώρο. Η Ελλάδα αποτελούσε χώρα εκροής μεταναστών το χρονικό διάστημα 1830-1980. Πιο συγκεκριμένα μεταξύ του 1830 και του 1940, 500.000 άτομα μεταναστεύουν κυρίως προς ΗΠΑ. Τη χρονική περίοδο 1890-1910 παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη μεταναστευτική εκροή (1/5 του ενεργού πληθυσμού). Στους Βαλκανικούς πολέμους πραγματοποιήθηκε μαζική επιστροφή ανδρών. Το διάστημα 1940 –1950 μεταναστεύουν 100.000 άτομα, κυρίως ως πολιτικοί πρόσφυγες ενώ την περίοδο 1950 – 1977, 1.236.290 μόνιμοι και

1.197.601 προσωρινοί μετανάστες καταφεύγουν στη Γερμανία, Αυστραλία και ΗΠΑ. Από το 1977 έως και σήμερα παρατηρείται σημαντική ποσοτική μείωση της εκροής, αλλά ποιοτική αναβάθμιση (brain drain).

Η Ελλάδα μετατρέπεται σε χώρα υποδοχής μεταναστών τη δεκαετία του 1970 και διατηρεί το ρόλο της μέχρι και σήμερα. Τα βασικά μεταναστευτικά κύματα προέρχονται το 1970 από την Αφρική και Ασία (Αίγυπτος, Αιθιοπία, Πακιστάν, Φιλιππίνες). Το χρονικό διάστημα 1980-1988 υπάρχει έντονο μεταναστευτικό ρεύμα με τη μορφή της παράνομης απασχόλησης κυρίως από πρώην σοσιαλιστικές χώρες όπως η Πολωνία και η Βουλγαρία. Τη περίοδο 1988-1991 έχουμε υπερβολική αύξηση των παράνομα απασχολούμενων αλλοδαπών που υπολογίζονται πλέον σε 300,000 οι οποίοι προέρχονται επί το πλείστον από την Αλβανία. (Σούλης, 1993). Την τελευταία δεκαετία, από το 1989 και μετά έχουμε κυρίως μετανάστευση από το πρώην ανατολικό μπλοκ.

A2. Αίτια της μετανάστευσης

Τα αίτια της μετανάστευσης είναι πολύμορφα (Χλέτσος, 2005). Οι άνθρωποι μεταναστεύουν για πολλούς λόγους, εκ των οποίων οι κυριότεροι είναι η αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, η εξεύρεση εργασίας και η απόκτηση ανεξαρτησίας. Οικονομικοί, πολιτιστικοί, κοινωνικοί, ιστορικοί και θρησκευτικοί είναι οι παράγοντες που συντελούν καθοριστικά στη διαδικασία της μετανάστευσης.

Πιο συγκεκριμένα το προφίλ της περιοχής και τα προσωπικά χαρακτηριστικά των ατόμων που μετακινούνται καθορίζουν τη μετακίνησή τους. Οι εισοδηματικές διαφορές μεταξύ της χώρας προέλευσης και της χώρας προορισμού επηρεάζουν θετικά τη μετανάστευση. Υπήρξαν και υπάρχουν άτομα που εγκατέλειψαν τη χώρα τους εξαιτίας πολιτικών ή ιδεολογικών πεποιθήσεων και αδυναμίας ομαλής διαβίωσης, λόγω της ύπαρξης αντιδημοκρατικών καθεστώτων.

Επίσης, στοιχεία που καθιστούν τη χώρα προέλευσης μη ελκυστική είναι το δυσμενές νομικό πλαίσιο, η υψηλή φορολογία και το αρνητικό κοινωνικό περιβάλλον, καθώς και προβλήματα υπερπληθυσμού και υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Η γεωγραφική απόσταση ανάμεσα στη χώρα προορισμού και στη χώρα προέλευσης επηρεάζει εξίσου τη μετανάστευση, δηλαδή όσο μειώνεται αυτή η απόσταση τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες των ατόμων για μετανάστευση.

Το άνοιγμα των οικονομιών και γενικότερα ο διεθνής ανταγωνισμός αποτελούν βασικές παραμέτρους της εξέλιξης της μετανάστευσης. Η διεθνοποίηση, ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός, τα νέα οικονομικά πρότυπα τα οποία επιτάσσουν οικονομική σύγκλιση, ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίου, εργατικού δυναμικού, υπηρεσιών και αγαθών αποτελούν στοιχεία που καθορίζουν το πλαίσιο διαμόρφωσης της μεταναστευτικής κίνησης.

Όσο επιμηκύνεται ο χρόνος αναζήτησης εργασίας (Stiglitz, 1974) στη χώρα προορισμού, τόσο μειώνεται η πιθανότητα για μετανάστευση. Ο βαθμός δυσκολίας εξεύρεσης εργασίας αποτελεί για τους δυνητικούς μετανάστες τη βασικότερη αιτία εγκατάλειψης της χώρας τους.

A3. Το νότιο-ευρωπαϊκό μεταναστευτικό μοντέλο και η Ελλάδα

Τη δεκαετία του '70 οι χώρες που ανήκουν στο Νότιο Ευρωπαϊκό μοντέλο (Ισπανία, Ελλάδα, Πορτογαλία και Ιταλία) άρχισαν να μετατρέπονται από χώρες προέλευσης σε χώρες υποδοχής. Το μοντέλο αυτό ως κύριος παράγοντας διαμόρφωσης του παγκόσμιου χάρτη μετανάστευσης αποτέλεσε μαγνήτη μεταναστευτικής ροής από την Ασία, την Αφρική και από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Πίνακας 1. Αλλοδαποί στην Νότια Ευρώπη, 1988-89

	Νόμιμοι (·000)	Μη νόμιμοι (·000)	Πρόσφυγες (·000)	Σύνολο (·000)	% συνολικού πληθυσμού
Ελλάδα	200	70	5	275	2.8
Ιταλία	645	850	10	1,505	2.6
Πορτογαλία	94	60	1	155	1.5
Ισπανία	475	294	9	778	2.0
Totals	1,414	1,274	25	2,713	9.1

Πηγή: ISOPLAN estimates in Wern and Korner (1991,p.38)

Οι παράγοντες που συνέβαλλαν στην έντονη αύξηση της μετανάστευσης προς τις χώρες της Νότιας Ευρώπης κατά τις δεκαετίες 1980-1990 περιγράφονται στη συνέχεια.

Οι μετανάστες αποφάσιζαν με κριτήριο το βαθμό ευκολίας μετακίνησης και εισόδου στην χώρα προορισμού. Ήταν πιο εύκολο για τους δυνητικούς μετανάστες να επιλέξουν χώρες όπου δεν υπήρχε παράδοση μετανάστευσης όπως η Γαλλία και η Γερμανία. Η έλλειψη νομοθεσίας και εμπειρίας σε θέματα μετανάστευσης, και ο ανέτοιμος κρατικός μηχανισμός δημιουργούν ένα ευνοϊκό πλαίσιο για όσους επιθυμούν να διευκολύνουν τη διαδικασία της φυγής από τη χώρα καταγωγής.

Το θέμα της γεωγραφικής θέσης των χωρών της Νότιας Ευρώπης βοηθούν σε μεγάλο βαθμό την εισροή μεταναστών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των μεταναστών που εισήλθαν νόμιμα ως τουρίστες ή επισκέπτες και απλά παρέμειναν νόμιμα ή παράνομα.

Το παράδειγμα της Ελλάδας και Ιταλίας είναι χαρακτηριστικό για να εξηγηθεί η μεγάλη μεταναστευτική εισροή τη δεκαετία του '80. Ο ιδιαίτερος γεωγραφικός χαρακτήρας, δηλαδή οι πολλές ακτογραμμές, τα πολλά νησιά, η αδυναμία αξιόπιστου ελέγχου των συνόρων λόγω της μορφολογίας του εδάφους, καθώς και η ύπαρξη πολλών ορεινών περιοχών που συνορεύουν με πολλές χώρες, καθιστούν τις δύο αυτές χώρες πόλους έλξης για παράνομη κυρίως μετανάστευση.

Χρειάζεται να αναφέρουμε ότι ένας εξίσου σημαντικός οικονομικός παράγοντας υπήρξε η εξάρτηση κάποιων κλάδων της οικονομίας αυτών των χωρών, από την παρουσία φτηνού και ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού που αντιπροσωπεύει η πλειοψηφία του μεταναστευτικού πληθυσμού. Πιο αναλυτικά η πρώτη μεταναστευτική ροή στη Νότια Ευρώπη σχετίζεται με δυο διαδικασίες (Russel King, 2000) :

- i. Υπήρξε η ανάγκη συμπλήρωσης και υποκατάστασης εργασίας σε συγκεκριμένους τομείς, όπως είναι η γεωργία – συγκομιδή παραγωγής και ο κατασκευαστικός κλάδος.
- ii. Χρειάστηκε να υποστηριχθούν οι εργασιακές δομές που διαμορφώθηκαν κατά την εξέλιξη από το φορντικό¹ στο μεταφορντικό² τρόπο παραγωγής. Εμφανίζεται η έντονη

---

¹Ο φορντισμός περιγράφεται ως η διαδικασία που στηρίζεται στη μαζική παραγωγή αλλά και στην εντατική υποκίνηση για κατανάλωση βιομηχανικών προϊόντων, στην εξέλιξη των εργασιών σε γραμμές παραγωγής (assembly line), στην ορθολογική τμηματοποίηση των παραγωγικών βημάτων (τεύλορισμός), στη συναινετική αντιμετώπιση των προβλημάτων από εργοδότες και εργαζόμενους, στην εξέλιξη των αμοιβών με βάση την αύξηση της παραγωγικότητας και του πληθωρισμού κ.ά.

²Ο μεταφορντισμός-τεύλορισμός έχει ως στόχο την ανάπτυξη μιας νέας μεθόδου οργάνωσης της εργασίας που προωθεί την αύξηση της παραγωγικότητας μέσω της “επιστημονικής” ανάλυσης της κάθε εργασίας, της επιτήρησης των εργατών, την καταγραφή της απόδοσης τους ,το σχεδιασμό της

προσπάθεια των χωρών της Νότιας Ευρώπης να προσαρμοστούν και να εναρμονιστούν με τις επιταγές του νέου παγκοσμιοποιημένου μοντέλου. Κάτω από αυτές τις συνθήκες οι μετανάστες αποτέλεσαν ιδανική λύση για την κάλυψη της ανάγκης φθηνού εργατικού δυναμικού και της εισαγωγής μορφών ευέλικτης εργασίας.

Συμπληρωματικά, χρειάζεται να προσθέσουμε το γεγονός ότι σε αυτές τις χώρες αναπτύσσεται ο τριτογενής τομέας που απαιτεί συγκεκριμένο εργατικό δυναμικό στους τομείς του τουρισμού, των ποικίλων προσωπικών υπηρεσιών και της οικιακής φροντίδας. Οι μετανάστες συγκεντρώνονται στα νησιά όπου υπάρχουν ευκαιρίες για εποχιακή εργασία, στις ορεινές περιοχές όπου δραστηριοποιούνται στον αγροτικό τομέα και βέβαια στα μεγάλα αστικά κέντρα όπου εμφανίζονται περισσότερες ευκαιρίες στον κατασκευαστικό τομέα.

Τέλος ένας παράγοντας που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην αύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος προς τις χώρες αυτές είναι το δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η πλειοψηφία των ευρωπαϊκών χωρών. Οι μετανάστες αποτελούν λύση στο έντονο πρόβλημα υπογεννητικότητας και συμπληρώνουν την ανάγκη για εργατικό δυναμικό σε εργασίες που δεν προτιμούν οι γηγενείς.

Οι κλάδοι εργασίας που απασχολούνται οι μετανάστες στις χώρες της Νότιας Ευρώπης είναι οι ακόλουθοι (Black et al, 1997)

Οικιακοί εργάτες: Στις τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες της Νοτίου Ευρώπης παρατηρείται μεγάλη αύξηση των οικιακών εργατών Αυτού του είδους οι εργασίες καλύπτονται από τους μετανάστες καθώς δεν υπάρχει σχετική ζήτηση στην αγορά εργασίας από τον γηγενή πληθυσμό. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν εργασίες όπως φροντίδα σπιτιού, μαγείρεμα, φύλαξη παιδιών και φροντίδα ηλικιωμένων.

Αυτοαπασχολούμενοι εργάτες: Εθνικές ομάδες κυρίως από τη Σενεγάλη παρουσιάζονται σε Ιταλικές και Ισπανικές πόλεις και σε τουριστικά θέρετρα. Ασχολούνται με την πλανόδια πώληση τσιγάρων, φθηνών κοσμημάτων και ποικίλων αγαθών χαμηλής αξίας. Μια συχνή δραστηριότητα της συγκεκριμένης εργατικής ομάδας είναι το πλύσιμο αυτοκινήτων στα φανάρια η οποία πολλές φορές ασκείται και από παιδιά. Τέλος μπορούμε να προσθέσουμε ως μορφή αυτοαπασχόλησης και

παραγωγής, την ευελιξία στο ωράριο και την απομάκρυνση των εργαζομένων όχι μόνο από το προϊόν αλλά και από τη διαδικασία της παραγωγής.

την πορνεία παρόλο που τις περισσότερες φορές ελέγχεται από ανδρικές συμμορίες και από οργανωμένα δίκτυα εγκλήματος.

Εργάτες στον κατασκευαστικό τομέα: Η συγκεκριμένη κατηγορία αναπτύχθηκε μεταπολεμικά στις Βόρειο-Δυτικές χώρες της Ευρώπης για την κάλυψη των κατασκευαστικών αναγκών. Στην Ελλάδα η κύρια εργατική ομάδα στον κλάδο των κατασκευών προέρχεται από την Αλβανία, η αντίστοιχη εργατική ομάδα στην Πορτογαλία προέρχεται από το Ακρωτήριο Βέρντε και στην Ιταλία – Ισπανία από διάφορες εθνικότητες, κυρίως από τη Νότια Αφρική. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός η ομάδα αυτή αποτελείται από μη νόμιμους μετανάστες. Οι συνθήκες εργασίας είναι δύσκολες, κακοπληρωμένες και με στοιχεία εκμετάλλευσης.

Εργάτες στον τομέα των υπηρεσιών. Αυτή η μορφή εργασίας περιλαμβάνει υπηρεσίες σε ξενοδοχεία, νοσοκομεία και διάφορα ιδρύματα. Άνδρες αλλά και γυναίκες δουλεύουν σε αυτόν το τομέα, κάνοντας κακοπληρωμένες και χαμηλού κοινωνικού στάτους εργασίες, όπως καθαρισμός ξενοδοχείων και εστιατορίων.

B.Ο ρόλος των γυναικών στη μεταναστευτική διαδικασία

B1. Χαρακτηριστικά των γυναικών μεταναστριών- Λόγοι μετανάστευσης

Η γυναικεία μετανάστευση μέχρι το 1970 προσεγγιζόταν ως αποτέλεσμα της ανδρικής μετακίνησης με εργασιακά χαρακτηριστικά συμπληρωματικά της οικονομικής δραστηριότητας του άνδρος-μετανάστη. Ο στατικός ρόλος των γυναικών που χαρακτήριζε τη μεταναστευτική διαδικασία πριν το '80 έθετε τις βάσεις για τη μετανάστευση του άνδρα. Για αυτούς η μετανάστευση ήταν αποδεκτή σαν μια αυτόνομη πράξη, ενώ για τις γυναίκες θεωρούνταν σαν παρεκτροπή, εκτός εάν μετακινούνταν κάτω από την προστασία άντρα σαν μέλος κάποιας οικογενειακής ομάδας, (Ψημμένος, 2001). Η μετανάστρια οριζόταν υπό το πρίσμα της συζύγου που παρέμενε στη χώρα της παίζοντας έναν ουσιαστικό ρόλο στη μεταναστευτική διαδικασία. Είναι αυτή που επέτρεψε την αναχώρηση των ανδρών αναλαμβάνοντας δουλειά στην πατρίδα της κατέχοντας “ανδρικούς ρόλους”. Η δραστηριότητα των γυναικών που μένουν πίσω διαψεύδει την καθαρά παθητική άποψη για τον ρόλο τους (Green, 2000)

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 τα δεδομένα αλλάζουν και η γυναίκα μετανάστρια εγκαταλείπει τη χώρα προέλευσης ανεξάρτητα από το εάν υπάρχει σύζυγος. Σύμφωνα με τη Phizacklea (1993) η γυναικεία μετανάστευση δε μπορεί να θεωρηθεί δευτερεύουσας σημασίας έναντι της ανδρικής και συσχετιζόμενη μόνο με το οικονομικό νοικοκυριό στη χώρα προέλευσης (Καβουνίδη, 2002). Υπάρχουν πλέον νέες μορφές μεταναστριών. Είναι αυτές που φεύγουν από τη χώρα προέλευσης για να ακολουθήσουν τον άνδρα τους (οικογενειακή συνένωση) και αυτές που εγκαταλείπουν τη χώρα τους, είτε για να βρουν εργασία, είτε για να μπορέσουν να αποδεσμευτούν και να ξεφύγουν από οτιδήποτε τις καταδυναστεύει. Η κυριαρχία του ανδρικού στοιχείου συνδέεται άμεσα με την εκβιομηχάνιση και συμβολίζει την πορεία προς τον εκσυγχρονισμό, κρατώντας τις μετανάστριες εκτός αγοράς εργασίας. Αντίθετα τις τελευταίες δεκαετίες, εμφανίζεται το μοντέλο της χειραφετημένης γυναίκας που αντιτάσσεται έντονα στην εικόνα της παραδοσιακής. Οι μετανάστριες προσαρμόζονται και αναζητούν ευκαιρίες εργασίας ατομικά χωρίς τη βοήθεια και υποστήριξη δικτύων ή οικογενειακών δομών.

B2. Το πορτρέτο των γυναικών μεταναστριών στην Ελλάδα

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή το 2001 (ΕΣΥΕ), ο συνολικός πληθυσμός των αλλοδαπών που απογράφηκε ήταν 762.191 άτομα, εκ των οποίων το 45% είναι γυναίκες. Ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας (Ελληνες και αλλοδαποί) ήταν 10.934.097 άτομα. Οι αλλοδαποί, λοιπόν, αντιπροσωπεύουν σχεδόν το 7% του γενικού πληθυσμού.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι ο υφίσταται μεγάλος αριθμός μη καταγεγραμμένων μεταναστών/ παράτυπη ή μη μετρήσιμη μετανάστευση, ότι υπάρχει κινητικότητα ανάμεσα σε χώρες προέλευσης και προορισμού, καταλήγοντας στο γεγονός ότι τα παραπάνω στοιχεία δεν αποτυπώνουν πραγματική εικόνα αριθμού μεταναστών, παρόλα αυτά είναι τα μόνα που υπάρχουν, αφού το μέγεθος των παράτυπων μεταναστών προσδιορίζεται δύσκολα ή κατά προσέγγιση.

B2.1. Υπηκοότητα και φύλο των μεταναστών

Η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών και των δύο φύλων προέρχεται από τη γειτονική Αλβανία (57%). Πιο συγκεκριμένα, από τους 415.552 άνδρες μετανάστες, οι 257.149 (62%) είναι Αλβανοί, ενώ όσον αφορά στις γυναίκες, η αναλογία μειώνεται και στο σύνολο των 346.639, οι 180.887 (52,2%) έχουν αλβανική υπηκοότητα. Το γεγονός αυτό αξίζει να σημειωθεί, καθώς η χώρα μας είναι η μοναδική χώρα ανάμεσα στα κράτη-μέλη της Ε.Ε. που φιλοξενεί μια εθνική ομάδα μεταναστών με πληθυσμό που υπερβαίνει το 50% του συνολικού. Ακολουθούν οι Βούλγαροι (5%), οι Γεωργιανοί (3%) και οι Ρουμάνοι (3%).

Ως προς την υπηκοότητα των γυναικών μεταναστριών, εκτός των Αλβανίδων, υπερισχύουν πληθυσμιακά οι γυναίκες από τη Βουλγαρία με 21.216 άτομα (6,1%), οι Γεωργιανές με 13.036 άτομα (3,8%), οι Ρωσίδες με 10.990 άτομα (3,2%), οι Ουκρανές με 10.274 (3%) και οι Ρουμάνες με 9.547 άτομα (2,7%). Ακολουθούν οι Πολωνές με 6.955 άτομα (2%) και οι Φιλιππινέζες με 4.949 άτομα (1,4%). Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η απογραφή του 2001 πραγματοποιήθηκε πριν τις τελευταίες διευρύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έτσι συγκεκριμένες

χώρες εντάσσονται μεθοδολογικά στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και όχι στις χώρες της Ε.Ε.

Πίνακας 2. Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα και φύλο, 2001

Παρουσίαση των 12 πολυπληθέστερων ομάδων αλλοδαπών (>10.000)						
Υπηκοότητα	Σύνολο	%	Άνδρες	%	Γυναίκες	%
Αλβανία	438.036	57	257.149	62	180.887	52,18
Βουλγαρία	35.104	4,61	13.888	3,34	21.216	6,12
Γεωργία	22.875	3	9.839	2,37	13.036	3,76
Ρουμανία	21.994	2,89	12.447	3	9.547	2,75
Ηνωμένες Πολιτείες	18.140	2,38	8.805	2,12	9.335	2,69
Ρωσική Ομοσπονδία	17.535	2,3	6.545	1,58	10.990	3,17
Κύπρος	17.426	2,29	8.284	1,99	9.142	2,64
Ουκρανία	13.616	1,79	3.342	0,8	10.274	2,96
Ηνωμένο Βασίλειο	13.196	1,73	5.269	1,27	7.927	2,29
Πολωνία	12.831	1,68	5.876	1,41	6.955	2,01
Γερμανία	11.806	1,55	4.746	1,14	7.060	2,04
Πακιστάν	11.130	1,46	10.654	2,56	476	0,14
Άλλη υπηκοότητα	128.502	16,9	68.708	16,5	59.794	19,5
		100,0		100,0		100,0
Σύνολο	762.191		415.552	(54,52%)	346.639	(45,48%)

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πιο πρόσφατα στοιχεία για την διαστρωμάτωση των μεταναστών παρουσιάζονται στον πίνακα 3. και προέρχονται από την Διεύθυνση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης του Υπουργείου Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και αφορούν τους μετανάστες που μέχρι την 30^η.4.2007 ήταν κάτοχοι άδειας διαμονής εν ισχύ στη χώρα μας

Πίνακας 3. Υπήκοοι τρίτων χωρών-άδειες διαμονής εν ισχύ την 30.4.2007

ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
ΑΛΒΑΝΙΑ	144.263	68.039	212.356	58,2257
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	9.035	18.560	27.595	7,5662
ΟΥΚΡΑΝΙΑ	2.741	13.042	15.783	4,3275
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	8.036	8.363	16.399	4,4964
ΡΩΣΙΑ	1.467	7.300	8.767	2,4038
ΓΕΩΡΓΙΑ	3.155	6.751	9.906	2,7161
ΜΟΛΔΑΒΙΑ	2.224	5.783	8.007	2,1954
ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ	1.253	4.268	5.521	1,5138
ΓΙΟΥΚΟΣΛΑΒΙΑ (ΣΕΡΒΙΑ-ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ)	1.276	1.997	3.273	0,8974
ΑΡΜΕΝΙΑ	1.425	1.943	3.368	0,9235
ΗΠΑ	818	1.182	2.000	0,5484
ΠΟΛΩΝΙΑ	126	922	1.048	0,2874
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	6.272	894	7.166	0,0143
ΣΥΡΙΑ	3.638	844	4.482	1,2289
ΙΝΔΙΑ	5.759	822	6.581	1,8044

ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑ	182	780	962	0,2638
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	148	647	795	0,218
ΠΓΔΜ	612	633	1.245	0,3414
ΚΙΝΑ	911	616	1.527	0,4187
ΑΙΘΙΟΠΙΑ	215	586	801	0,2196
ΤΟΥΡΚΙΑ	502	443	945	0,2591
ΝΙΓΗΡΙΑ	890	390	1.280	0,351
ΣΡΙ ΛΑΝΚΑ	233	390	623	0,1708
ΒΡΑΖΙΛΙΑ	95	373	468	0,1283
ΔΟΜΙΝΙΚΑΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	16	288	304	0,0834
ΛΙΒΑΝΟΣ	479	224	703	0,1928
ΚΑΝΑΔΑΣ	111	222	333	0,0913
ΜΑΡΟΚΟ	243	201	444	0,1217
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	95	188	283	0,0776
ΒΟΖΝΙΑ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	133	188	321	0,088
ΠΑΚΙΣΤΑΝ	8.883	181	9.064	2,4852
ΙΑΠΩΝΙΑ	62	133	195	0,0535
ΚΟΛΟΜΒΙΑ	35	122	157	0,043
ΙΟΡΔΑΝΙΑ	358	113	471	0,1291
ΜΠΑΝΓΚΛΑΝΤΕΣ	3.741	112	3.853	1,0565
ΙΡΑΚ	673	110	783	0,2147
ΚΕΝΥΑ	62	109	171	0,0469
ΚΟΥΒΑ	57	107	164	0,045
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	9	107	116	0,0318
ΚΡΟΑΤΙΑ	64	98	162	0,0444
ΚΟΡΕΑ (ΝΟΤΙΟΣ)	75	82	157	0,043
ΙΡΑΝ	279	80	359	0,0984
ΓΚΑΝΑ	240	74	314	0,0861
ΙΣΡΑΗΛ	92	71	163	0,0447
ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑ	21	70	91	0,025
ΤΥΝΗΣΙΑ	152	70	222	0,0609
ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ	33	69	102	0,028
ΧΙΛΗ	57	62	119	0,0326
ΚΟΝΓΚΟ	81	56	137	0,0376
ΑΛΓΕΡΙΑ	127	44	171	0,0469
ΕΡΥΘΡΑΙΑ	21	42	63	0,0173
ΑΖΕΡΜΠΑΙΤΖΑΝ	25	27	52	0,0143
ΛΙΒΥΗ	96	26	122	0,0335
ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	122	1	123	0,0337
ΗΝΩΜΕΝΑ ΑΡΑΒΙΚΑ ΕΜΙΡΑΤΑ	83	1	84	0,023

Πηγή: ΥΠΕΣΔΔΑ

Ως προς την κατανομή των δύο φύλων, δεν παρατηρείται ισορροπία σε σχέση με τη χώρα προέλευσης των μεταναστών/-τριών. Σε ορισμένες μόνο κατηγορίες υπηκοοτήτων παρατηρείται σχετική ισορροπία, όπως για παράδειγμα, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η Ρουμανία, το Ιράν και η Αρμενία που δεν εμφανίζουν πολύ σημαντικές αριθμητικές αποκλίσεις ως προς τον πληθυσμό

των δυο φύλων, παρότι και στις τέσσερις περιπτώσεις οι γυναίκες υπερισχύουν αριθμητικά με μικρή απόκλιση. Επιπλέον σε ορισμένες χώρες παρατηρείται σχετική ισορροπία μεταξύ των δύο φύλων με μικρό προβάδισμα των ανδρών όπως οι Γιουγκοσλαβία (Σερβία-Μαυροβούνιο), Τουρκία και Μαρόκο.

Σε άλλες, ωστόσο, περιπτώσεις οι γυναίκες κυριαρχούν. Πιο συγκεκριμένα, οι μετανάστες από τη Βουλγαρία απαριθμούν στο σύνολο 27,595 άτομα, εκ των οποίων οι 9,035 είναι άνδρες και οι 18,560 γυναίκες. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και οι περίπτωση της Ουκρανίας όπου εκεί η αναλογία είναι 2,741 άνδρες και 13,042 γυναίκες. Η Γεωργία η Μολδαβία, και οι Φιλιππίνες αποτελούν χώρες προέλευσης περισσότερο των γυναικών μεταναστών στην Ελλάδα.

Αντίθετα, έντονη διαφοροποίηση, ως προς την ανδρική-γυναικεία παρουσία, παρουσιάζουν χώρες της Ασίας, όπως για παράδειγμα η Ινδία και το Πακιστάν. Στην πρώτη περίπτωση, ο συνολικός αριθμός των μεταναστών/-τριών στη χώρα μας είναι 6581 άτομα με 5759 άνδρες και μόλις 822 γυναίκες. Στη δεύτερη περίπτωση, η εικόνα είναι παρόμοια: από τους 9,064 μετανάστες/-τριες Πακιστανικής υπηκοότητας, οι 8,883 είναι άνδρες και μόνον οι 181 είναι γυναίκες. Χώρες που παρουσιάζουν έντονες αριθμητικές διαφορές μεταξύ των φύλων είναι η Αίγυπτος και η Συρία. Οι μεγάλες διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται σε αυτές τις χώρες συνδέονται με τις διαφορετικές αντιλήψεις και τα πρότυπα σε σχέση με το φύλο στις διάφορες χώρες προέλευσης. Η πολιτισμική ποικιλομορφία και η κυρίαρχη ιδεολογία του κάθε έθνους-κράτους επηρεάζουν και πολλές φορές προσδιορίζουν τις μετακινήσεις και διαφοροποιούν την κατά φύλο σύνθεση του αλλοδαπού πληθυσμού στη χώρα μας. Χαρακτηριστικά μπορούμε να αναφέρουμε τη δυσμενή θέση στην οποία βρίσκεται η πλειοψηφία των γυναικών στο Πακιστάν καθώς μεγαλώνουν σε ένα πολύ συντηρητικό κατά τα δυτικά πρότυπα κόσμο, που περιορίζει την ελευθερία βούλησης και διατηρεί στερεότυπα που υποδηλώνουν την κυριαρχία του ανδρικού φύλου.

Βάσει του νόμου 3386/2005 παρατίθεται στον παρακάτω πίνακα ο αριθμός των υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι ήταν κάτοχοι άδειας διαμονής μέχρι την 30^η.4.2007 και οι πιο σημαντικές κατηγορίες.

Πίνακας 4 Ισχυρές κατηγορίες

ΑΔΕΙΑ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΑΘΛΗΤΕΣ-ΠΡΟΠΟΝΗΤΕΣ(άρθρο 20, παρ.1-4)	207	29	236
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ (άρθρο 25)	519	144	663
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ (άρθρο 44,παρ.1)	679	333	1.012
ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑΣ (άρθρο 33)	13	6	19
άρθρο 91, παρ.11 ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ	1.069	756	1.825
ΑΥΤΟΤΕΛΗΣ ΑΔΕΙΑ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΜΕΛΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΥΠΗΚΟΟΥ ΤΡΙΤΗΣ ΧΩΡΑΣ (άρθρο 60, παρ.1-4)	2.666	2.093	4.759
ΓΝΩΡΙΜΙΑ Ή ΑΣΚΗΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΙΚΟΥ ΒΙΟΥ (άρθρο 41.παρ.2)	32	67	99
ΓΟΝΕΑΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΗΜΕΛΑΠΟΥ(άρθρα 61,62,63 και 94)	33	281	314
ΔΗΜΟΣΙΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ (άρθρο 45)	287	17	304
ΕΙΔΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ (άρθρο 34, παρ.1και 2)	22	36	58
ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ (άρθρο 46)		40	40
ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ (άρθρο 44, παρ.2)	97	164	261
ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (άρθρο 15, παρ.2)	141.980	50.171	192.151
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ (άρθρο 30, παρ1 & 2)	14	21	35
ΕΠΟΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (άρθρο 16)	322	64	386
ΜΕΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ, ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ (άρθρο 17)	688	344	1.032
ΜΕΛΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΈΛΛΗΝΑ ΠΟΛΙΤΗ (άρθρα 62,63)	21	119	140
ΜΕΛΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΠΟΛΙΤΗ Ε.Ε. (άρθρα 62,63)	5	16	21
ΜΕΛΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΥΠΗΚΟΟΥ ΤΡΙΤΗΣ ΧΩΡΑΣ- ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΕΠΑΝΕΝΩΣΗ (άρθρα 54,56 και 57)	22.888	41.950	64.838
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ ΑΤΟΜΑ (άρθρο 36)	71	62	133
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ Ή ΕΡΓΟΥ (άρθρο 15,παρ.5)	5.044	1.374	6.418
ΣΠΟΥΔΕΣ (άρθρο 28 και 29)	1.066	1.184	2.250
ΣΥΖΥΓΟΣ ΕΛΛΗΝΑ ΠΟΛΙΤΗ (άρθρο 61)	1.054	4.671	5.725
ΣΥΖΥΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗ Ε.Ε. (άρθρο 61)	82	180	262
ΣΥΝΤΗΡΟΥΜΕΝΑ ΜΕΛΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΕΛΛΗΝΑ ΠΟΛΙΤΗ (άρθρο 61)	360	624	984
ΣΥΝΤΗΡΟΥΜΕΝΑ ΜΕΛΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΠΟΛΙΤΗ Ε.Ε. (άρθρο 61)	21	28	49
ΥΠΟΤΡΟΦΟΙ (άρθρο 34, παρ.1και 2)	246	195	441

Πηγή: ΥΠΕΣΛΛΑ

Στον πίνακα 4 διακρίνεται πως το μεγαλύτερο ποσοστό των αλλοδαπών γυναικών κατέχουν άδεια παραμονής για εξαρτημένη εργασία (50.171). Το ίδιο ισχύει και για τους άνδρες μετανάστες (141.980). Επιπλέον σημαντικά υψηλός είναι και ο αριθμός των γυναικών που ήρθαν στην Ελλάδα με τη διαδικασία της οικογενειακής επανένωσης (41.950). Πιο αναλυτικά στοιχεία για την διαδικασία αυτή και τη εθνική διαστρωμάτωση παρατίθενται παρακάτω στο υποκεφάλαιο.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που μας δίνει αυτός ο πίνακας είναι ότι 4,850 γυναίκες βρίσκονται στην Ελλάδα και είναι σύζυγοι Ελλήνων ή Ευρωπαίων πολιτών που έχουν λάβει άδεια παραμονής.

Σημαντικό είναι να αναφέρουμε την ειδική κατηγορία για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων που αναλύεται στο κεφάλαιο Θ στα άρθρα 46-52 του νόμου 3386/2005. Η διάταξη αυτή είναι καινούργια και αποτελεί μια προσπάθεια να χορηγηθεί βοήθεια και υπάρξει μέριμνα για τα θύματα. Όπως φαίνεται στο παραπάνω πίνακα αφορά μόνο στις γυναίκες καθώς αποτελούν ομάδα κοινωνικά ευάλωτη. Οι ρυθμίσεις του άρθρου 47 δίνουν τη δυνατότητα στο θύμα να κατέχει άδεια διαμονής περιορισμένης διάρκειας εφόσον όμως συνεργαστεί με τις αρμόδιες αρχές για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Πρακτικά είναι πολύ δύσκολο για τις γυναίκες που έχουν καταφέρει να αποδράσουν από το κύκλωμα να επιθυμούν να μπουν σε ένα δικαστικό αγώνα που τις καθιστά βασικούς μάρτυρες για την καταδίκη των εμπόρων. Ο τελευταίος νόμος περιλαμβάνει πιο ευνοϊκές ρυθμίσεις σχετικά με τα αναγνωρισμένα θύματα συγκριτικά με το νόμο 3064/2002.

B2.2 Η διαδικασία της οικογενειακής συνένωσης

Η διαδικασία της οικογενειακής συνένωσης αποτελεί μια νομοθετική πλέον ρύθμιση που επιτρέπει την ένωση της οικογένειας η οποία και αναγνωρίζεται και από την πολιτεία ως αναγκαιότητα για την καλύτερη ενσωμάτωση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.

Στο νόμο 3386/2005 «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια» και συγκεκριμένα στα άρθρα 53-60 στο κεφάλαιο Γ καθορίζονται οι όροι για τη χορήγηση και ανανέωση άδειας διαμονής για οικογενειακή επανένωση. Πιο αναλυτικά σύμφωνα με τα άρθρο 53 ο υπήκοος τρίτης χώρας που κατοικεί μόνιμα στην Ελλάδα επί δυο χρόνια δικαιούται κάτω από

ορισμένες προϋποθέσεις να ζητήσει την είσοδο και διαμονή των μελών της οικογένειας του. Χρειάζεται να αποδείξει την ύπαρξη οικογενειακής σχέσης, τα μέλη της οικογένειας του χρειάζεται να μένουν μαζί του, να μπορεί να καλύψει οικονομικά τις ανάγκες της οικογένειας του και να διαθέτει πλήρη ασφάλιση ασθένειας η οποία να μπορεί να καλύψει και τα μέλη της οικογένειας.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι οι γυναίκες που έρχονται με τη διαδικασία αυτή είναι άμεσα εξαρτώμενες από τους συζύγους, δοθέντος ότι δεν κατέχουν προσωπική ασφάλιση και η διάρκεια της παραμονής τους είναι ενός έτους με δυνατότητες ανανέωσης. Μέχρι και τη θέσπιση του νέου μεταναστευτικού νόμου παρατηρήθηκαν έντονα φαινόμενα εκμετάλλευσης και βίας σε πολλές από τις οικογένειες όπου υπήρχαν συντηρούμενα μέλη. Πιο έντονα παρατηρείται σε συγκεκριμένες εθνικές ομάδες με συγκεκριμένες θρησκευτικές πεποιθήσεις (π.χ. μουσουλμάνες) όπου η έντονη προσκόλληση και η εμμονή σε συντηρητικές κατά το Δυτικό κόσμο πεποιθήσεις διατηρούν και αναπαράγουν τη διάκριση των φύλων εις βάρος των γυναικών. Σύμφωνα με μαρτυρίες και στοιχεία από τις αστυνομικές αρχές πολλές από τις γυναίκες που στηρίζονται αποκλειστικά στον άντρα, που μένουν στον οικιακό χώρο χωρίς να έχουν άλλες κοινωνικές ή και επαγγελματικές δραστηριότητες και που ασχολούνται μόνο με την ανατροφή των παιδιών, αντιμετωπίζουν προβλήματα ενδοοικογενειακής βίας.

Μια σημαντική ρύθμιση που δεν προβλεπόταν σε παλαιότερη νομοθετική ρύθμιση αποτελεί η διάταξη του άρθρου 60 του νόμου 3386/2005 η οποία είναι η «Αυτοτελής άδεια διαμονής μελών οικογένειας». Συγκεκριμένα πρόσωπα που έχουν γίνει δεκτά για λόγους οικογενειακής επανένωσης δικαιούνται να αποκτήσουν αυτοτελή άδεια διαμονής στην Ελλάδα. Αυτή η ρύθμιση ευνοεί σε μεγάλο βαθμό τις γυναίκες-μετανάστριες που εξαρτώνται απόλυτα από τους συζύγους τους, δίνοντας τους τη δυνατότητα να λειτουργήσουν ανεξάρτητα και να αντισταθούν σε μορφές βίας.

Πίνακας 5. Γυναίκες σύζυγοι που έχουν έρθει στην Ελλάδα μέσω της διαδικασίας της οικογενειακής συνένωσης βάσει του νόμου 3386/2005 το έτος 2006

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ
ΑΛΒΑΝΙΑ	13.998
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	902
ΑΙΘΙΟΠΙΑ	665
ΣΥΡΙΑ	582
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	290
ΟΥΚΡΑΝΙΑ	261
ΜΟΛΔΑΒΙΑ	254
ΜΠΑΝΓΚΛΑΝΤΕΣ	220
ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ	139
ΠΑΚΙΣΤΑΝ	136
ΑΡΜΕΝΙΑ	125
ΙΝΔΙΑ	118
ΓΕΩΡΓΙΑ	106
ΙΡΑΚ	87
ΝΙΓΗΡΙΑ	86
ΡΩΣΙΑ	63
ΣΡΙ ΛΑΝΚΑ	55
ΓΙΟΥΚΟΣΛΑΒΙΑ (ΣΕΡΒΙΑ-ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ)	52
ΜΑΡΟΚΟ	48
ΛΙΒΑΝΟΣ	45
ΚΙΝΑ	42
ΑΚΤΗ ΕΛΕΦΑΝΤΟΣΤΟΥ	38
ΓΚΑΝΑ	20
ΚΟΡΕΑ (ΝΟΤΙΟΣ)	19
ΣΟΥΔΑΝ	17
ΤΟΥΡΚΙΑ	17
ΙΟΡΔΑΝΙΑ	15
ΙΡΑΝ	15
ΤΥΝΗΣΙΑ	15
ΗΝ.ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ-ΗΠΑ	14
ΚΟΝΓΚΟ	14
ΑΛΓΕΡΙΑ	13
ΒΡΑΖΙΛΙΑ	13
ΙΑΠΩΝΙΑ	13
ΠΟΛΩΝΙΑ	10
ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑ	9
ΚΕΝΥΑ	8

Πηγή: ΔΑΜ Δ. Αθηνών

Στον πίνακα 5 διαφαίνεται ότι οι περισσότερες γυναίκες που έρχονται στην Ελλάδα ως συντηρούμενα μέλη κατάγονται από την Αλβανία. Το γεγονός αυτό εξηγείται αφενός από το μεγάλο ποσοστό των Αλβανών που έχει μεταναστεύσει στην Ελλάδα και αφετέρου από τα χαρακτηριστικά και τις αναζητήσεις της συγκεκριμένης

εθνικής ομάδας. Η απόφαση για μετανάστευση για τους Αλβανούς είναι απόφαση ομαδική που συμπεριλαμβάνει όλα τα μέλη της πυρηνικής οικογένειας και ίσως είναι και η πιο δεκτική ομάδα στη διαδικασία της ένταξης και ενσωμάτωσης. Οι Αλβανίδες στη πλειοψηφία τους επιθυμούν να αφομοιωθούν και να γίνουν ισότιμο κομμάτι του κοινωνικού συνόλου.

III. Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

A. Η θέση των γυναικών στη κοινωνία

A1. Η κοινωνική ένταξη των μεταναστών

Ως κοινωνικός αποκλεισμός, προσδιορίζεται «η διαδικασία μέσω της οποίας συγκεκριμένα άτομα ωθούνται πέρα από τα όρια της κοινωνίας και αποτρέπονται από την πλήρη συμμετοχή σε αυτήν επί τη βάση της φτώχειας, ή την έλλειψη βασικών δεξιοτήτων και ευκαιριών δια βίου μάθησης, ή συνέπεια διακρίσεων. Αυτές οι καταστάσεις απομακρύνουν τα άτομα από την εργασία, το εισόδημα και τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες, καθώς και τα κοινωνικά και τοπικά δίκτυα και δραστηριότητες. Τα άτομα έχουν μικρή πρόσβαση στην εξουσία και σε σώματα λήψης αποφάσεων και έτσι συχνά αισθάνονται ανίσχυρα και ανήμπορα, χωρίς έλεγχο πάνω στις καθημερινές αποφάσεις που επηρεάζουν την ζωή τους» (Γεώργιας, 2007). Οι πολιτικές ένταξης και ενσωμάτωσης των μεταναστών σε μια χώρα υποδοχής προσδιορίζονται και έχουν άμεση σχέση, όπως είναι φυσικό, με τη γενικότερη αντιμετώπιση και στάση αυτής απέναντι στο μεταναστευτικό ζήτημα. Μεταναστευτική πολιτική ορίζεται ως «το σύνολο των μέτρων και των υιοθετημένων πρακτικών» (Μπάγκαβος και Παπαδοπούλου, 2003).

Η ένταξη-ενσωμάτωση των οικονομικών μεταναστών είναι μια μακρά διαδικασία που απαιτεί ειδικές προσπάθειες, κατά κανόνα δαπανηρές σε κόστος και με σημαντικές μεταβιβάσεις πόρων. Προϋποθέτει, επίσης, κοινωνικό διάλογο με όλες τις ενδιαφερόμενες πλευρές. Για την επιτυχή εφαρμογή μεταναστευτικής πολιτικής θα πρέπει να σχεδιαστεί μια συνεκτική και συνολική πολιτική. Προς την κατεύθυνση αυτή, θα πρέπει να αναπτύσσονται προγράμματα που να αφορούν στους επιμέρους τομείς, όπως την εκπαίδευση, τη στέγαση, την κοινωνική ασφάλιση, την υγεία, την παιδεία κ.ά., που θα στοχεύουν στη βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης, ενώ θα οδηγούν στην καλύτερη διαχείριση των θεμάτων αυτών και στην ένταξη των μεταναστών.

Μπορούμε σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε κάποιες μορφές κοινωνικής ένταξης που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή και την ομαλή ενσωμάτωση των μεταναστών στη χώρα μας. Η έλλειψη χώρων θρησκευτικής λατρείας είναι ζήτημα που απασχολεί τους μετανάστες και βέβαια δεν βοηθά καθόλου τη διαδικασία

της ένταξης. Καλό είναι να αναφέρουμε σε αυτό το σημείο ότι στην Αθήνα βρίσκονται περίπου διακόσιες χιλιάδες Μουσουλμάνοι.

Καθοριστικό ρόλο στην ένταξη των μεταναστών παίζει η δυνατότητα να επιλέγουν τους τοπικούς άρχοντες και να γίνουν υπολογίσιμη εκλογική δύναμη με λόγο και άποψη για τις υπηρεσίες που τους παρέχονται. Οι νόμιμοι μετανάστες καταβάλουν τα σχετικά τέλη στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας αλλά δεν αναγνωρίζονται ως δημότες με δικαιώματα παρά μόνο με υποχρεώσεις. Οι Δήμοι και οι Νομαρχίες βαρύνονται εκ των πραγμάτων με σημαντική ευθύνη στα ζητήματα αλλοδαπών και μετανάστευσης. Και τούτο διότι είναι σε επίπεδο τοπικής, κυρίως, κοινωνίας που ο αλλοδαπός βιώνει την καθημερινότητά του, εργάζεται, συντηρεί την οικογένεια και ανατρέφει τα παιδιά του, δραστηριοποιείται και συνάπτει σχέσεις και δεσμούς με άτομα και συλλογικότητες. Στο επίπεδο αυτό διαμορφώνει κατά πρώτο λόγο τη σχέση του με την ελληνική κοινωνία και σε μεγάλο βαθμό εδώ κρίνεται η επιτυχία ή η αποτυχία της κοινωνικής του ένταξης.

Επιπλέον σημαντικό ζήτημα αποτελεί και το θέμα της ιθαγένειας. Ο στόχος κτήσης της ιθαγένειας αποτελεί για το μετανάστη μια προοπτική που τον βοηθά να ενταχθεί πραγματικά αλλά και ψυχολογικά στην ελληνική κοινωνία. Το ελληνικό δίκαιο περί ιθαγένειας υιοθετεί το δίκαιο του “*ius sanguinis*”, το δίκαιο του αίματος όπου την αυτόματη κτήση της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη τη δικαιούται μόνο όποιος έχει ελληνική καταγωγή είτε από πατέρα είτε από μητέρα και όχι όποιος έχει γεννηθεί στο έδαφος της Ελλάδας. Συνεπώς μόνη λύση για τον αλλοδαπό για να γίνει Έλληνας είναι η πολιτογράφηση.

Σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο της πολιτογράφησης, δικαίωμα υποβολής της σχετικής αίτησης έχει μόνο όποιος έχει συμπληρώσει δέκα χρόνια νόμιμης παραμονής στην Ελλάδα και η Πολιτεία διατηρεί την απόλυτη διακριτική ευχέρεια να απορρίψει την αίτηση χωρίς αιτιολόγηση. Χρειάζεται να συμπληρώσουμε ότι η υποβολή αίτησης συνοδεύεται από την καταβολή ενός ιδιαίτερα υψηλού παράβολου που ανέρχεται στα 1500 ευρώ και πολλές φορές λειτουργεί ως αντικίνητρο.

Σύμφωνα με τη γνώμη της Οικονομικής Κοινωνικής Επιτροπής (Ο.Κ.Ε.) για την Κοινωνική Ένταξη των μεταναστών καταγράφονται οι πολιτικές προτεραιότητες που περιλαμβάνουν μια σειρά από στρατηγικές επιλογές που αφορούν την ένταξη των μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα προτείνονται ως στρατηγικές πολιτικές:

α. η ανάληψη δράσεων με σκοπό την άρση των προκαταλήψεων και του στιγματισμού και

β. η συνέχιση, βελτίωση και επέκταση δράσεων στο πλαίσιο ολοκληρωμένων παρεμβάσεων.

Οι παρεμβάσεις αυτές θα κινούνται γύρω από συγκεκριμένους άξονες όπως είναι η εξασφάλιση πρόσβασης στην απασχόληση με όρους ισότιμους με τον υπόλοιπο πληθυσμό, η εξασφάλιση συνθηκών για κοινωνική συμμετοχή και ισότιμη πρόσβαση σε υποδομές, αγαθά και υπηρεσίες, η εφαρμογή δράσεων για την αποφυγή της γκετοποίησης και η πληροφόρηση των ενδιαφερομένων σχετικά με τα δικαιώματά τους και τις δυνατότητες που προσφέρονται. Τέλος η εμπλοκή των ίδιων των ενδιαφερόμενων, της τοπικής αυτοδιοίκησης και της κοινωνίας των πολιτών στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των δράσεων που τους αφορούν θα συντελέσει καθοριστικά στην αποτελεσματικότητα εφαρμογής των δράσεων.

Η Ο.Κ.Ε. θεωρεί ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικό να υπάρχει σωστή ενημέρωση των ατόμων που ανήκουν στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες για τα δικαιώματά τους. Η ενημέρωση αυτή μπορεί και πρέπει να παρέχεται από εξειδικευμένα όργανα που θα προκύπτουν από τη συνεργασία κρατικών, τοπικών και μη κυβερνητικών οργανισμών.

Επιπρόσθετα σημαντικό είναι σύμφωνα με την Ο.Κ.Ε. η ευαισθητοποίηση των πολιτών για τις διακρίσεις που υφίσταται τα άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Η δημοσιότητα, ο διάλογος καθώς και οι σχετικές έρευνες που αποδεικνύουν το εσφαλμένο των στερεοτύπων που κυριαρχούν είναι ενδεδειγμένοι τρόποι αφύπνισης των πολιτών.

Υπογραμμίζεται η ανάγκη κατάλληλης εκπαίδευσης των κρατικών στελεχών που συναλλάσσονται με τις ευάλωτες ομάδες τους πληθυσμού έτσι ώστε αυτές οι ομάδες να προσεγγίζονται με ευαισθησία και κατανόηση. Τέλος χρειάζεται να υπάρξει εξοικείωση των νέων ατόμων και των παιδιών μέσω σχολικής εκπαίδευσης, με τη διαφορετικότητα και την έννοια της πολυπολιτισμικότητας.

Ο νόμος 3386/2005 στο κεφάλαιο ΙΒ για την κοινωνική ένταξη εφαρμόζει Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης και θέτει τις βασικές αρχές για την αποφυγή οποιασδήποτε μορφής διακρίσεων σε βάρος των υπηκόων τρίτων χωρών και γίνεται για πρώτη φορά αναφορά σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στο ζήτημα της κοινωνικής ένταξης.

Οι δράσεις που αναπτύσσονται και τα μέτρα που λαμβάνονται στο πλαίσιο του Ολοκληρωμένου Προγράμματος καλύπτουν τους ακόλουθους τομείς σύμφωνα με το άρθρο 66 παράγραφος 4:

- α. την πιστοποιημένη γνώση της ελληνικής γλώσσας
- β. την επιτυχή παρακολούθηση εισαγωγικών μαθημάτων σχετικά με την ιστορία, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής της ελληνικής κοινωνίας
- γ. την ένταξη στην ελληνική αγορά εργασίας και
- δ. την ενεργό κοινωνική συμμετοχή

Στις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας οι δράσεις που αφορούσαν τους μετανάστες εντάσσονταν στα προγράμματα για παλλινοστούντες ή σε χρηματοδοτούμενα προγράμματα από το Γ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Ολοκληρωμένες προσπάθειες πολιτικών για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών εμφανίζονται το 2003, στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη (ΕΣΔΕΝ) 2003-2005. Τα Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση συνοψίζουν το σύνολο των πολιτικών μιας χώρας αναφορικά με τις στρατηγικές της κοινωνικής ένταξης. Στο ΕΣΔΕΝ 2003-2005 αναγνωριζόταν το γεγονός ότι η «ομαλή ένταξη των μεταναστών και η προώθηση της διαπολιτισμικότητας, δεν είναι μόνο αυταξίες αλλά έχουν σημασία για την οικονομική ανάπτυξη και τις σχέσεις της χώρας με τους γείτονες της» (ΕΣΔΕΝ, 2003).

Σε οργανωτικό επίπεδο δημιουργούνται οι διευθύνσεις αλλοδαπών και μετανάστευσης στο ΥΠΕΣΔΑΑ και στις περιφέρειες. Γίνεται μια προσπάθεια δημιουργίας μητρώου αλλοδαπών με βάση τα στοιχεία από τις αιτήσεις για τις κάρτες εργασίας και διαμονής, καθώς και με βάση την απογραφή του 2001. Στο τομέα της εκπαίδευσης υπήρξαν διευκολύνσεις εγγραφής στο σχολείο, τάξεις υποδοχής, φροντιστηριακά τμήματα, δυνατότητα παρουσίας δεύτερου ξενόγλωσσου εκπαιδευτικού κυρίως για τους παλλινοστούντες.

Στο ΕΣΔΕΝ 2005-2006 το ζήτημα της ένταξης των μεταναστών αντιμετωπίζεται πιο οργανωμένα υπό την οριζόντια προτεραιότητα «Στήριξη των ατόμων που στερούνται οικογενειακής δομής και άλλων ευάλωτων ομάδων» Η έμφαση δινόταν στο νέο μεταναστευτικό νόμο του 2005 και ιδιαίτερα στο

Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών.(ΕΣΔΕΝ,2006)

Μια σημαντική εξέλιξη στο θέμα της ένταξης των μεταναστών αποτελεί το Σχέδιο της Κοινής Υπουργικής Απόφασης (ΚΥΑ) των Υπουργών του ΥΠΕΣΔΔΑ και του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών που φέρει τον τίτλο «Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την ομαλή προσαρμογή και κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην ελληνική επικράτεια: Πρόγραμμα Εστία». Η ΚΥΑ είναι μια προσπάθεια να αντιμετωπιστούν προβλήματα και ελλείψεις όπως η ανεπαρκής πληροφόρηση των μεταναστών αναφορικά με τα δικαιώματά τους, οι ανισότητες που αντιμετωπίζουν σχετικά με την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και η απουσία οικονομικών πόρων για την ανάληψη πρωτοβουλιών που απαιτούνται για την κοινωνική ένταξη.

Οι άξονες παρέμβασης αφορούν την πληροφόρηση-εξυπηρέτηση, την προώθηση στην απασχόληση, την εκπαίδευση, την υγεία και τη στέγαση, τον πολιτισμό και τη σωφρονιστική μεταχείριση και μέριμνα για τους αποφυλακιζόμενους.

A1.1. Ευρωπαϊκές Πολιτικές για την κοινωνική ένταξη

Η μεταναστευτική πολιτική των ευρωπαϊκών χωρών υποδοχής μεταπολεμικά κινήθηκε σε τρεις άξονες (Μαράτου-Αλιπράντη,2006):

1. Στην ενσωμάτωση των μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής, η οποία περιλαμβάνει εξίσωση με τους ντόπιους, χορήγηση δικαιωμάτων (πολιτικών, ιθαγένειας) κ.λπ. Την εφαρμογή, δηλαδή, μιας μεταναστευτικής πολιτικής που εκφράζει την προώθηση μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας ή την αφομοίωσή τους.
2. Στην επιλεκτική αφομοίωση των μεταναστών, τη διαμόρφωση, δηλαδή, πολιτικών αφομοίωσης που αποβλέπουν στη διαφοροποίηση των διαφόρων εθνικών ομάδων.
3. Στην απώθηση των μεταναστών, τη διακοπή του μεταναστευτικού ρεύματος, τη μείωση του αριθμού των αλλοδαπών εργατών, την προώθηση της παλιννόστησης και την εφαρμογή πολιτικών μη αφομοίωσης.

Οι τομείς πολιτικών στις οποίες επικεντρώθηκαν έξι ευρωπαϊκές χώρες (Γερμανία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ολλανδία, Ιταλία κα Πορτογαλία) σύμφωνα με μελέτη που πραγματοποιήθηκε από το ΙΜΕΠΟ (Καβουνίδη, 2006) είναι οι παρακάτω:

- Η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής.
- Η απόκτηση γνώσεων για την ιστορία, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής της χώρας.
- Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.
- Οι πολιτικές απασχόλησης και ένταξης στην αγορά εργασίας.
- Οι πολιτικές στέγης.
- Οι πολιτικές με επίκεντρο τους νέους και τη δεύτερη γενιά μεταναστών.
- Οι πολιτικές για την προώθηση των ίσων ευκαιριών και την καταπολέμηση των διακρίσεων.
- Οι πολιτικές για την τόνωση της κοινωνικής συνοχής.

Πολύ σημαντικές προσπάθειες που βοηθούν στον τομέα της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών αποτελούν οι δύο οδηγίες που έχουν κυρωθεί και έχουν ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο.

- Η **Οδηγία περί μακροπρόθεσμης διαμονής** (Baldwin-Edwards M. 2004) η οποία ψηφίστηκε το Νοέμβριο του 2003. Η οδηγία αυτή ήταν αποτέλεσμα μίας λεπτομερούς έκθεσης η οποία δημοσιεύτηκε το 2000 (Groenendijk etal., 2000) και η οποία ανέφερε ότι είχε ήδη επιτευχθεί στην ΕΕ υψηλός βαθμός σύγκλισης της πρακτικής ως προς την παραχώρηση αδειών μονίμου διαμονής (συνήθως μετά από 5 χρόνια διαμονής). Όμως η ίδια Έκθεση ανέφερε το πρόβλημα των αυστηρών προϋποθέσεων που ισχύουν σε όλες τις χώρες της Νοτίου Ευρώπης για την απόκτηση μακροπρόθεσμης άδειας διαμονής, και το γεγονός ότι στην περίπτωση της Ελλάδας ο αριθμός τέτοιων αδειών που είχαν παραχωρηθεί ήταν μηδενικός

- Η **Οδηγία για την οικογενειακή επανένωση** ψηφίστηκε το Σεπτέμβριο του 2003, με σκοπό την ένωση της οικογένειας των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα σε χώρα της Ε.Ε.

Ένα άλλο ζήτημα εξαιρετικής σημασίας που βοηθά στην ένταξη των μεταναστών είναι ο **Κανονισμός (ΕΚ) 859/2003**, ο οποίος ψηφίστηκε το Μάιο του 2003 και προβλέπει την διατήρηση και την προστασία των ασφαλιστικών δικαιωμάτων υπηκόων τρίτων χωρών που διακινούνται εντός της ΕΕ. Πιο αναλυτικά ο συγκεκριμένος κανονισμός που αφορά την επέκταση των διατάξεων περί ασφαλιστικών δικαιωμάτων των μετακινουμένων ευρωπαϊών πολιτών και των μεταναστών τρίτων χωρών αποτέλεσε σημαντική προσπάθεια για την πολιτική ένταξη τους. Πιο συγκεκριμένα μέσω του κανονισμού αυτού δίνεται η δυνατότητα στους ευρωπαίους πολίτες ή στους υπηκόους τρίτων χωρών που μετακινούνται από μία χώρα σε μια άλλη να απολαμβάνουν τα ασφαλιστικά τους δικαιώματα και τις νόμιμες παροχές ανεξάρτητα αν δούλεψαν σε δύο ή τρεις χώρες. Δυνάμει του Κανονισμού αυτού οι διατάξεις του Καν(ΕΟΚ) 1408/71 και του Καν(ΕΟΚ) 574/72 επεκτείνονται και στους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι δεν καλύπτονται από τις διατάξεις αυτές μόνον λόγω της ιθαγένειας τους.

Ειδικές ρυθμίσεις για την ένταξη των γυναικών στην κοινωνία και την ομαλή τους προσαρμογή στα ελληνικά δεδομένα δε έχουν σχεδιαστεί ούτε σε ελληνικό αλλά ούτε και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι πολιτικές που μέχρι σήμερα έχουν υιοθετηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο αφορούν στη λήψη των αναγκαίων μέτρων για την ενδυνάμωση της γυναίκας μετανάστριας. Τα μέτρα αυτά συνίστανται κυρίως στην αυτοτελή είσοδο και διαμονή της μετανάστριας γυναίκας, στην προστασία της μετανάστριας θύματος βίας, στην προώθηση της συμμετοχής της στη δημόσια, πολιτική και οικονομική ζωή της χώρας και στη συνεργασία της χώρας υποδοχής με τη χώρα προέλευσής της.

Γενικότερα οι πολιτικές ένταξης συναρτώνται και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κύριων ομάδων μεταναστών (Baldwin-Edwards M. 2004) ως εξής:

Οι **Αλβανοί** φαίνεται να κλίνουν υπέρ μίας στρατηγικής αφομοίωσης, επιδεικνύοντας ευελιξία στο θέμα της θρησκείας, υιοθετώντας Ελληνικά ονόματα και βαφτίζοντας τα παιδιά τους στην Ορθόδοξη εκκλησία. Η Αλβανική ιστορία δείχνει

ότι η κουλτούρα της χώρας προσαρμόζεται στα διάφορα καθεστώτα εξουσίας προσπαθώντας παράλληλα να διατηρήσει την ταυτότητά της.

Ως προς τους άλλους μετανάστες από τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη παρατηρούμε τα ακόλουθα: Οι Βούλγαροι, οι Ρουμάνοι, οι Ουκρανοί, στη πλειοψηφία τους εμφανίζονται να θεωρούν εαυτούς επισκέπτες-εργαζόμενους, αλλά υπάρχουν και αυτοί που δείχνουν να έχουν πιο μακροπρόθεσμα σχέδια για παραμονή στη χώρα. Δεν να επιθυμούν να προσαρμοστούν στις Ελληνικές απαιτήσεις με τον τρόπο που έχουν ακολουθήσει οι Αλβανοί, και έτσι η στρατηγική ένταξης που ακολουθούν δεν είναι σαφής.

Ειδικότερα οι Ασιάτες(άνδρες από το Πακιστάν, την Ινδία, και το Μπαγκλαντές) παρουσιάζονται κυρίως ως επισκέπτες-εργαζόμενοι. Η πλειοψηφία είναι άνδρες οι οποίοι φαίνεται ότι δεν επιθυμούν να ενσωματωθούν, λόγω της περιορισμένης γνώσης ελληνικών, του χαμηλού μορφωτικού τους επιπέδου, και λόγω του γεγονότος ότι εργάζονται σε χαμηλόμισθες εργασίες στη βιομηχανία ή τον αγροτικό τομέα. Πολλοί θεωρούν την Ελλάδα ως ενδιάμεσο σταθμό προς άλλους τόπους, και ειδικά προς το Ηνωμένο Βασίλειο.

Αιγύπτιοι: Ίσως αποτελούν παράδειγμα κλασσικής αφομοίωσης, αφού βρίσκονται στην Ελλάδα εδώ και αρκετές δεκαετίες. Δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες για την κοινότητα

A1.2. Προγράμματα για την ένταξη των γυναικών μεταναστριών στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, οι πολιτικές για τη μετανάστευση εξακολουθούν να παρουσιάζουν φαινομενική ουδετερότητα όσον αφορά στη διάσταση του φύλου. Το υποκείμενο που εγκαλείται είναι κατά κανόνα αρσενικό. Συγκεκριμένα, η γυναίκα μετανάστρια απασχολεί τις εθνικές μεταναστευτικές πολιτικές μόνο σε σχέση με τις ακόλουθες δυο κατηγορίες:

A. Ως «*συμπλήρωμα*» του αρσενικού μετανάστη στα πλαίσια της οικογενειακής συνένωσης/επανένωσης, όπου καθορίζονται οι όροι (εισόδημα, χρόνος παραμονής στην Ελλάδα) με βάση τους οποίους σύζυγος και τέκνα μπορούν να έρθουν στην Ελλάδα (Καμπούρη, 2006).

Β. Ως «θύμα» των κυκλωμάτων παράνομης διακίνησης προσώπων (που αποτελούνται από αρσενικούς εγκληματίες, Έλληνες και ξένους) με ιδιαίτερη έμφαση στην εγκληματικότητα και την πορνεία.

Σχετικά με τη γυναικεία αυτόνομη μετανάστευση -με εξαίρεση τις συμφωνίες με τις Φιλιππίνες της δεκαετίας του 1980- δεν υπάρχουν άλλα παραδείγματα ενθάρρυνσης αυτής, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες που προκύπτουν από την ολοένα αυξανόμενη είσοδο των Ελληνίδων στην αγορά εργασίας, εξαιτίας της απουσίας των υπηρεσιών φροντίδας παιδιών προσχολικής ηλικίας και την εξασθένηση της άτυπης βοήθειας που προσέφερε το ευρύτερο οικογενειακό δίκτυο. Με άλλα λόγια, η εργασία στον οικιακό τομέα δεν αποτέλεσε ούτε και αποτελεί προϊόν κρατικής πολιτικής, όπως έγινε για παράδειγμα στη δεκαετία του '80 στον Καναδά και πρόσφατα σε άλλες χώρες (Ιταλία, Ισπανία).(ο.π)

Σε εργασιακά ζητήματα, παρά τη μεγάλη παρουσία των μεταναστριών στον τομέα απασχόλησης των υπηρεσιών και ιδιαίτερα των οικιακών, στις σχετικές πολιτικές δεν υπάρχει αναφορά στους κανόνες που θα πρέπει να διέπουν τις σχέσεις εργοδοτών-εργοδοτριών ή στην προστασία των μεταναστριών. Πράγματι, σε πολλές περιπτώσεις οι γυναίκες εργάζονται πολλές ώρες, με πολύ χαμηλές αμοιβές, χωρίς ασφάλιση και χωρίς δυνατότητα να ενταχθούν

Χρειάζεται όμως να αναφέρουμε ότι σημαντικές προσπάθειες για την ένταξη και ενσωμάτωση των μεταναστριών έχουν σχεδιαστεί και υλοποιηθεί μέσα από την Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal. Τα προγράμματα αυτά είναι προσανατολισμένα κυρίως στο τομέα της εργασίας και πιο συγκεκριμένα στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και εργασιακών προσόντων έτσι ώστε οι μετανάστριες να ενδυναμωθούν και να διεκδικήσουν καλύτερες θέσεις εργασίας.

Η Κ.Π. **Equal** αποτελεί εργαλείο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση, χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και στοχεύει στην πειραματική εφαρμογή και διάδοση νέων τρόπων καταπολέμησης των διακρίσεων και της ανισότητας στον τομέα της απασχόλησης. Η Equal ολοκληρώνει τις εμπειρίες που αποκτήθηκαν στα πλαίσια των προηγούμενων Πρωτοβουλιών EMPLOYMENT & ADAPT και συμπληρώνει τις υπάρχουσες πολιτικές για την ισότητα ευκαιριών στην αγορά.

Παρακάτω παρουσιάζονται πολύ περιληπτικά μερικά από τα προγράμματα που έχουν αναληφθεί την χρονική περίοδο 2004-2006 με βασικούς αποδέκτες τις γυναίκες μετανάστριες:

1. Απασχόληση οικονομικών μεταναστών/στριών στον αγροτικό τομέα μέσα από την απόκτηση επαγγελματικών προσόντων/δεξιοτήτων και δομών υποστήριξης

Στόχος του έργου είναι η οικονομική ενσωμάτωση και βελτίωση της απασχολησιμότητας των οικονομικών μεταναστών / στριών μέσα από την απόκτηση επαγγελματικών προσόντων / δεξιοτήτων και τη δημιουργία δομών υποστήριξης.

Οι δράσεις του Έργου που αφορούν τις μετανάστριες είναι:

- Ένα πρόγραμμα κατάρτισης για αγροτουριστικά επαγγέλματα, στη Σύρο, διάρκειας 75 ωρών, για 15 εργαζόμενες οικονομικές μετανάστριες, που περιλαμβάνει θεωρητική διδασκαλία και πρακτική άσκηση σε συνεργαζόμενες επιχειρήσεις.
- Τοποθέτηση και απασχόληση 3 αλλοδαπών γυναικών για 10 μήνες στον Αγροτουριστικό Συνεταιρισμό Γυναικών Σύρου. Η επιλογή των γυναικών θα γίνει από τις 15 γυναίκες που θα καταρτισθούν στα αγροτουριστικά επαγγέλματα.
- Δυο προγράμματα κατάρτισης σε γεωργικά επαγγέλματα, διάρκειας 200 ωρών έκαστο, για συνολικά 40 οικονομικούς μετανάστες/ στρίες, εργαζόμενοι σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις των Νομών Καρδίτσας και Λασιθίου, που περιλαμβάνει θεωρητική διδασκαλία και πρακτική άσκηση σε συνεργαζόμενες επιχειρήσεις.
- Δυο προγράμματα κατάρτισης για συμβούλους απασχόλησης, διάρκειας 200 ωρών έκαστο, για συνολικά 30 εργαζόμενους οικονομικούς μετανάστες / στρίες των Νομών Καρδίτσας και Λασιθίου.

Το πρόγραμμα αυτό εφαρμόζεται σε πολλές περιοχές της Ελλάδας και με αυτό τον τρόπο δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες και για τις μετανάστριες που βρίσκονται στην περιφέρεια και απασχολούνται στον αγροτικό τομέα

2.«Διαπολιτισμική διοίκηση και τεχνολογικές προσαρμογές» με τίτλο, Εφαρμογή νέων μεθόδων εργασίας σε πολιτισμικά διαφοροποιημένες ομάδες: «έξυπνη προσαρμογή» των επιχειρήσεων & βελτίωση των δεξιοτήτων των γυναικών μεταναστριών

Το προτεινόμενο έργο είναι κατ' εξοχήν και στο σύνολό του καινοτόμο. Η καινοτομική προσέγγιση εστιάζεται τόσο στο σχεδιασμό, τη μεθοδολογία υλοποίησης των δράσεων, τις εφαρμογές και το περιεχόμενο του έργου. Η δομή του έργου αποτελεί ένα ολοκληρωμένο πλέγμα ενεργειών, που καλύπτει διάφορες δράσεις (μελέτες, μεταφορά τεχνογνωσίας, εκπαίδευση, πιλοτική εφαρμογή κλπ) σε καινοτόμους τομείς τηλεργασία, ηλεκτρονικό εμπόριο.

3. Οι διαστάσεις της ξενοφοβίας και η προώθηση πολύ-πολιτισμικών προτύπων

Το έργο αυτό με τη συνεργασία του πανεπιστημίου Κρήτης προσπαθεί μέσα από ενέργειες, δράσεις και έρευνες να αποτυπώσει την νέα πολυπολιτισμική κοινωνία να προωθήσει στο γηγενή πληθυσμό την έννοια της διαφορετικότητας, και να βοηθήσει τις γυναίκες μετανάστριες να ενταχθούν και να γνωρίσουν το νέο περιβάλλον και τις ευκαιρίες που αυτό προφέρει.

A2. Γυναίκες σύζυγοι Ευρωπαίων πολιτών

Κρίσιμος παράγοντας για τη θέση της γυναίκας μετανάστριας στην κοινωνία και στις νέες μορφές ενσωμάτωσης είναι το φαινόμενο των μικτών γάμων που έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια και αντικατοπτρίζει το μετασχηματισμό της κοινωνίας από μονοπολιτισμική σε πολυπολιτισμική. Τα στοιχεία από τη Διεύθυνση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης της Περιφέρειας Αττικής για το Δήμο Αθηναίων αποδεικνύουν την τάση προς τους μικτούς γάμους. Πιο συγκεκριμένα το έτος 2006 καταγράφηκε ότι 1,709 γυναίκες αλλοδαπές, παντρεμένες με Έλληνα πολίτη υπέβαλλαν αίτηση για άδεια παραμονής, σύμφωνα με το άρθρο 61 του νόμου 3386/2007. Ομοίως 2,075 γυναίκες αλλοδαπές παντρεμένες με Ευρωπαίο πολίτη υπέβαλλαν αίτηση για άδεια παραμονής το έτος 2006.

Ο ηλικίες αυτών στη πλειοψηφία τους βρίσκονται στην ηλικιακή ομάδα 30-50 και οι βασικές εθνικές ομάδες που αντιπροσωπεύουν το σύνολο των συζύγων Έλληνα ή Ευρωπαίου πολίτη στην Ελλάδα είναι οι παρακάτω:

Πίνακας 6. Εθνικές ομάδες συζύγων Ελλήνων/Ευρωπαίων πολιτών

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	146
ΑΙΘΙΟΠΙΑ	102
ΑΛΒΑΝΙΑ	1801
ΑΡΜΕΝΙΑ	168
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1.147
ΓΕΩΡΓΙΑ	332
ΓΙΟΥΚΟΣΛΑΒΙΑ (ΣΕΡΒΙΑ-ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ)	237
ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ	437
ΚΑΖΑΧΣΤΑΝ	210
ΚΑΝΑΔΑΣ	95
ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑ	98
ΜΟΛΔΑΒΙΑ	624
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	103
ΟΥΚΡΑΝΙΑ	1.667
ΠΟΛΩΝΙΑ	467
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	1.003
ΡΩΣΙΑ	1.367
ΤΟΥΡΚΙΑ	144
ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ	208

Πηγή: ΔΑΜ Δ. Αθηνών

Τα στοιχεία αυτά προκύπτουν από τη καταγραφή των αιτήσεων για άδεια παραμονής το χρονικό διάστημα 2001-2007 από τη Δ/ση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης της Περιφέρειας Αττικής του Δ. Αθηναίων.

Ο αριθμός των Αλβανίδων που είναι παντρεμένες με Έλληνα ή Ευρωπαίο πολίτη είναι αρκετά υψηλός (1,801). Ομοίως για τις γυναίκες που κατάγονται από πρώην κομμουνιστικές χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης όπως η Βουλγαρία, η Ουκρανία, η Ρουμανία και η Ρωσία.

Κίνητρο πολλών γυναικών που έρχονται μόνες τους στην Ελλάδα από αυτές τις χώρες είναι η αναζήτηση συντρόφου (βλ. κεφάλαιο Β1, πίνακας 7). Υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι μετανάστευσης για αυτή την κατηγορία γυναικών. Έρχονται είτε για να βρουν εργασία είτε με το πρόσχημα της τουριστικής περιήγησης και παραμένουν στην Ελλάδα και μετά τη λήψη της τουριστικής βίζας. Αναζητούν

σύντροφο για την αποκατάστασή τους και θεωρούν ότι ο γάμος με Έλληνα είναι το ιδανικότερο για μια καλύτερη ζωή.

Παρουσιάστηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο η μετανάστρια ως μια ανεξάρτητη και αποφασισμένη γυναίκα που αποφασίζει και παίρνει τη ζωή στα χέρια της εγκαταλείπει τη χώρα της και αναζητά μια καλύτερη ζωή και ένα πιο ελπιδοφόρο μέλλον. Αυτή είναι η μία όψη και ίσως ισχύει μέχρι τη στιγμή που φτάνουν στη χώρα προορισμού. Η άλλη όψη δείχνει μια γυναίκα λιγότερο ανεξάρτητη, ιδιαίτερα ευάλωτη που ονειρεύεται τη καινούργια ζωή της δεμένη με έναν Έλληνα που θα της προσφέρει οικονομική, κοινωνική και ψυχολογική ασφάλεια (βλ. Παράρτημα)

Α3.Φαινόμενο μικτών γάμων και προβληματισμοί: στοιχεία από την Περιφέρεια Αττικής (ΔΑΜ Ν. ΑΘΗΝΩΝ)

Μικτός γάμος θεωρείται ο γάμος μεταξύ δυο ατόμων που προέρχονται από διαφορετικές εθνικές, γλωσσικές ή θρησκευτικές ομάδες ή έθνη. Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα αυξημένο τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα καθώς η πολυπολιτισμική κοινωνία και η παρουσία πολλαπλών ταυτοτήτων βοηθά στη δημιουργία μικτών σχέσεων που οδηγούν αρκετές φορές στην τυπική/επίσημη μορφή ένωσης που είναι ο γάμος.

Ο μικτός γάμος είναι για τους αλλοδαπούς και κυρίως τις γυναίκες λόγος μετανάστευσης και πολλές φορές «όνειρο ζωής». Σύμφωνα με απαντήσεις που δόθηκαν από αλλοδαπές στην ερώτηση για το τι επιθυμούν για το μέλλον ο γάμος με Έλληνα και η δημιουργία οικογένειας είναι αυτά που θα τους επιτρέψουν να κατακτήσουν μια καινούργια ζωή(Βλ. παράρτημα)

Το κεφάλαιο αυτό δεν επικεντρώνεται στη κοινωνιολογική – ανθρωπολογική διάσταση του φαινομένου αλλά παρουσιάζει τη διοικητική διαδικασία και τη στάση του κράτους απέναντι στο μικτό γάμο. Τα μικτά ζευγάρια που έχουν συνάψει γάμο, χρειάζεται να βεβαιώσουν την ύπαρξη «πραγματικού» γάμου και υπόκεινται σε διαδικασία συνέντευξης από επιτροπή που συγκροτείται γι' αυτό το σκοπό από τη Διεύθυνση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης της εκάστοτε Περιφέρειας.

Όλα τα μικτά ζευγάρια, σύμφωνα με το νόμο 2910/2001 ήταν υποχρεωμένα να περνάνε από συνέντευξη. Ο διοικητικός μηχανισμός που παρουσίαζε όλα τα προβλήματα που αναφέρονται παρακάτω σε ειδικό κεφάλαιο (βλ. κεφάλαιο III Β2) δεν μπόρεσε να διαχειριστεί και να αναλάβει και να ασκήσει στο μέγιστο την αρμοδιότητα αυτή λόγω του μεγάλου πλήθους των ζευγαριών προς εξέταση. Με τον νόμο 3386/2005 υπάρχει τροποποίηση αυτής της ρύθμισης δίνοντας στον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας την αρμοδιότητα να αποφασίζει αυτός για το ποιες περιπτώσεις θεωρείται απαραίτητο η συνέντευξη.

Οι επιτροπές σύμφωνα με τον νόμο 2910/2001 ήταν πενταμελείς, εκ των οποίων ένας ήταν υπάλληλος της αστυνομίας και οι υπόλοιποι τέσσερις εξειδικευμένα στελέχη της υπηρεσίας Αλλοδαπών και Μετανάστευσης. Με τον νόμο 3386/2005 οι επιτροπές γίνονται επταμελείς με την ίδια εκπροσώπηση στην αναλογία (ένας υπάλληλος αστυνομίας και έξι στελέχη της υπηρεσίας).

Ποιοι γάμοι εξετάζονται:

Εξετάζονται οι αρχικοί γάμοι δηλαδή οι γάμοι που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα από Έλληνα/-ίδα πολίτη με αλλοδαπό/-ή και όπου υπάρχει αίτημα για χορήγηση άδειας παραμονής.

Επιπλέον εξετάζονται και οι γάμοι που έχουν τελεστεί στο εξωτερικό από Έλληνα/-ίδα με αλλοδαπό/-ή και έρχονται στην Ελλάδα δηλώνοντας για πρώτη φορά το γάμο τους στις ελληνικές αρχές.

Τέλος καλούνται προς συνέντευξη τα ζευγάρια όπου «φαίνεται» να μη διαθέτουν σταθερότητα στο γάμο και ή ένωση τους να μην είναι πραγματική. Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει ποικίλες περιπτώσεις που εμπεριέχουν στοιχεία εκμετάλλευσης είτε προς τον Έλληνα/-ίδα είτε προς τον αλλοδαπό/-ή και θα αναλυθεί εκτενέστερα παρακάτω.

Τα μικτά ζευγάρια καλούνται από την υπηρεσία με το σύστημα επιστολής έως τρεις φορές. Η επιστολή αποστέλλεται στη διεύθυνση που έχει δηλώσει το ζευγάρι. Μέσω αυτής της διαδικασίας γίνεται έλεγχος της διεύθυνσης και διαπιστώνεται εάν το ζευγάρι μένει στο ίδιο σπίτι. Στην περίπτωση που το ζευγάρι δεν ανταποκριθεί στο κάλεσμα για συνέντευξη το αίτημα του για χορήγηση άδειας παραμονής απορρίπτεται. Είναι υποχρεωμένος σε αυτή τη περίπτωση ο αλλοδαπός/-ή να αναχωρήσει από τη χώρα μέσα σε τριάντα ημέρες. Έχει το δικαίωμα να προσφύγει δικαστικά κατά αυτής της απόφασης. Οι υποθέσεις αυτές εκδικάζονται στα πρωτοδικεία και μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρονοβόρες.

Οι απορριπτικές αιτήσεις για χορήγηση άδειας παραμονής σε αλλοδαπό/-ή που έχει συνάψει γάμο με Έλληνα/-ίδα, λόγω σκοπιμότητας έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς παρουσιάζεται ο γάμος ως μια οικονομική συμφωνία με αρνητικές συνέπειες και προεκτάσεις που επηρεάζουν εκείνον που είναι πιο ευάλωτος.

Συχνή περίπτωση μικτών γάμων είναι η ένωση ηλικιωμένων Ελλήνων με αλλοδαπές. Τα κίνητρα του Έλληνα τις περισσότερες φορές είναι η κάλυψη της ανάγκης για φροντίδα και συντροφικότητα. Η οικιακή φροντίδα ηλικιωμένων αποτελεί δυσβάσταχτο κόστος και θεωρείται ανέφικτη εναλλακτική λύση για το άτομο που αντιμετωπίζει την αρρώστια και τα γηρατεία. Η μειονεκτική θέση στην οποία βρίσκεται κατευθύνει τις επιλογές του οδηγώντας τον σε ένα γάμο «οικονομική συμφωνία». Προσφέρει στην αλλοδαπή στέγη, οικονομική βοήθεια και τη δυνατότητα άδειας παραμονής στη χώρα. Η αλλοδαπή από τη πλευρά της μπαίνει σε αυτή τη διαδικασία λαμβάνοντας από τη συμφωνία αυτή την ευκαιρία να παραμείνει

στη χώρα και να εργαστεί. Οι αλλοδαπές που τελούν γάμο με Έλληνα είναι ασφαλισμένες στο σύζυγο τους, γεγονός που τους επιτρέπει να απασχοληθούν στη «μαύρη εργασία». Οι εργοδότες από την άλλη, εκμεταλλεύονται και διατηρούν τη παράνομη εργασία, καθώς προτιμούν να απασχολούν άτομα χωρίς να επιβαρύνονται με τη πληρωμή ενσήμων που προβλέπει η νόμιμη.

Σύμφωνα με μαρτυρίες της Διεύθυνσης Αλλοδαπών και Μετανάστευσης της Περιφέρειας Αττικής υπάρχουν γάμοι όπου τελούνται με τη παρακίνηση προαγωγών που επιθυμούν να εξασφαλίσουν άδεια παραμονής σε αλλοδαπές ώστε να εργαστούν σε οίκους ανοχής. Τα υποψήφια θύματα είναι άτομα εξαρτώμενα και εθισμένα από ναρκωτικές ουσίες με χαμηλό οικονομικό και κοινωνικό στάτους. Οι προαγωγοί εξασφαλίζουν σε αυτή την ευάλωτη κοινωνική ομάδα το απαραίτητο οικονομικό ποσό που θα τους κρατά όμηρους και ανελεύθερους.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελεί η περίπτωση των γάμων αλλοδαπών με έγκλειστους. Οι φυλακισμένοι που έχουν ποινή φυλάκισης πολλών ετών δεν μπορούν να συνάψουν ολοκληρωμένες σχέσεις με τον/ την σύντροφο τους, καθώς η σχέση δεν αναγνωρίζεται από το κράτος. Ο γάμος όμως ως η επίσημη τυπική ένωση δίνει τη δυνατότητα και βάσει σχετικού νόμου στους φυλακισμένους να έχουν σε τακτά χρονικά διαστήματα ολοκληρωμένες σχέσεις. Πολλές φορές όμως παρατηρείται ότι οι αλλοδαπές που συνάπτουν γάμο με φυλακισμένους δεν ανταποκρίνονται στα προβλεπόμενα καθήκοντα τους και απλά πραγματοποιούν την ένωση για να λάβουν την άδεια παραμονής δημιουργώντας μια ψευδή εικόνα για τις προθέσεις τους στους έγκλειστους.

B. Η πρόσβαση των γυναικών μεταναστριών στην απασχόληση και οι εργασιακές τους σχέσεις

B1. Γυναίκες και εργασία. Η θηλυκοποίηση της εργασίας

Η εργασία και η απασχόληση των μεταναστριών επηρεάζεται και από την παγκοσμιοποίηση³ και τον τρόπο που διαμορφώθηκε η κατανομή των σχέσεων και ρόλων του γυναικείου φύλου στις χώρες προέλευσης και υποδοχής. Ο όρος παγκοσμιοποίηση αντανακλά διαδικασίες οικονομικής και κοινωνικής σύγκλισης και ευνοεί την απορρύθμιση του κράτους πρόνοιας και των ρυθμίσεων προστασίας των πολιτών (Ψημμένος, 1999^a και 1999^β). Η παγκόσμια βιομηχανία προσωπικών υπηρεσιών στηρίζεται στην κατασκευή ενός εργατικού δυναμικού που επιβάλλει το “διασκορπισμό” και την υπερεθνική οργάνωση. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι το κεφάλαιο είναι αυτό που οργανώνει το εργατικό δυναμικό πέρα από τα στενά όρια του έθνους κράτους και ταυτόχρονα επιβάλλεται μέσα από διεθνείς και πολυεθνικούς οργανισμούς (E.E. ,ΔΝΤ) (Ψημμένος, 2006).

Οι γυναίκες μετανάστριες ενισχύουν το νέο αυτό μοντέλο και συμμετέχουν ενεργά στη βιομηχανία αυτή λόγω της φύσης τους και της σχέσης τους με την εργασία, η οποία στηρίζεται σε ένα σύστημα ευελιξίας όπου υπάρχει ταύτιση εργασίας με το φύλο, καθώς προσαρμοστικότητα και προσαρμογή της μετανάστριας στις “ανάγκες” και “αξίες” των εργοδοτών. Πιο αναλυτικά τα χαρακτηριστικά των εργατριών που απασχολούνται σε αυτούς τους τομείς (οικιακή φροντίδα και επίβλεψη ανηλίκων) είναι η ευαισθησία στις προσωπικές ανάγκες και ιδιαιτερότητες του πελάτη, η ανυπαρξία σταθερών εργασιακών κανόνων, η ανάγκη άμεσης κινητικότητας σε θέματα τόπου, η εξάρτηση της εργαζομένης από τον εργοδοτικό μηχανισμό, η απομόνωση.

Η εργασία στις οικιακές υπηρεσίες κυρίως στηρίζεται στην ανάπτυξη “ελλειμμάτων” (π.χ. σε σχέση με τη φροντίδα, το κράτος πρόνοιας κτλ.) στις χώρες υποδοχής και ανάπτυξης μορφών δραστηριότητας που λειτουργούν ως “μοχλοί” κύρους για το ντόπιο γυναικείο πληθυσμό. Αυτό συνδέεται άμεσα με την αύξηση της

---

³Η παγκοσμιοποίηση είναι ένα σύνθετο φαινόμενο που οι μεταβολές του στο πεδίο της οικονομίας συσχετίζονται με μεταβολές σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δημοκρατίας στον πολιτικό χώρο, περιβάλλοντος, ασφάλειας, πολιτισμού, και επικοινωνίας. Το έθνος-κράτος μέσα σε αυτό το πλαίσιο δεν ακυρώνεται, αλλά γίνεται συντελεστής και συνδιαμορφωτής αυτής της διαδικασίας, αναλαμβάνοντας ρόλο επιτελικό, ρυθμιστικό και κατευθυντήριο.

συμμετοχής των γηγενών γυναικών στη μισθωτή εργασία. Εμφανίζονται επομένως δύο ομάδες γυναικών. Η ομάδα των γυναικών που εργάζεται ως μισθωτοί υπάλληλοι στον τριτογενή τομέα και στοχεύει στην κοινωνική ανέλιξη και η ομάδα εκείνη που απασχολείται στον τριτογενή τομέα αλλά οδηγείται και βιώνει την απομόνωση (Sassen, 2003).

Στην Ελλάδα οι παράγοντες που συνέβαλλαν σημαντικά στη μεγάλη εισροή μεταναστριών οι οποίες αναζητούσαν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας είναι η αυξανόμενη παραοικονομία που ευνοεί την παράνομη εργασία των γυναικών σε κλάδους που ενισχύουν τον σωρευτικό αποκλεισμό όπως οικιακή εργασία, η έλλειψη ευελιξίας της τοπικής αγοράς εργασίας, δηλαδή ο περιορισμένος αριθμός εργασιών μερικής απασχόλησης, η ύπαρξη σε μεγάλο βαθμό εποχιακών εργασιών όπως είναι ο τουρισμός, η γεωργία και ο κατασκευαστικός κλάδος και τέλος η επικράτηση μικρομεσαίων επιχειρήσεων που δημιουργεί ευκαιρίες για εργασία και ευνοεί τη μετανάστευση. Κάνοντας μια γενική εκτίμηση για τις μεγαλύτερες κατηγορίες μεταναστριών στην Ελλάδα, μπορούμε να πούμε ότι οι μετανάστριες από τη Βουλγαρία έρχονται στη χώρα μόνες τους και εργάζονται κυρίως στον τουριστικό τομέα. Οι Αλβανίδες στο μεγαλύτερο ποσοστό έρχονται με τις οικογένειές τους και απασχολούνται στην παροχή υπηρεσιών φροντίδας και οι Φιλιππινέζες παραδοσιακά, εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί και βρίσκονται εδώ μαζί με τις οικογένειές τους. Οι γυναίκες από τις μουσουλμανικές χώρες δεν εργάζονται αλλά παραμένουν στο εσωτερικό του σπιτιού για την οικιακή φροντίδα και την ανατροφή των παιδιών.

Συνοψίζοντας, η σύγχρονη γυναικεία μετανάστευση είναι αποτέλεσμα της ανάπτυξης του παγκόσμιου καταμερισμού της εργασίας της απορρύθμισης του κράτους πρόνοιας και της ανάπτυξης ευέλικτων μορφών εργασίας και απασχόλησης και της αλλαγής στη μεταναστευτική πολιτική (Ψημμένος, 2006).

Είναι χρήσιμο σε αυτό το σημείο να τονιστεί ότι η μετανάστευση των γυναικών γίνεται σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητα από την ύπαρξη συντρόφων. Παρουσιάζεται παρακάτω ο συγκεντρωτικός πίνακας που αποτυπώνει τη μετανάστευση των γυναικών που έρχονται μόνες τους στην Ελλάδα για εργασία. Τα στοιχεία αυτά αφορούν την Περιφέρεια Αττικής της Διεύθυνσης Αλλοδαπών και Μετανάστευσης του Ν.Αθηνών.

Πίνακας 7. Μετανάστευση γυναικών

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ
ΑΛΒΑΝΙΑ	13.426
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	10.097
ΟΥΚΡΑΝΙΑ	8.831
ΓΕΩΡΓΙΑ	4.581
ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ	4.472
ΜΟΛΔΑΒΙΑ	3.986
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	3.200
ΡΩΣΙΑ	2.896
ΠΟΛΩΝΙΑ	1.240
ΚΙΝΑ	639
ΑΡΜΕΝΙΑ	584
ΝΙΓΗΡΙΑ	452
ΣΡΙ ΛΑΝΚΑ	433
ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑ	428
ΓΙΟΥΚΟΣΛΑΒΙΑ (ΣΕΡΒΙΑ-ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ)	217

Πηγή: ΔΑΜ Δ. Αθηνών

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 7 χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ είναι οι χώρες καταγωγής της πλειοψηφίας των γυναικών που έρχονται στην Ελλάδα μόνες τους. Επιπλέον μεγάλο κομμάτι των γυναικών μεταναστών στη χώρα μας που παρέχει εξαρτημένη εργασία προέρχεται από την Αλβανία. Το υψηλό ποσοστό των Αλβανίδων συνάδει με την έντονη παρουσία των μεταναστών που προέρχονται από την Αλβανία.

Προβληματισμοί υπάρχουν σχετικά με την εργασία και την ένταξη των γυναικών από τις χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ, καθώς πολλές είναι οι περιπτώσεις των γυναικών που πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης και κακοποίησης πολλών μορφών. Αξιοσημείωτο και ανησυχητικό αποτελεί το γεγονός σύμφωνα με μαρτυρίες Μ.Κ.Ο. ότι η συντριπτική πλειοψηφία των Νιγηριανών που έρχονται στην Ελλάδα, εργάζονται σε οίκους ανοχής είτε νόμιμα είτε παράνομα και υφίστανται ποικίλες μορφές εκμετάλλευσης. (βλ. κεφάλαιο III Β3.2)

Β2. Η αντιμετώπιση των μεταναστών ως εργατικού δυναμικού από το Κράτος

Σε έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί το 2002 για την Οικονομική και Κοινωνική Ένταξη των Μεταναστών (Καβουνίδη, 2002) διαπιστώθηκαν τα βασικότερα προβλήματα που σε συνδυασμό μεταξύ τους, δημιουργούν στους μετανάστες δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης. Χρειάζεται να τονίσουμε ότι δεν

υφίστανται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των φύλων σε σχέση με την αναφορά των προβλημάτων.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες και άντρες μετανάστες είναι σε μεγάλο βαθμό κοινά αλλά οι επιπτώσεις αυτών βιώνονται πιο έντονα από τις γυναίκες λόγω της φύσης της εργασίας τους αλλά και του φύλου.

Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα πριν το 1989 απουσίαζε. Η πολιτική του κράτους προσανατολιζόταν στη διαμεσολάβηση και επίλυση των διαφορών που προέκυπταν από τον ξεκάθαρο χωρισμό των δύο ομάδων: «εμείς-αυτοί», «γηγενείς-ξένοι». Η παρέμβαση αυτή του κράτους δημιούργησε κλίμα ανασφάλειας τόσο στους γηγενείς όσο και στους αλλοδαπούς. Μετά το 1989 η πολιτική εκφράστηκε με ένα ιδιαίτερα αυστηρό νόμο (ν.1975/1991) που αφορούσε τους ξένους στην Ελλάδα και είχε ανασταλτική, ανατρεπτική και κατασταλτική λογική. Το 1998 έχουμε την πρώτη προσπάθεια νομιμοποίησης που βρήκε τον κρατικό μηχανισμό ανέτοιμο και χωρίς την απαιτούμενη ύπαρξη του τυπικού πλαισίου οργάνωσης των σχέσεων, με την απουσία νομικής και πολιτικής κατοχύρωσης των μεταναστών και προσανατολισμένο μόνο στην υιοθέτηση αυστηρών μέτρων και νόμων για την είσοδο των ξένων στην Ελλάδα.

Η πολιτική σε συνδυασμό με την έντονη παρέμβαση της αστυνομίας, ως αποκλειστικός μηχανισμός του κράτους ελέγχου και ρύθμισης των μεταναστευτικών ροών δημιούργησε συνθήκες κάτω από τις οποίες η μετανάστευση συνδέθηκε με την «εγκληματικότητα» και με μια συγκεκριμένη εθνική ομάδα, αυτή των Αλβανών. Ιδιαίτερο ρόλο σε αυτή τη διαδικασία έπαιξαν και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης που ενίσχυαν κλίμα εχθρότητας και αβεβαιότητας.

Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι η ελληνική μεταναστευτική πολιτική ήταν προσανατολισμένη μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 90 σε θέματα διασποράς ή «απόδημου ελληνισμού», στη μετανάστευση εργατικού δυναμικού από την Ελλάδα και την επιστροφή του, διαμορφώνοντας έμμεσα ή άμεσα κατηγοριοποιήσεις της μετανάστευσης νομιμοποιώντας τη διαφορετική μεταχείριση τους στην ελληνική κοινωνία. Συνεπώς προνομιακές κατηγορίες αποτελούν οι μετανάστες από τις πλούσιες χώρες, οι κοινοτικοί και αυτοί που είχαν ελληνική καταγωγή. Αντίθετα οι κατηγορίες των «μη νόμιμων μεταναστών» και των αιτούντων άσυλο ήταν ανεπιθύμητες (Πετράκου, 2001). Η διαφορετική αντιμετώπιση των ομάδων μεταναστών οφείλεται στα στερεότυπα και στις εικόνες που έχουν διαμορφωθεί για

αυτούς στην ελληνική κοινωνία, καθώς και στην κατηγοριοποίηση τους σε μια αξιακή κλίμακα, όπου η Δύση τοποθετείται σε υψηλότερη βαθμίδα από την Ανατολή.

Σήμερα, με την εφαρμογή του νέου νομοθετικού πλαισίου καθώς και με τις νέες αρμόδιες υπηρεσίες που λαμβάνουν χώρα στο χώρο της διοίκησης γίνεται προσπάθεια για την ορθότερη μεταχείριση των μεταναστών που εισέρχονται στην ελληνική επικράτεια καθώς και εφαρμόζονται μέτρα – πολιτικές για την ένταξη και ενσωμάτωση των νόμιμων μεταναστών.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι μετανάστες σε σχέση με την επαφή τους με τη διοίκηση εξακολουθούν να υπάρχουν δυσκολεύοντας την παραμονή και την ένταξη τους. Μέσω της έρευνας οι μετανάστες περιγράφουν μια δύσκαμπτη σε μεγάλο βαθμό δημόσια διοίκηση, η οποία τους ταλαιπωρεί κατά τη διεκδίκηση των αιτημάτων τους. Ο γραφειοκρατικός κυκεώνας επιδεινώνεται από την έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού πάνω στα θέματα της μετανάστευσης.

Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού είναι καθοριστικό για την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία της διοίκησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της μικρής εμπειρίας του κρατικού μηχανισμού σε θέματα μετανάστευσης αποτελεί το γεγονός ότι μόλις το 2001 συστήθηκε η Διεύθυνση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης της Περιφέρειας ως φορέας που έχει την αρμοδιότητα να εξετάζει τις αιτήσεις για χορήγηση και ανανέωση άδεια διαμονής στους αλλοδαπούς. Η απουσία στελεχών και ποσοτικά αλλά και ποιοτικά δημιουργεί δυσκολίες στην εφαρμογή της νομοθεσίας και στην διενέργεια διοικητικών πράξεων που να συνάδουν με τις αρχές της χρηστής διοίκησης.

Τα προβλήματα της διοικητικής δράσης έτσι όπως αποτυπώνονται από τον Συνήγορο του Πολίτη (Δαραμάρας, 2007) εντοπίζονται σε δυο βασικά θέματα:

Το πρώτο πρόβλημα αφορά στην απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας είτε με διαπίστωση είτε με πολιτογράφηση και το δεύτερο αφορά στη διαδικασία νομιμοποίησης των οικονομικών μεταναστών.

Τα κύρια σημεία που δυσκολεύουν τις διαδικασίες αυτές είναι οι υπέρμετρες καθυστερήσεις οι οποίες με τη σειρά τους οφείλονται στην ανεπάρκεια επαρκώς καταρτισμένου προσωπικού, η απουσία θεσμοθετημένων προθεσμιών που να διέπουν τις συγκεκριμένες διαδικασίες, η έλλειψη συντονισμού των αρμοδίων υπηρεσιών και η απουσία ενημέρωσης των ενδιαφερόμενων για την εξέλιξη της υπόθεσης τους. Ένα άλλο πρόβλημα για το οποίο ο Συνήγορος του Πολίτη έχει δεχτεί πολλές αναφορές

προς εξέταση είναι η έλλειψη διαδικασίας για την επιστροφή παραβόλου για χορήγηση άδειας διαμονής, ως αχρεωστήτως καταβληθέντος.

Ένα πρόβλημα που δυσχεραίνει την επαφή των νεοεισερχόμενων μεταναστών με τους αρμόδιους φορείς και ταυτόχρονα δυσκολεύει την ένταξη τους στο νέο κοινωνικό περιβάλλον είναι το θέμα της γλώσσας. Αποτελεί επίσης πρόβλημα που λειτουργεί ανασταλτικά στην όποια προσπάθεια επικοινωνίας για εξεύρεση εργασίας με βάση τα πραγματικά προσόντα των μεταναστών και στην δυνατότητα να διαπραγματευτούν τους όρους εργασίας τους. Αναφορικά με το θέμα της αδυναμίας εξεύρεσης εργασίας αντίστοιχης των προσόντων των μεταναστριών έχει διαπιστωθεί σε σχετικές έρευνες ότι οι γυναίκες έχουν υψηλότερο επίπεδο γενικής εκπαίδευσης από τους άνδρες. Συγκεκριμένα, το 16% των γυναικών, σε σύγκριση με το 10% των ανδρών έχει πτυχίο ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ το 15% των γυναικών σε σχέση με το 8% των ανδρών έχει πτυχίο ανώτερης εκπαίδευσης (Καβουνίδη, 2003).

Σύμφωνα με τη μελέτη του 2002 (Καβουνίδη, 2002), ένα σημαντικό πρόβλημα που εντοπίζεται από τους μετανάστες είναι η εργασία με ένσημα και η κοινωνική ασφάλιση (44% του συνόλου των ερωτηθέντων), δηλαδή η εξεύρεση νόμιμης εργασίας. Μετά τη διαδικασία της νομιμοποίησης που πραγματοποιήθηκε το 1998 οι μετανάστες απέκτησαν τις προϋποθέσεις για να αναλάβουν νόμιμη εργασία. Οι ευκαιρίες όμως ήταν λιγότερες καθώς οι εργοδότες προτιμούσαν να απασχολούν μη νόμιμους μετανάστες διατηρώντας χαμηλά ημερομίσθια και αποφεύγοντας την υποχρέωση για την ασφαλιστική τους κάλυψη.

Διαπιστώθηκε στη σχετική έρευνα μεγάλη δυσαρέσκεια των μεταναστών σε σχέση με τις μικρές αποδοχές και τις κακές συνθήκες εργασίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτέλεσαν οι αναφορές εργαζομένων για εξαπάτηση από τη μεριά των εργοδοτών σχετικά με τα μεροκάματα που δεν ανταποκρίνονται στα συμφωνημένα, τη μη κάλυψη των προβλεπόμενων ενσήμων και βέβαια τις πολλές ώρες εργασίας χωρίς το αντίστοιχο οικονομικό και ψυχολογικό αντίκρισμα (ό.π).

Ένα άλλο πρόβλημα έτσι όπως καταγράφεται και στην έρευνα έχει να κάνει με τη θέση των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφορικά με το πώς αντιμετωπίζονται από τον γηγενή πληθυσμό. Αντιμετωπίζονται σε μεγάλο βαθμό ως «πρόβλημα» ή το πολύ ως «φαινόμενο» και όχι ως υποκείμενα λόγου. Αυτό ενισχύεται από την ισχυρή κοινωνική παρουσία και την ανεπάρκεια δημόσιου λόγου. Παρόλα αυτά αντιπροσωπεύουν ένα παράλληλο

κόσμο από κοινωνικές σχέσεις, στάσεις, πρωτοβουλίες και στρατηγικές κοινωνικής ένταξης ο οποίος υλοποιείται μέσα από δυναμικά δίκτυα μη ορατά (Μαρβάκης et al, 2001).

B3. Εργασιακά προβλήματα των γυναικών μεταναστριών

Τα προβλήματα των γυναικών μεταναστών εντοπίζονται στο χώρο της εργασίας, αλλά οι επιπτώσεις αυτών αντανακλούν και καθορίζουν και την κοινωνική τους θέση. Η γυναίκα μετανάστρια αντιμετωπίζει φαινόμενα σωρευτικού αποκλεισμού που την απομακρύνουν από κοινωνικές δραστηριότητες και την απομονώνουν στο χώρο του «σπιτιού» όπου το ιδιωτικό και το δημόσιο συγχέεται.

Η ελαστικότητα της εργασίας και οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης που κυριαρχούν και χαρακτηρίζουν την απασχόληση των μεταναστριών, εγκλωβίζουν πολλές φορές τις εργαζόμενες σε περιορισμένους χώρους διαβίωσης (Ψημμένος, 1999).

Η εργασία στο σπίτι ως κύρια μορφή απασχόλησης των μεταναστριών ορίζεται πλέον ως «γυναικεία εργασία», εγκλωβίζοντας τη γυναικεία εργατική δύναμη στη φτώχεια και στην εντατικοποίηση της εργασίας στο «σπίτι». Η μετανάστρια αδυνατεί να αναζητήσει εργασία με ευνοϊκότερες συνθήκες και αναπόφευκτα το ήδη διαμορφωμένο εργασιακό πλαίσιο την οδηγεί όλο και περισσότερο προς την οικονομική και κοινωνική εκμετάλλευση. Επιπλέον η οικιακή εργασία ως μια άτυπη μορφή εργασίας καθιστά τις γυναίκες άμεσα εξαρτώμενες από τους συζύγους τους καθώς οι περισσότερες δεν έχουν κοινωνική ασφάλιση.

Η νομοθετική περιθωριοποίηση σε σχέση με τις άδειες εργασίας των μεταναστριών στις χώρες της Μεσογείου σπρώχνουν ένα μεγάλο αριθμό γυναικών προς αυτές τις μορφές αυτοαπασχόλησης. Οι μετανάστριες καταφεύγουν στην «μαύρη εργασία» με αποτέλεσμα να απομακρύνονται από τα κοινωνικά δίκτυα ένταξης στην επίσημη αγορά εργασίας και από τα συστήματα εκπαίδευσης και κοινωνικών παροχών.

Η φύση της εργασίας των γυναικών επιβάλλει νέες συνθήκες εργασίας που οδηγούν στην περιθωριοποίηση. Οι εργασιακές σχέσεις προσωποποιούνται δίνοντας στην γυναίκα ελάχιστες εναλλακτικές λύσεις προκειμένου να αναπτύξει σχέσεις εκτός εργασίας. Πιο αναλυτικά, το οικογενειακό περιβάλλον του εργοδότη είναι το περιβάλλον εργασίας της γυναίκας βοηθού, όπου οι όροι, οι συνθήκες εργασίας και οι

κανονισμοί καθορίζονται άμεσα, χωρίς περιορισμούς και αποκλειστικά από τον εργοδότη. Αυτό συνεπάγεται το σταδιακό ή άμεσο εγκλωβισμό των γυναικών στον οικιακό χώρο προσφέροντας ελάχιστες δυνατότητες για ανάπτυξη διαφορετικών εργασιακών ή άλλων κοινωνικών σχέσεων ή ευκαιρίες ανάπτυξης δικτύων κοινωνικής υποστήριξης.

Γ. Το ζήτημα της παράνομη διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων

Η παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων (Trafficking Human Beings) με σκοπό την οικονομική ή και τη σεξουαλική εκμετάλλευσή τους, αποτελεί ένα ζήτημα εξαιρετικά σημαντικό. Το πρόβλημα αυτό έχει ποικίλες μορφές και άμεση σχέση με την αγορά εργασίας.

Η παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων για σεξουαλική εκμετάλλευση (trafficking) διαφοροποιείται από την λαθροδιακίνηση (smuggling) σε σημαντικά σημεία. Η βασική διαφορά είναι ότι συνήθως οι λαθρομετανάστες στο τέλος του επικίνδυνου ταξιδιού είναι ελεύθεροι, ενώ τα θύματα εμπορίας παραμένουν δέσμια και βιώνουν συνθήκες αληθινής δουλείας. Πολλές φορές οι λαθρομετανάστες μετατρέπονται σε θύματα εκμετάλλευσης στο τόπο προορισμού αφού αδυνατούν να επιβιώσουν και να ανταπεξέλθουν στο νέο περιβάλλον καθώς είναι παράνομοι και φοβισμένοι και χρεωμένοι στο λαθροδιακινητή τους. Συνεπώς αναγκάζονται να δουλέψουν κάτω από άθλιες συνθήκες σε κακοπληρωμένες και επικίνδυνες εργασίες. Τόσο το trafficking όσο και το smuggling επηρεάζουν ενήλικους και παιδιά, άνδρες και γυναίκες με τον ίδιο τρόπο. Ωστόσο η εμπορία για σεξουαλική εκμετάλλευση συνδέεται άμεσα με το φύλο καθώς η πλειοψηφία των θυμάτων είναι γυναίκες και νέα κορίτσια.

Το Πρωτόκολλο κατά της λαθροδιακίνησης των μεταναστών μέσω εδάφους, νερού και αέρα (πού συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διακρατικού Οργανωμένου Εγκλήματος) δίνει τον ορισμό του smuggling σύμφωνα με το οποίο «λαθροδιακίνηση των μεταναστών είναι η προμήθεια, έτσι ώστε να προκύψει άμεσα ή έμμεσα οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος, διαμέσου της παράνομης εισόδου ενός ατόμου σε ένα κράτος στο οποίο το άτομο αυτό δεν αποτελεί υπήκοο ή μόνιμο κάτοικο»(Goodey, 2002)

Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου για τον περιορισμό και την τιμωρία της παράνομης διακίνησης και εμπορίας για σεξουαλική ή/και οικονομική εκμετάλλευση και ιδιαίτερα για τις γυναίκες και τα παιδιά, το οποίο και συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διακρατικού Οργανωμένου Εγκλήματος, ορίζεται ως εξής: Εμπορία ανθρώπων είναι « η στρατολόγηση, μεταφορά, απόκρυψη, ή παραλαβή προσώπου με τη χρήση απειλής, βίας, ή άλλων εξαναγκαστικών μέσων, απαγωγής, ή απάτης, κατάχρησης εξουσίας ή εκμετάλλευσης της ευάλωτης θέσης του θύματος, καθώς και η με παροχές πληρωμών ή ωφελημάτων απόσπαση της συναίνεσης του ατόμου που έχει την επίβλεψη κάποιου άλλου, με σκοπό την εκμετάλλευση του. Η εκμετάλλευση περιλαμβάνει τουλάχιστον την εκμετάλλευση της πορνείας ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης άλλου, την αναγκαστική εργασία, ή υποχρεωτική παροχή υπηρεσιών, τη δουλεία και παρόμοιες με αυτήν πρακτικές ή την αφαίρεση οργάνων του σώματος» (Συκιώτου,2003).

Η εμπορία ανθρώπων είναι η σύγχρονη μορφή δουλείας που δεν δεσμεύει τους σκλάβους με αλυσίδες αλλά με απειλές, εκβιασμούς, χρήση σωματικής ή ψυχολογικής βίας, απαγωγές, απάτες, εξαπατήσεις. Αυτή η μορφή της εμπορίας έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις και στην Ελλάδα. Ο αριθμός των γυναικών που μεταφέρεται στην Ελλάδα για σεξουαλική εκμετάλλευση ανέρχεται περίπου σε 20.000 (BBC, 2001). Επίσης υπολογίζεται ότι το 50-55% των γυναικών αυτών προέρχεται από τις χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης (Karakatsanis and Swarts, 2003).

Γ1. Χαρακτηριστικά της παράνομης διακίνησης των γυναικών με σκοπό την οικονομική και σεξουαλική εκμετάλλευση

Αυτή η μορφή απασχόλησης ανεξάρτητα εάν πραγματοποιείται εθελούσια ή όχι από τις γυναίκες έχει ειδικά χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες μορφές εργασίας. Παρακάτω δίνεται μια εικόνα των χαρακτηριστικών αυτής και των επιπτώσεων της στις εργαζόμενες.

Υπάρχει έντονη γεωγραφική διαίρεση όπου διαφορετικές εθνικότητες συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες γειτονιές και δρόμους της Αθήνας. Χαρακτηριστικά οι περισσότεροι οίκοι ανοχής βρίσκονται στην περιοχή του

Μεταξουργείου και απασχολούν κυρίως Ελληνίδες. Στην οδό Φυλής εργάζονται Ρωσίδες και Αλβανίδες ενώ στην πλατεία Ομόνοιας και στην οδό Σωκράτους, Αλβανίδες και Αφρικανές. Πολλές από τις γυναίκες που εργάζονται σε οίκους ανοχής διατηρούν τη δραστηριότητα τους αυτή κρυφή καθώς εργάζονται και τις πρωινές ώρες ως οικιακοί βοηθοί.

Η συγκεκριμένη εργασία χαρακτηρίζεται από στοιχεία προσωρινότητας και συνεχής μετακίνησης.

Η μετακίνηση αυτών των γυναικών από το ένα μέρος στο άλλο και από μια χώρα σε κάποια άλλη είναι συνεχής και η παραμονή τους σε ένα σημείο διαρκεί τόσο ώστε να μην γίνονται αντιληπτές. Μετατρέπονται σε καταναλωτικά προϊόντα όπου η ζήτηση τους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη διαφήμιση, τις απαιτήσεις, τα «γούστα» για εξωτικές απολαύσεις του τοπικού πληθυσμού. Στις προτιμήσεις των Ελλήνων κυριαρχούν οι Ρωσίδες και οι Ουκρανές λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους και ακολουθούν οι Πολωνές, οι Βουλγάρες και οι Ρουμάνες και τέλος οι Λατίνες οι Αφρικανές αλλά και οι Αλβανίδες. Οι Αλβανίδες αντιμετωπίζονται και σε αυτόν τον τομέα αρνητικά, καθώς κυριαρχούν στερεότυπα που τις παρουσιάζουν (σύμφωνα με μαρτυρίες πελατών) βρώμικες, αναξιόπιστες και χωρίς τρόπους.

Η αμοιβή των υπηρεσιών διαφοροποιείται ανάλογα με το χώρο εργασίας. Στη χαμηλότερη βαθμίδα βρίσκονται οι γυναίκες που εργάζονται στους δρόμους και στους οίκους ανοχής όπου η αμοιβή τους είναι μικρή συγκριτικά με αυτή των γυναικών που εργάζονται και προσφέρουν υπηρεσίες μασάζ. Τα υψηλότερα ημερομίσθια τα λαμβάνουν οι αλλοδαπές που εργάζονται ως χορεύτριες σε μπαρ. Επιπλέον υπάρχουν και τα γραφεία συνοδών που δύσκολα ανιχνεύεται και προσδιορίζεται επακριβώς η λειτουργία τους, αφού λαμβάνουν όλα τα μέτρα ώστε να υπάρχει διακριτικότητα και ανωνυμία του πελάτη.

Το βασικό μέλημα της μετανάστριας που εργάζεται σε αυτόν τον τομέα ανεξάρτητα εάν πληρώνεται για τις υπηρεσίες που παρέχει, ακριβά ή όχι και ανεξάρτητα εάν κατατάσσεται σε υψηλή κατηγορία βάση των προτιμήσεων των πελατών, είναι να μπορεί με τα χρήματα που κερδίζει αφενός να επιβιώσει η ακόμα και να ζήσει καλά, αφετέρου να συντηρήσει την οικογένεια που έχει αφήσει πίσω στη χώρα καταγωγής.

Ένα χαρακτηριστικό που παρουσιάζει αντίφαση είναι το παράδοξο ότι αυτή η εργασία μπορεί να αποτελέσει μια διέξοδο, έναν τρόπο, μια ευκαιρία για καλύτερη ζωή. Υπάρχουν δύο κατηγορίες γυναικών που απασχολούνται σε αυτόν τον τομέα. Η πρώτη αφορά αυτές που μέσω της εργασίας τους λειτουργούν αυτόνομα χωρίς την παρέμβαση και την παρουσία ενός αυταρχικού συντρόφου όποτε και επιλέγουν να παραμείνουν και να δεχτούν όλους τους όρους και τις θυσίες αυτής της εργασίας, ενώ η δεύτερη περιλαμβάνει εκείνες που είναι δέσμιες των ιδιοκτητών οίκων ανοχής και των διακινητών δουλεύοντας κάτω από άθλιες συνθήκες.

Οι περισσότερες γυναίκες – θύματα εμπορίας κακοποιούνται και η χρήση βίας από τους εμπόρους και τους διακινητές είναι ποικίλων μορφών. Υφίστανται σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία, προκειμένου να υποταχθούν στις όποιες απαιτήσεις όλων των εμπλεκόμενων (εμπόρων, διακινητών, προαγωγών). Η σωματική βία πολλές φορές οδηγεί στο θάνατο γυναικών ή στην άγρια σωματική κακοποίηση. Οι περιπτώσεις αυτές λειτουργούν ως τρόποι εκφοβισμού προς τις υπόλοιπες. Σημαντικά προβλήματα που οδηγούν αναπόφευκτα στο να δέχονται την εκμετάλλευση και την κακοποίηση είναι αφενός ότι δεν γνωρίζουν τη γλώσσα και αφετέρου ότι δεν έχουν στη κατοχή τους τις νόμιμες διαπιστώσεις. Το πιο απαισιόδοξο είναι ότι δομούν τη ζωή της σε μια σαθρή βάση και ότι αποτελούν αντικείμενα προς χρήση και εκμετάλλευση έως τη χρονική στιγμή που θα είναι μη κερδοφόρες μονάδες στη βιομηχανία του σεξ.

Ο στιγματισμός είναι ένα ακόμα χαρακτηριστικό της εργασίας αυτής. Οι γυναίκες που ασκούν αυτό το επάγγελμα ανήκουν παραδοσιακά σε μια κατηγορία που συνοδεύεται στην αντίληψη των ατόμων με κάποια χαρακτηριστικά που τις περιθωριοποιούν. Αυτό ισχύει τόσο για τις γηγενείς, όσο και ακόμη περισσότερο για τις αλλοδαπές. Πολλές φορές οι γυναίκες που ασκούν το επάγγελμα της εταίρας αντιμετωπίζονται με προκατάληψη και βία όχι μόνο από τους προαγωγούς αλλά και από τις αστυνομικές αρχές. Πρέπει να σημειώσουμε ότι η συνεργασία της αστυνομίας, η συμμετοχή της στα παράνομα δίκτυα και η διαφθορά αστυνομικών υπαλλήλων είναι καθοριστικοί παράγοντες για την επιτυχή λειτουργία των κυκλωμάτων.

Γ2. Μέθοδοι και χαρακτηριστικά των διακινητών

Οι εμπλεκόμενοι της διακίνησης είναι άτομα με συγκεκριμένους ρόλους που ανήκουν σε ισχυρά δίκτυα με αυστηρή και ιεραρχική δομή. Πιο συγκεκριμένα αρχικά υπάρχουν τα άτομα εκείνα που προσεγγίζουν τα υποψήφια θύματα, τα εξαπατούν με υποσχέσεις για ευκαιρίες εργασίας και ανήκουν σε οργανωμένο κύκλωμα εγκλήματος δρώντας στις χώρες καταγωγής. Στη συνέχεια υπάρχει ο πράκτορας στη χώρα προέλευσης που πληρώνει το στρατολόγο και διευθετεί όλες τις λεπτομέρειες του ταξιδιού. Μετέπειτα αναλαμβάνει δράση ο συνοδός που συχνά περνά από άλλες χώρες προκειμένου οι αρχές να χάσουν τα ίχνη των θυμάτων. Καθοριστικό ρόλο παίζουν και οι μεσίτες που έχουν την ευθύνη να παραλάβουν τις γυναίκες κατά την άφιξη τους και τέλος οι προαγωγοί που διευθύνουν τις εγκαταστάσεις και φυλακίζουν τις γυναίκες. Δραστηριοποιούνται τόσο στη χώρα καταγωγής όσο και σε υποψήφιες χώρες προορισμού και χρησιμοποιούν όλα τα στοιχεία εκείνα που παρουσιάζονται σε οργανωμένα εγκλήματα όπως τη διαφθορά κρατικών υπαλλήλων, την πλαστογραφία, τον εκβιασμό, τη σωματική βία και άλλες μορφές εξαναγκασμού (Συκιάτου, 2003).

Η προσέγγιση των υποψήφιων θυμάτων γίνεται με ποικίλους τρόπους. Η χρήση αγγελιών αποτελεί μια από τις πιο συχνές μεθόδους. Στις αγγελίες προσφέρονται υψηλού ημερομισθίου εργασίες για γυναίκες που επιθυμούν να εργαστούν στο εξωτερικό ως χορεύτριες/ καλλιτέχνιδες ή baby-sitters ή συνοδοί ατόμων μεγάλης ηλικίας. Επιπλέον υπάρχουν αγγελίες μέσω γραφείων συνοικεσίων για γάμους στο εξωτερικό με επίδοξους γαμπρούς. Οι υποψήφιοι γαμπροί στην ουσία αγοράζουν γυναίκες που θα χρησιμοποιήσουν ως σκλάβες είτε προς προσωπική χρήση είτε προς πώληση.

Μια άλλη μέθοδος είναι η στρατολόγηση από υποβαθμισμένες αγροτικές περιοχές όπου το κίνητρο που δίνεται στις γυναίκες είναι η υπόσχεση για οικονομική αποκατάσταση ή για γάμο με άτομα υψηλού εισοδήματος.

Επιπρόσθετα η στρατολόγηση μέσω διαδικτύου είναι μια διαδεδομένη μέθοδος τα τελευταία χρόνια καθώς είναι ιδιαίτερα εύκολη η πρόσβαση σε αυτό δίνοντας στον «πελάτη» ποικιλία σε σεξουαλικά προϊόντα. Η διατήρηση της ανωνυμίας και της απουσίας ελέγχου διευκολύνει την αποτελεσματική διεύρυνση αυτής της μεθόδου. Οι δράστες προσφέρουν καταλόγους για νέφες «δι αλληλογραφίας» που περιλαμβάνουν και ανήλικα κορίτσια.

Η αγορά από την οικογένεια αποτελεί μια ακόμη μέθοδο. Οι τιμές στις οποίες αγοράζονται διαφοροποιούνται ανάλογα τη χώρα προέλευσης. Οι τιμές για τα Βαλκάνια είναι γύρω στα 1,500 ευρώ ενώ στην Ινδία η μέση τιμή για την αγορά ενός ανηλίκου από την οικογένεια του είναι 30 ευρώ (National Geographic, 2003). Μια ιδιαίτερη περίπτωση αποτελούν οι Νιγηριανές όπου πωλούνται από τις οικογένειες τους για 1,000 ως 3,000 ευρώ και δεσμεύονται σε τελετές βουντού με όρκο σιωπής. Οι τελετές βουντού αποτελούν για τα υποψήφια θύματα πολύ αποτελεσματικό μέσο εκφοβισμού και ένα είδος ψυχικής βίας ισχυρότερης από τη σωματική. Οι περισσότερες Νιγηριανές έρχονται από την επαρχία Εντο. Στο Μπενίν, πρωτεύουσα του Εντο λαμβάνει χώρα το μεγαλύτερο σκλαβοπάζαρο του κόσμου. Εκεί αγοράζονται άνθρωποι για όλες τις «δουλειές», όπως ανήλικα για παράνομη εργασία ή σεξουαλική εκμετάλλευση, «αρσενικές πόρνες» και βέβαια γυναίκες.

Οι τρόποι που χρησιμοποιούν οι διακινητές για τη μεταφορά των θυμάτων τους είναι η χρήση γνήσιων ταξιδιωτικών εγγράφων αλλά η νόθευση ή πλαστογράφηση προξενικής θεώρησης, ο εφοδιασμός των θυμάτων με πλαστά ή κλεμμένα ταξιδιωτικά έγγραφα, η διάβαση συνόρων από αφύλακτα σημεία και η προώθηση στο εσωτερικό με μισθωμένα λεωφορεία ή ΙΧ και η κρυφή μεταφορά με φορτηγά ή λεωφορεία που διαθέτουν ειδικές κρύπτες.

Οι διακινητές εξαναγκάζουν τα θύματα τους να είναι υπάκουα με πρακτικές όπως η κατακράτηση των ταξιδιωτικών τους εγγράφων, η ομηρία προς αποπληρωμή χρεών για τη μεταφορά, η εκμετάλλευση του γεγονότος της λήξης θεώρησης εισόδου ή της παράνομης εισόδου των θυμάτων, ο εθισμός και συνεπώς η εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες, η χρήση απειλών για τα μέλη της οικογένειας των θυμάτων που παραμένουν στη χώρα καταγωγής και απειλές για προσωπικό διασυρμό που συνεπάγεται τον κοινωνικό αποκλεισμό σε περίπτωση επαναπατριsmού.

Γ3. Κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες που ευνοούν την εμπορία ανθρώπων για οικονομική ή/ και σεξουαλική εκμετάλλευση

Στο σημείο αυτό παραθέτονται οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες που δρουν υποστηρικτικά στην εμπορία και εκμετάλλευση ανθρώπων.

- i. Η φτώχεια είναι ο παράγοντας εκείνος που οδηγεί τους ανθρώπους σε ενέργειες που τους καθιστούν θύματα και στην ανάπτυξη παραβατικών συμπεριφορών. Η ανάγκη μπορεί να οδηγήσει τους φτωχούς να πουλήσουν τα μοναδικά

υπάρχοντα τους (τα υγιή κορμιά τους ή τα κορμιά των παιδιών τους). Άλλοι παράγοντες που ευνοούν την εμπορία έχουν να κάνουν με το κοινωνικό περιβάλλον όπως η κοινωνική ανισότητα, οι περιορισμοί στη μεταναστευτική πολιτική, οι έμφυλες διακρίσεις κατά των γυναικών τόσο στον κοινωνικό όσο και στον εργασιακό τομέα και η εμπορευματοποίηση του γυναικείου σώματος.

- ii. Η κακή οικονομική κατάσταση των χωρών προέλευσης των θυμάτων μαρτυρά ένα υποβαθμισμένο επίπεδο ζωής που βοηθά στην ανάπτυξη τέτοιων δραστηριοτήτων. Η ανεργία, η έλλειψη εκπαίδευσης και πρόσβασης σε πόρους καθιστούν τους ανθρώπους πιο ευπαθείς και κατά συνέπεια εύκολα θύματα εκμετάλλευσης. Οι τέσσερις πιο σημαντικές πηγές θυμάτων είναι η Αλβανία, η Μολδαβία, η Ρουμανία και η Ουκρανία. Οι χώρες αυτές είναι και οι πιο φτωχές στην Ευρώπη με πολλά κοινωνικά προβλήματα.
- iii. Το φαινόμενο της εμπορίας ενισχύθηκε και από τη κατάρρευση των καθεστώτων του ανατολικού μπλοκ, κυρίως μετά το κατακερματισμό της Γιουγκοσλαβίας. Υπήρξαν αλληπάλληλες συρράξεις κατά τη δεκαετία του 90 που τροφοδότησαν τη λαθροδιακίνηση και το λαθρεμπόριο. Εκτιμάται ότι στις συγκεκριμένες περιοχές ανθούν σχεδόν όλες οι μορφές οργανωμένου εγκλήματος (όπλα, ναρκωτικά).
- iv. Η νομοθεσία που υπάρχει για τα θέματα της εμπορίας χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα χαλαρή. Πιο συγκεκριμένα στις περισσότερες χώρες οι ποινές είναι πολύ χαμηλότερες για την παράνομη διακίνηση προσώπων με σκοπό την εμπορία παρά για το εμπόριο ναρκωτικών. Επιπλέον υπάρχουν περιοχές όπου δεν υφίσταται καμία απολύτως νομοθετική ρύθμιση, φαινόμενο που ευνοεί την εμπορία.
- v. Η γεωγραφική θέση παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και δράση παράνομων κυκλωμάτων. Η εγγύτητα των Βαλκανικών χωρών με την υπόλοιπη Ευρώπη καθιστά λιγότερο δαπανηρή για τους σωματέμπορους την εισαγωγή γυναικών και πιο εύκολη, δεδομένου ότι δεν χρειάζονται διατυπώσεις εισόδου από τις περισσότερες βαλκανικές χώρες προς τις λοιπές ευρωπαϊκές σύμφωνα με τον κανονισμό της ΕΚ αρ.539/2001. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, το ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο και το γεγονός ότι είναι μέλος της Ε.Ε., συνιστούν πόλους έλξης για τα παράνομα κυκλώματα. Όπως φαίνεται από διεθνείς εκθέσεις (π.χ. UN report 2006) η Ελλάδα έχει γίνει πλέον διεθνές

κέντρο σωματεμπορίας χώρα προορισμού και transit διακινούμενων προσώπων που προέρχονται κυρίως από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Γ4. Το φαινόμενο του trafficking στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα τα θύματα εμπορίας με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση σε ποσοστό 95% προέρχονται από χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και της Βαλκανικής χερσονήσου. Οι χώρες από τις οποίες έρχονται τα θύματα είναι η Ρουμανία, η Ουκρανία, η Μολδαβία, η Βουλγαρία, η Ρωσία, η Αλβανία, η Πολωνία, Λευκορωσία, Λιθουανία και Καζακστάν.

Το έτος 2006, οι Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας επιλήφθηκαν σε 70 υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας (66 σεξουαλικής εκμετάλλευσης και 4 εργασιακής εκμετάλλευσης) που διαπράχθηκαν από Εγκληματικές Οργανώσεις. Από τις έρευνες και τις προανακρίσεις κατηγορήθηκαν 206 δράστες, Έλληνες και αλλοδαποί, ενώ υπήρξαν 83 παθόντες οικονομικής και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, από τα οποία, 39 ζήτησαν αρωγή και προστασία από την πολιτεία. Από το σύνολο αυτό, 34 χαρακτηρίστηκαν θύματα από τον Εισαγγελέα και έτυχαν των ευνοϊκών διατάξεων του νόμου 3064/2002.

Πίνακας 8. Θύματα εμπορίας ανθρώπων- Σωματεμπορίας (Άρθρα 323^Α & 351) (1/1/2003 έως 30/6/2006)

ΑΡΙΘΜΟΣ ΘΥΜΑΤΩΝ				
ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	2003	2004	2005	Α' ΕΞΑΜΗΝΟ 2006
ΑΛΒΑΝΙΑ	-	1	-	-
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1	10	9	5
ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑ	7	8	3	1
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	4	4	3	2
ΜΟΛΔΑΒΙΑ	10	10	7	5
ΝΙΓΗΡΙΑ	2	3	8	2
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	4	5	1	-
ΟΥΚΡΑΝΙΑ	14	21	12	2
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	10	41	53	4
ΡΩΣΙΑ	31	50	28	18
ΣΥΝΟΛΟ	83	153	124	39

Πηγή: Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά της εμπορίας Ανθρώπων, ΕΙΔΙΚΗ ΝΟΜΟΠΡΑΞΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Στον πίνακα 8 διαφαίνεται ο αριθμός των αναγνωρισμένων θυμάτων τη χρονική περίοδο 2003-2006. Τα στατιστικά στοιχεία προκύπτουν από τη συνεργασία των

υπηρεσιών της ΕΛΑΣ με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας και με τη Γενική Γραμματεία Υγείας- Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Ο αριθμός των θυμάτων είναι ιδιαίτερα υψηλός σε συγκεκριμένες εθνικές ομάδες όπως η Ουκρανία, η Ρουμανία και η Ρωσία. Τα στοιχεία αφορούν γυναίκες που έχουν κατορθώσει με κάποιο τρόπο να ξεφύγουν από τα κυκλώματα αυτά με τη βοήθεια των αστυνομικών και δικαστικών αρχών και έχουν οδηγήσει στη δικαιοσύνη μέλη των κυκλωμάτων. Ο αριθμός όμως των γυναικών που συνεχίζουν να είναι θύματα εκμετάλλευσης είναι μεγαλύτερος και αυξανόμενος καθώς τα κυκλώματα (ιδιαίτερα τα μεγάλα δίκτυα) έχουν την δύναμη να παραμένουν αόρατα και συνεπώς δύσκολα μπορούν να εντοπιστούν.

Τα χαρακτηριστικά των γυναικών σύμφωνα με στοιχεία που προέρχονται από την ΕΛΑΣ καθώς και από συνεντεύξεις με προσωπικό των Μη Κυβερνητικών Οργανισμών, Κλίμακα και Νέα Ζωή είναι τα παρακάτω:

- Οι ηλικίες των γυναικών που αποτελούν θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 20-30.
- Οι γυναίκες που προέρχονται κυρίως από τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη παρουσιάζουν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με τις γυναίκες από τις αναπτυσσόμενες χώρες
- Οι περισσότερες εξαπατώνται νομίζοντας ότι πρόκειται να απασχοληθούν σε οικιακές εργασίες ή ως σερβιτόρες.
- Σημαντικό ποσοστό των γυναικών χαρακτηρίζεται από την ΕΛΑΣ από σαφή άγνοια της αίσθησης χώρου και χρόνου και από πλήρη άγνοια της κοινωνικής πραγματικότητας
- Μια σημαντική εξέλιξη στους τρόπους χειραγώγησης των θυμάτων είναι η εμφάνιση του “happy trafficking”. Οι προαγωγοί δεν χρησιμοποιούν πια βία αλλά χορηγούν τις γυναίκες με ναρκωτικές ουσίες έτσι ώστε να έχουν μειωμένη αντίληψη για το τι κάνουν και βέβαια να είναι ιδιαίτερα ευάλωτες και αδύναμες για να υπερασπισθούν τον εαυτό τους. Συμπερασματικά πολλές γυναίκες βιώνουν και την εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες.

Οι δράστες που παίρνουν μέρος στη διακίνηση είναι τόσο Έλληνες, όσο και αλλοδαποί όπως Ρουμάνοι, Αλβανοί, Βούλγαροι και Μολδαβοί. Συστήνουν ομάδες 5-6 ατόμων όπου οι Έλληνες αναλαμβάνουν την μεταφορά, τη φύλαξη και την

εξεύρεση πελατών. Αντίστοιχα οι αλλοδαποί δρουν στις χώρες προέλευσης και φροντίζουν να βρίσκουν και να προσηλυτίζουν τα υποψήφια θύματα.

Όπως σε άλλες χώρες έτσι και στην Ελλάδα λαμβάνουν χώρα οργανωμένα δίκτυα με πολλούς εμπλεκόμενους που έχουν συνδέσεις και μέλη σε όλες τις υποψήφιες χώρες για εξεύρεση θυμάτων. Τα δίκτυα διακίνησης κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες: μεγάλα, μεσαία και μικρά. Ένα μεγάλο δίκτυο διαφοροποιείται από ένα μεσαίο, καθώς το πρώτο μπορεί και μεταπωλεί τα θύματα του σε άλλους και επιπλέον εκμεταλλεύεται τα θύματα μέσω χώρων διαμετακόμισης (transit), όπου σταματούν για να προμηθευτούν έγγραφα. Τα μεσαία δίκτυα φέρνουν τα θύματα κατευθείαν από μια συγκεκριμένη χώρα και τα διοχετεύουν σε δικά τους κέντρα διασκέδασης και clubs. Τα μικρά δίκτυα διακινούν ένα ή δύο θύματα τη φορά και τα διοχετεύουν σε οίκους ανοχής ή «αλλού» ανάλογα με τις ανάγκες της επιχείρησης. Τα δίκτυα που δρουν μεταξύ των χωρών της Βαλκανικής θεωρούνται μεσαία (ο.π.).

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται ο αριθμός των δραστών που εμπλέκονται σε δίκτυα σωματεμπορίας κατά εθνικότητα στην Ελλάδα το χρονικό διάστημα 2003 έως 2006.

Πίνακας 9. Δράστες Εμπορίας Ανθρώπων Σωματεμπορίας (Άρθρα 323^A & 351) (1/1/2003 έως 30/6/2006)

ΑΡΙΘΜΟΣ ΘΥΜΑΤΩΝ				
ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	2003	2004	2005	Α' ΕΞΑΜΗΝΟ 2006
ΑΛΒΑΝΙΑ	22	22	13	13
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1	15	12	5
ΕΛΛΑΔΑ	166	207	133	67
ΜΟΛΔΑΒΙΑ	8	4	3	-
ΟΥΚΡΑΝΙΑ	12	5	1	1
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	20	5	28	3
ΡΩΣΙΑ	30	10	3	1
ΤΟΥΡΚΙΑ	4	4	1	-

Πηγή: Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά της εμπορίας Ανθρώπων, ΕΙΔΙΚΗ ΝΟΜΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Στην Ελλάδα το πρώτο δίκτυο ήταν το ρωσικό που έκανε την εμφάνιση του το 1990 στέλνοντας εκατοντάδες γυναίκες. Ακολούθησε το ουκρανικό, μετέπειτα το βουλγαρικό/βαλκανικό και κατόπιν το αλβανικό το 1991. Για την περίοδο 1990-2000 κάθε δίκτυο σωματεμπορίας είχε υπό τον έλεγχο του τα εξής ποσοστά εκδιδόμενων:

το ρωσικό 39%, το ουκρανικό 33%, το αλβανικό 18% και το βαλκανικό 9% (Λάζος, 2002).

Το αλβανικό δίκτυο θεωρείται από τα πιο βίαια και κατέχει σημαντική θέση στην εμπορία στα Βαλκάνια. Στη Αλβανία υπάρχουν ειδικοί χώροι όπου συγκεντρώνονται τα θύματα και μέσω εκβιασμών και κακοποιήσεων από μέλη των δικτύων κάμπτεται η όποια προσπάθεια για αντίσταση. Η ρωσική μαφία ειδικεύεται στη μεταφορά μεταναστών από το Ιράν, Αφγανιστάν και άλλες χώρες της Ασίας. Στο εμπόριο γυναικών ασχολείται κυρίως τον έλεγχο του κυκλώματος «συνοδών» που θεωρείται και το πιο ακριβό είδος.

Γ5. Δυσκολίες αντιμετώπισης του φαινομένου- Πολιτικές και τρόποι διαχείρισης

Οι δυσκολίες αντιμετώπισης του φαινομένου έγκειται στο γεγονός ότι είναι ένα πρόβλημα με παγκόσμιες διαστάσεις με πολλούς εμπλεκόμενους και δίκτυα που δρουν με αποτελεσματικότητα σε όλες τις χώρες που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα. Συνεπώς χρειάζεται να αναπτυχθούν πρωτοβουλίες τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο γύρω από το τρίπτυχο πρόληψη, καταστολή και προστασία.

Μερικές από τις δυσκολίες που λειτουργούν κατασταλτικά στην αντιμετώπιση του φαινομένου παρουσιάζονται παρακάτω:

- Δεν υπάρχει αποτελεσματικό σύστημα ελέγχου και συνεργασίας μεταξύ των αρχών.
- Ο εντοπισμός των δραστών είναι δύσκολος γιατί μετακινούνται πολύ συχνά από ένα σημείο της χώρας στο άλλο και χρησιμοποιούν καρτοκινητά τηλέφωνα με αποτέλεσμα να μην εντοπίζονται. Επιπλέον έχουν επαφές με κρατικούς λειτουργούς με αποτέλεσμα τα θύματα να μην έχουν εμπιστοσύνη σε κρατικούς φορείς για την απεμπλοκή τους από τα δίκτυα διακίνησης.
- Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι δύσκολη η αντιμετώπιση του προβλήματος καθώς υπάρχουν ισχυρά δίκτυα που συνδέουν τη χώρα προέλευσης και τη χώρα υποδοχής και καθιστούν αδύνατη την όποια προσπάθεια εντοπισμού και εξολόθρευσης αυτών.
- Έλλειψη κρατικού μηχανισμού που αναγνωρίζει και υποστηρίζει τα θύματα του trafficking. Παρατηρείται ότι όποιες προσπάθειες γίνονται από διεθνής και μη κυβερνητικούς οργανισμούς για τα θύματα εμποδίζονται από την αναληψία των

κρατικών φορέων και από την έλλειψη επαρκούς υποδομής.(Human Rights Watch, 2001)

- Η παράνομη διακίνηση γυναικών για σεξουαλική εκμετάλλευση πολύ συχνά περιλαμβάνει τη συνεργασία της αστυνομίας και διοικητικών υπαλλήλων που απασχολούνται στο τομέα της μετανάστευσης. Σύμφωνα με το ανεξάρτητο μη κυβερνητικό οργανισμό Human Rights Watch (2001) το διεθνές αυτό φαινόμενο δεν θα μπορούσε να έχει λάβει τέτοιες διαστάσεις χωρίς την συμβολή των αστυνομικών και των υπαλλήλων. Ειδικά για τη συμμετοχή αστυνομικών σε τέτοια κυκλώματα το 1999 δημιουργήθηκε το γραφείο εσωτερικών υποθέσεων για τον εντοπισμό και φυλάκιση των εμπλεκόμενων υπαλλήλων. Χαρακτηριστικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι το 2001 καταγράφηκαν 146 ποινές σε 74 αστυνομικούς. Σχεδόν οι μισές από αυτές αφορούσαν την παράνομη συμμετοχή και συνενοχή σε δραστηριότητες που είχαν να κάνουν με μη νόμιμους μετανάστες, όπως κατακράτηση αδειών εισόδου και συνέργεια σε πολλά επίπεδα στα κυκλώματα πορνείας.
- Χαρακτηριστική είναι και η αδυναμία των θυμάτων να ανιχνεύσουν και να ενημερωθούν για όλες τις απαραίτητες ενέργειες που χρειάζεται να κάνουν προκειμένου να εισέλθουν στη χώρα υποδοχής νόμιμα. Επιπρόσθετα, οι περισσότερες γυναίκες δε γνωρίζουν γιατί έρχονται στην Ελλάδα. Αποτελεί για αυτές απλά μια διέξοδο από τη μειονεκτική θέση στην οποία βρίσκονται (Emke-Rouloupoulos, 2001:15).
- Δεν υπάρχουν ακριβείς πληροφορίες ούτε ως προς την έκταση, άλλα ούτε προς τα χαρακτηριστικά, αλλά ούτε ως προς την οργάνωση της εμπορίας. Επιπλέον δεν υπάρχουν ούτε εκτενή ούτε αξιόπιστα συστήματα για τη συλλογή συγκριτικών δεδομένων και δεδομένα για την κάθε χώρα. Εκτός από το γεγονός ότι δεν υπάρχουν αξιόπιστα στοιχεία σε κάθε κράτος δεν παρέχει και ομοιογένεια και κοινός τρόπος καταγραφής των δεδομένων και των θυμάτων . Οι κυβερνητικοί φορείς στις περισσότερες χώρες έχουν την τάση να καταγράφουν τα περισσότερα θύματα εμπορίας ως άτομα οικιοθελώς εκδιδόμενα ενώ αντίθετα οι μη κυβερνητικοί φορείς θεωρούν κάθε αλλοδαπό ως θύμα εμπορίας.

Η επίλυση και αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος χρειάζεται να δομηθεί σε τρία επίπεδα. Στην πρόληψη, στην προστασία και στην καταστολή.

Σημαντικό είναι να αντιμετωπιστούν οι πρωτογενείς λόγοι που οδηγούν τις γυναίκες σε αυτή την ευάλωτη θέση. Οι λόγοι είναι οικονομικοί, ψυχολογικοί και κοινωνικοί. Θα πρέπει να υπάρχει ενίσχυση της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης των χωρών προέλευσης των θυμάτων και ειδική μέριμνα για ανάπτυξη εκτενών και αξιόπιστων συστημάτων συλλογής δεδομένων.

Για την άσκηση αποτελεσματικής πρόληψης χρειάζεται να εντατικοποιηθούν οι έρευνες με τη συνδρομή επιστημόνων διαφόρων ειδικοτήτων και να υπάρχει εκστρατεία ενημέρωσης της κοινωνίας των πολιτών. Σημαντικός και καθοριστικός μπορεί να είναι ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης καθώς μπορούν να αναπτύξουν συλλογικότητες σε τοπικό επίπεδο με τη συνδρομή πολιτών- εθελοντών.

Είναι αναγκαίο να υπάρξει συνεργασία σε πολλά επίπεδα. Απαιτείται η ανάπτυξη διεθνούς και διακρατικής συνεργασίας σε επίπεδο πρόληψης μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών και τεχνογνωσίας πάνω στους τρόπους αντιμετώπισης και συνεργασία των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (αστυνομία, εισαγγελία, δικαστήρια κ.α.) με ανεπίσημους/ άτυπους (οικογένεια, εκκλησία, ΜΜΕ, κ.α.)

Σχετικά με τη προστασία των θυμάτων χρειάζεται να υπάρξει συνδρομή πολλών παραγόντων προκειμένου να είναι αποτελεσματική. Τα αναγνωρισμένα θύματα χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας οικονομικής, κοινωνικής και βέβαια ψυχολογικής. Μερικά από τα μέτρα που προτείνονται αναφέρονται παρακάτω:

- Η ειδική υποστήριξη από κοινωνικούς φορείς είναι σημαντική και απαραίτητη για τη ψυχολογική υγεία των θυμάτων.
- Τα θύματα χρειάζεται να λαμβάνουν δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Το πώς αντιμετωπίζονται τα θύματα κατά την εξέταση και οι διαγνώσεις που γίνονται καθορίζουν την τύχη του θύματος.
- Είναι σημαντικό να υπάρχει νομική συνδρομή στη γλώσσα τους προκειμένου να είναι πλήρως ενημερωμένες και ασφαλείς στα χέρια των αρχών.
- Ανάγκη να υπάρξουν καταφύγια για τις γυναίκες έτσι ώστε να μπορούν να ζήσουν ικανοποιητικά για όσο διάστημα χρειάζεται. Σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε ότι στην Ελλάδα υπάρχουν πέντε καταφύγια με δυνατότητα να δεχτούν περίπου έντεκα άτομα. Τα καταφύγια αυτά ανήκουν σε Μ.Κ.Ο και μπορούν να φιλοξενήσουν για τρεις μήνες άτομα που έχουν υποστεί βία. Υπάρχει ένα κρατικό καταφύγιο το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης , το οποίο

ανήκει στο Υπουργείο Υγείας και παρέχει προσωρινή φιλοξενία. Στην ουσία δέχεται τα θύματα και τα διαχέει στα υπόλοιπα (Κλίμακα, 2007).

- Σημαντικό ζήτημα για τη προστασία των θυμάτων είναι και ο επαναπατρισμός τους. Τα θύματα δεν διαχωρίζονται από τους μη νόμιμους μετανάστες και ακολουθείται η ίδια διαδικασία αναφορικά με τη μέθοδο απέλασης. Συνήθως οι ελληνικές αρχές απελαύνουν τις γυναίκες χρησιμοποιώντας ως μεταφορικά μέσα, το τραίνο ή το λεωφορείο. Συνήθως δεν συνοδεύονται και δεν έχουν την απαραίτητη βοήθεια στο σημείο προορισμού. Η διαδικασία του επαναπατρισμού όταν πραγματοποιείται με από τον τρόπο αφήνει τις γυναίκες ευάλωτες στα χέρια των διακινητών, οι οποίοι μπορούν να τις εντοπίσουν και να τις απαγάγουν. Ο επαναπατρισμός πρέπει να γίνεται με αεροπλάνο και με συνοδεία από μέλη φορέων τόσο στη χώρα από την οποία απελαύνονται αλλά όσο και στη χώρα προορισμού. Τα κοινωνικά μέτρα που μπορούν να εφαρμοστούν είναι η εγκατάσταση δικτύου συνεργασίας μεταξύ ΜΚΟ στη χώρα επιστροφής και συνεργασία μεταξύ κέντρων υποδοχής και ΜΚΟ για την καλύτερη επανένταξη των θυμάτων.

Για την καταστολή του φαινομένου όλες οι προσπάθειες που έχουν γίνει είναι σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Ε.Ε., το Συμβούλιο της Ευρώπης και τα Ηνωμένα Έθνη έχουν αναλάβει τα τελευταία χρόνια προσπάθειες πάταξης της εμπορίας και συγχρόνως καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς. Άλλα όργανα που δραστηριοποιούνται σε αυτό το τομέα είναι η Επιτροπή για την Πρόληψη της Εγκληματικότητας και την Ποινική Δικαιοσύνη του ΟΗΕ και το κέντρο για τη Διεθνή Πρόληψη της Εγκληματικότητας που έχουν επικεντρώσει τη δράση τους στην πρόληψη του φαινομένου της εμπορίας παγκοσμίως.

Οι κατευθυντήριες γραμμές κατά της εμπορίας ανθρώπων σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο επικεντρώνεται στα εξής σημεία (Συμεωνίδου- Καστανίδου, 2003) :

- Ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων και αποτελεσματική τιμωρία των δραστών με την πρόβλεψη σοβαρών ποινικών κυρώσεων και ποινικοποίησης της συμπεριφοράς όσων κάνουν χρήση των υπηρεσιών των θυμάτων (πελατών/εργοδοτών)
- Ιδιαίτερη αντιμετώπιση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και πορνογραφίας των ανηλίκων

- Υιοθέτηση κυρώσεων για την ευθύνη (ποινική ή δικαστική) των εμπλεκόμενων νομικών προσώπων
- Ενίσχυση των ελέγχων στα σύνορα σε συνδυασμό με την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης
- Προστασία και αρωγή στα θύματα και πρόβλεψη για τον ασφαλή επαναπατρισμό τους
- Ανταλλαγή πληροφοριών σε διεθνές επίπεδο σχετικά με τους εγκληματίες που διέρχονται από τη μια χώρα στην άλλη

Γ6. Νομοθεσία για την εμπορία ανθρώπων

Η ελληνική νομοθεσία μέχρι το 2002 υπήρξε ελλιπής και δεν έδινε τη δυνατότητα αποτελεσματικής αντιμετώπισης του φαινομένου.

Ο πρώτος νόμος που ψηφίστηκε και εμπεριέχει διατάξεις για και την καταπολέμηση της εμπορίας ήταν ο 3064/2002.

Στο νόμο αυτό προστέθηκαν τα άρθρα 323^A, 348^A, 351^A του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα όπου ποινικοποιούν όλες τις μορφές εμπορίας ανθρώπων, ορίζουν τις ποινές και τις περιστάσεις που μπορούν να οδηγήσουν στην αύξηση της ποινής.

Το Π.Δ. 233/2003 εκδόθηκε για να ρυθμίσει ζητήματα σχετικά με τη προστασία και αρωγή των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων. Τα μέτρα αυτά αφορούν άτομα που επίσημα έχουν αναγνωριστεί ως θύματα εμπορίας ανθρώπων.

Το μειονέκτημα που ανακύπτουν από τις ρυθμίσεις του νόμου και του προεδρικού διατάγματος είναι ότι οι γυναίκες για να αναγνωριστούν ως θύματα και να λάβουν την προβλεπόμενη βοήθεια έπρεπε να καταθέσουν στην αστυνομία και να παραβρεθούν στο δικαστήριο απέναντι από το διακινητή τους. Επιπλέον με το νόμο 3064/2002 η γυναίκα μετά τη κατάθεση την απόφαση του δικαστηρίου και την ολοκλήρωση της διαδικασίας, ήταν υποχρεωμένη να εγκαταλείψει τη χώρα.

Με το νόμο 3064/2002 συστήθηκε Διυπουργική Επιτροπή όπου συμμετείχαν εννέα υπουργεία και Ειδική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή για την καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων. Σημαντικός σταθμός στην λειτουργία της Επιτροπής ήταν η υπογραφή του Μνημονίου Συνεργασίας με δώδεκα Μ.Κ.Ο για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, θέτοντας τους γενικούς όρους συνεργασίας μεταξύ των φορέων, προκειμένου να διασφαλιστεί η ουσιαστικότερη

και αποδοτικότερη αρωγή και στήριξη των θυμάτων. Στο μνημόνιο ορίστηκαν ως μονάδες αρωγής οι Μ.Κ.Ο. αντί των νοσοκομείων που όριζε ο νόμος 3064/2002. Μετά το Μνημόνιο Συνεργασίας συστήθηκε το Εθνικό Σχέδιο Δράσης (2006) μέσα από το οποίο δίνεται με μεγαλύτερη λεπτομέρεια ο καταμερισμός των αρμοδιοτήτων. Το ΕΣΔ περιλαμβάνει δράσεις για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων δηλαδή την προστασία των θυμάτων, την πρόληψη της περαιτέρω εξάπλωσης του φαινομένου και αποτελεσματική καταστολή των εγκληματικών κυκλωμάτων διακίνησης. Περιλαμβάνει μέτρα για την παρακολούθηση των νέων τάσεων και δεδομένων, συλλογή στατιστικών πληροφοριών, διαδικασίες αναγνώρισης και παραπομπής των θυμάτων, λειτουργία ξενώνων φιλοξενίας και ψυχο-κοινωνικής υποστήριξης, νομική και διοικητική υποστήριξη, εθελοντικό επαναπατρισμό, δράσεις πρόληψης και επανένταξης των θυμάτων στις χώρες προέλευσης, εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού και προγράμματα επιμόρφωσης των συναρμόδιων κρατικών φορέων (Ιστοσελίδα ΥΠΙΕΞ, 2007). Επιπρόσθετα δημιουργούνται antitrafficking τμήματα στην αστυνομία και συγκεκριμένα σε δεκατρείς νομούς (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο, Γιάννενα, Κέρκυρα, Κοζάνη, Ερμούπολη, Λάρισα, Μυτιλήνη, Κομοτηνή, Σέρρες και Λαμία)

Το θεσμικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης ανθρώπων ενισχύθηκε με τη ψήφιση και εφαρμογή του νόμου 3386/2005, ο οποίος περιλαμβάνει αυτοτελές κεφάλαιο για τη συνολική ρύθμιση της προστασίας και αρωγής των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων (άρθρα 46-53).

Θετικό σημείο του νόμου αποτελεί το άρθρο 46 του νόμου όπου ορίζει τη δυνατότητα χορήγησης άδειας διαμονής σε αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας για την οποία δεν απαιτείται η καταβολή παραβόλου. Επιπλέον στο άρθρο 48 καθορίζεται η προθεσμία περίσκεψης. Πιο συγκεκριμένα η γυναίκα η οποία συλλαμβάνεται από τις αστυνομικές αρχές ή καταφεύγει σε αυτές και είναι θύμα εμπορίας, λαμβάνει από το νόμο τη περίοδο περισυλλογής η οποία διαρκεί ένα μήνα ,έτσι ώστε να αποφασίσει εάν επιθυμεί να συνεργαστεί με τις αρχές. Κατά τη περίοδο αυτή παρέχεται στη γυναίκα όλες εκείνες οι παροχές που είναι απαραίτητες για την ομαλή διαβίωση της.

Πίνακας 10. Σύνολο αδειών διαμονής σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ.7 του ν.2910/2001

Έτος 2004

Υπηκοότητα	Χορήγηση
Μολδαβία	1
Βουλγαρία	2
Ουζμπεκιστάν	4
Ουκρανία	5
Ρουμανία	2
Ρωσία	10
Σύνολο	24

Πίνακας 11. Σύνολο αδειών διαμονής σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ.7 του ν.2910/2001

Έτος 2005

Υπηκοότητα	Χορήγηση
Μολδαβία	1
Βουλγαρία	2
Ουζμπεκιστάν	6
Ουκρανία	6
Ρουμανία	2
Ρωσία	12
Σύνολο	29

Πίνακας 12. Σύνολο αδειών διαμονής σύμφωνα με το άρθρο 46 του ν.3386/2005

Έτος 2006

Υπηκοότητα	Αρχική Χορήγηση	Ανανέωση
Μολδαβία	4	1
Βουλγαρία	1	-
Νιγηρία	5	-
Ουζμπεκιστάν	-	7
Ουκρανία	-	4
Ρουμανία	2	1
Ρωσία	3	11
Μερικό Σύνολο	15	24
Γενικό Σύνολο (χορηγήσεις & ανανεώσεις)	39	

Πηγή: Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά της εμπορίας Ανθρώπων, ΕΙΔΙΚΗ ΝΟΜΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Στους πίνακες 10,11,12 διακρίνεται ο αριθμός και οι εθνικότητες των γυναικών που έχουν λάβει την προσωρινή άδεια παραμονής που προβλέπουν οι νόμοι 2910/2001 και 3386/2005. Σύμφωνα με το πρώτο νόμο για το έτος 2004 είχαν λάβει άδεια παραμονής 24 γυναίκες ενώ για το έτος 2005, 29. Η παράγραφος 7 του άρθρου 44 ορίζει τη δυνατότητα για χορήγηση άδεια διαμονής που επέχει και άδεια εργασίας για τα άτομα που έχουν καταγγείλει πράξεις προαγωγής σε πορνεία για

Χρονικό διάστημα έξι μηνών. Στο πίνακα 12 φαίνεται το σύνολο των γυναικών που έχουν ανανεώσει την άδεια αυτή και έχουν παραμείνει στη χώρα και μετά τη πάροδο των δώδεκα μηνών που προβλέπει το άρθρο 46. 24 γυναίκες το 2006 έχουν ανανεώσει την άδεια διαμονής και έχουν καταφέρει να αλλάξουν τη ζωή τους ξεφεύγοντας από τα παράνομα κυκλώματα.

Μια πολύ σημαντική καινοτομία του νόμου αυτού αποτελεί το άρθρο 50. Η γυναίκα μπορεί εφόσον επιθυμεί και πληροί τις προϋποθέσεις του νόμου να παραμείνει στη χώρα και να αναζητήσει εργασία.

Σε διεθνές επίπεδο έχουν προωθηθεί δύο θεμελιώδη κείμενα προς την κατεύθυνση της καταπολέμησης της παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Η Σύμβαση του ΟΗΕ κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος μαζί με τα 3 Πρωτόκολλα της, καθώς και η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Παράνομης Διακίνησης Ανθρώπων. Η Ελλάδα έχει υπογράψει τις δυο αυτές συμβάσεις από τον Νοέμβριο του 2005 αλλά ακόμα δεν έχουν κυρωθεί.

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

A. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστριών ήρθαν στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, ενώ παρατηρούμε ότι ο χρόνος άφιξής τους διαφοροποιείται ανάλογα με την υπηκοότητά τους. Πρώτες ξεκίνησαν να έρχονται οι γυναίκες μετανάστριες από την Πολωνία και τις Φιλιππίνες, ακολούθησαν οι Αλβανίδες, ενώ πιο πρόσφατη εγκατάσταση εμφανίζουν οι μετανάστριες από τις Βαλκανικές χώρες και την Ανατολική Ευρώπη. Πάντως, από τη στιγμή που φτάνουν στην Ελλάδα, οι γυναίκες παρουσιάζουν την τάση να παραμένουν στη χώρα και δεν διαφαίνονται περιπτώσεις «κυκλικής – προσωρινής μετανάστευσης» (Μαράτου-Αλιπράντη Α. 2006)

Η θέση της μετανάστριας στο κοινωνικό γίγνεσθαι καθορίζεται από το ρόλο που η ίδια έχει ορίσει για το μέλλον της. Η μετανάστρια που έρχεται στη χώρα για να είναι με την οικογένειά της, έχει την ανάγκη να ενσωματωθεί και να ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο. Ενδεχομένως λόγω της ύπαρξης δικτύων και συγγενικών δομών αισθάνεται μεγαλύτερη ασφάλεια και αυτοπεποίθηση. Με τον τελευταίο νόμο (ν.3386/2005) γίνεται μια σημαντική προσπάθεια να ενισχυθεί ο ρόλος της οικογένειας μέσω της πρόβλεψης για οικογενειακή συνένωση. Η μετανάστρια που έρχεται μόνη της είναι πιο ευάλωτη και θυματοποιείται ευκολότερα. Οι δυσκολίες επιβίωσης στη χώρα καταγωγής και η ανάγκη φυγής από τη χώρα την καθιστούν επιρρεπή, ανασφαλή και αδύναμη να αντιμετωπίσει τα νέα δεδομένα που συναντά στο νέο χώρο. Κάτω από αυτές τις συνθήκες γίνεται εύκολος στόχος για όλες τις μορφές εκμετάλλευσης.

Σύμφωνα με έρευνες της ΕΣΥΕ, αναφορικά με τις επαγγελματικές κατηγορίες των γυναικών μεταναστριών, οι γυναίκες μετανάστριες απασχολούνται σε χαμηλά αμειβόμενες, ανειδίκευτες εργασίες καλύπτοντας θέσεις που συνήθως οι Ελληνίδες απορρίπτουν. Η πλειοψηφία των μεταναστριών εργάζεται ως οικιακό βοηθητικό, παραϊατρικό προσωπικό, απασχολείται στη φύλαξη παιδιών και ηλικιωμένων και αντικαθιστά την Ελληνίδα νοικοκυρά σε όλες τις οικιακές εργασίες. Επίσης, οι περισσότερες εργαζόμενες γυναίκες είναι ανασφάλιστες, έχουν χαμηλές αποδοχές, ενώ εργάζονται συχνά πέραν του κανονικού ωραρίου.

Βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστριες στην καθημερινότητα τους έχουν να κάνουν με τις δημόσιες υπηρεσίες και τις καθυστερήσεις αναφορικά με τις άδειες παραμονής και τις δυσκολίες αναφορικά με την εργασία.

Β. Η εθνική μεταναστευτική πολιτική θα πρέπει να κινείται:

- Στην προσπάθεια αποτίμησης και ανάδειξης της συμβολής των γυναικών μεταναστών/-τριών στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας.
- Στην οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση των γυναικών μεταναστριών μέσω της νομιμοποίησής τους και της διεύρυνσης του θεσμικού πλαισίου, με στόχο την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της παράνομης/ανασφάλιστης απασχόλησης.
- Στην ανάπτυξη προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας για μια πιο αποτελεσματική και εξειδικευμένη κοινωνική προστασία, που θα στοχεύει στην ομαλότερη κοινωνική ένταξη των ανδρών και γυναικών μεταναστών.
- Στην ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής των μεταναστών/-τριών για την αποτελεσματικότερη και ομοιόμορφη ενσωμάτωση τους στον κοινωνικό ιστό.
- Στη θεσμική θωράκιση με στόχο την προστασία των μεταναστριών από την «υπερ-εκμετάλλευση» κατά την απασχόλησή τους στον οικιακό τομέα.

Η αποτελεσματική κοινωνική ένταξη των γυναικών μπορεί να επιτευχθεί με μια σειρά από μέτρα στους ακόλουθους τομείς :

Αναφορικά με την συναλλαγή των μεταναστριών με τις κρατικές υπηρεσίες θα πρέπει να υπάρξει απλοποίηση των διαδικασιών απόκτησης των νομιμοποιητικών εγγράφων για τις μετανάστριες και εισαγωγή καινοτόμων μεθόδων που αμβλύνουν τις έντονα γραφειοκρατικές διαδικασίες, ιδιαίτερη μέριμνα στις μετανάστριες που ανήκουν σε ειδικές πληθυσμιακές ομάδες (π.χ. μόνες μητέρες, θύματα εμπορίας ανθρώπων κ.λπ.) και δημιουργία υπηρεσιών υποδοχής με εξειδικευμένο προσωπικό, που θα ασχολείται αποκλειστικά με την πληθυσμιακή αυτή ομάδα.

Υπάρχει ιδιαίτερη ανάγκη ολοκληρωμένης και οργανωμένης ενημέρωσης για τις γυναίκες μετανάστριες που η φύση της επαγγελματικής τους απασχόλησης σε απομονωμένες εργασιακές συνθήκες καθιστά πιο δύσκολη την εγκατάσταση δικτύων πληροφόρησης και κοινωνικής υποστήριξης

Στο τομέα της εργασίας απαραίτητο είναι να εξασφαλιστεί για τις μετανάστριες η προστασία από την ανασφάλιστη εργασία, από την οποία κινδυνεύουν σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό οι γυναίκες μετανάστριες λόγω της φύσης των εργασιών στις οποίες απασχολούνται (π.χ. υπηρεσίες και οικιακοί βοηθοί σε

σπίτια). Προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσαν να σχεδιαστούν προγράμματα ενίσχυσης και διευκόλυνσης (κυρίως ως προς τα έξοδα ασφάλισης των εργαζομένων) των εργοδοτών/-τριών που απασχολούν νόμιμα γυναίκες μετανάστριες, γεγονός που θα βελτιώσει σε κάποιο βαθμό την υφιστάμενη κατάσταση.

Το πρόβλημα της γνώσης της γλώσσας της χώρας υποδοχής εξακολουθεί συχνά να είναι το πρώτο εμπόδιο για την ικανοποιητική ένταξη. Παρατηρείται απουσία οργανωμένης προσπάθειας για διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στους αλλοδαπούς μέσω επίσημων φορέων. Το πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί με το μέσω μιας συστηματικής οργάνωσης δωρεάν μαθημάτων (ακόμα και επιδοτούμενων σε κάποιο ποσοστό) για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Η έγκυρη ενημέρωση και πληροφόρηση των μεταναστών για τα προγράμματα αυτά είναι αναγκαία για την αποτελεσματικότητα αυτών. Η εμπλοκή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των Μ.Μ.Ε. είναι απαραίτητη για την ανακοίνωση των προγραμμάτων. Πιο συγκεκριμένα θα ήταν χρήσιμο να καταρτιστούν πολύγλωσσα κέντρα υποστήριξης στις βασικές Νομαρχιακές Υπηρεσίες της Αττικής, να εκδοθεί Πολύγλωσσα χάρτα με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του μετανάστη και Οδηγός Κοινωνικών και άλλων υπηρεσιών του δημοσίου στις γλώσσες των πολυπληθέστερων ομάδων μεταναστών στην Αττική

Σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης και την πρόληψη φαινομένων και κοινωνικού αποκλεισμού και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής θα πρέπει να γίνουν σχετικές ρυθμίσεις όπως η προώθηση από την πολιτεία μέτρων παροχής οικονομικά προσιτής στέγης, η ενίσχυση των Περιφερειών και των ΟΤΑ της χώρας που έχουν την άμεση ευθύνη για την εφαρμογή των πολιτικών, που αφορούν στη στέγαση σε τοπικό επίπεδο και καταβολή επιδομάτων στέγασης για τους ασθενέστερους μετανάστες/-τριες με έμφαση στις ευπαθείς ομάδες (μονογονεϊκές οικογένειες, άτομα με αναπηρία, κ.ά).

Γ. Η παρέμβαση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στα θέματα της μετανάστευσης

Η εμπλοκή της τοπικής αυτοδιοίκησης στη διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου είναι, ευρέως διαδεδομένη σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προωθείται από τους θεσμούς και τα όργανα της Ένωσης (Handbook on

Integration, 2004). Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες αναγνωρίζουν τις αυτοδιοικητικές αρχές ως ένα κρίσιμο παράγοντα στη διαμόρφωση και υλοποίηση των μεταναστευτικών πολιτικών. Πολλές, μάλιστα, χώρες, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της Ελλάδας, αναθέτουν σε αυτές και συγκεκριμένες αρμοδιότητες στο πλαίσιο των διοικητικών διαδικασιών που αφορούν τη χορήγηση των αδειών διαμονής (λ.χ. Βέλγιο, Ιταλία, Γερμανία, Γαλλία, Ολλανδία).

Οι αρμοδιότητες των οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο τομέα της μετανάστευσης ορίστηκαν από το νόμο 2910/2001. Ο νόμος αποκέντρωσε την αρμοδιότητα έκδοσης των αδειών διαμονής σε επίπεδο Περιφέρειας και ενέπλεξε στην εν λόγω διαδικασία τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Στις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις ανέθεσε την αρμοδιότητα χορήγησης και ανανέωσης των αδειών εργασίας (η αρμοδιότητα χορήγησης των «πράσινων καρτών», που συνιστούσαν ταυτόχρονα και άδειες εργασίας, είχε ανατεθεί κατ' αποκλειστικότητα στον Ο.Α.Ε.Δ μέχρι το 2001) και στους Ο.Τ.Α α' βαθμού) ανέθεσε την αρμοδιότητα της παραλαβής και διαβίβασης στην αρμόδια υπηρεσία της Περιφέρειας των αιτημάτων χορήγησης και ανανέωσης των αδειών διαμονής.

Η τοπική αυτοδιοίκηση, ως μηχανισμός διεκπεραίωσης διοικητικών καθηκόντων στο πλαίσιο της χορήγησης των αδειών διαμονής και εργασίας, αλλά και ως μηχανισμός κοινωνικής ένταξης των μεταναστών, έχει σημαντικό ρόλο να διαδραματίσει στις προκλήσεις που θέτει η μετανάστευση. Πολιτική ένταξης αλλοδαπών σημαίνει πρώτα από όλα τακτοποίηση του καθεστώτος της διαμονής και εργασίας τους με διαδικασίες λειτουργικές και αποτελεσματικές που σέβονται τον ενδιαφερόμενο ως διοικούμενο και συναλλασσόμενο με την ελληνική διοίκηση. Η επιτυχής άσκηση των καθηκόντων της Τ.Α χρειάζεται να εξυπηρετεί με τον καλύτερο τρόπο, το στόχο της κοινωνικής ένταξης, καθώς συμβάλει στην ομαλοποίηση και ορθολογικοποίηση της διαδικασίας έκδοσης των αδειών διαμονής και εργασίας και εδραιώνει με τον τρόπο αυτό σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ των αρχών και των ενδιαφερόμενων.

Οι Δήμοι οφείλουν, συνεπώς, να υιοθετήσουν μεθόδους για τη δημιουργία ή την οργανωτική και ουσιαστική αναβάθμιση των διοικητικών τους μονάδων που απευθύνονται στους αλλοδαπούς κατοίκους της περιοχής τους.

Πρωταρχική ανάγκη είναι η βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών διοικητικής φύσης, ιδίως ως προς τα ζητήματα που αφορούν τη διαδικασία χορήγησης αδειών διαμονής και εργασίας. Εξίσου σημαντική, όμως, είναι

και η αποτελεσματική οργάνωση και παροχή στοχευμένων υπηρεσιών για την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία (Τσιούκας 2006), .

Προτείνεται η δημιουργία ειδικών υπηρεσιακών μονάδων για τους αλλοδαπούς τα οποία θα λειτουργούν στη βάση εξυπηρέτησης των αναγκών και των αιτημάτων των αλλοδαπών, καθώς και υπηρεσίες παροχής ενημέρωσης και διεκπεραίωσης των υποθέσεων από εξειδικευμένα στελέχη.

Μερικά από τα μέτρα που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν σε τοπικό επίπεδο είναι:

- Συγκέντρωση και επεξεργασία στατιστικών στοιχείων που να αντανακλούν την πολυπολιτισμική ποικιλομορφία σε τοπικό επίπεδο και προσπάθεια αποτύπωσης των χαρακτηριστικών και των ιδιαιτεροτήτων των διαφορετικών εθνικών ομάδων
- Ενίσχυση της ικανότητας της κοινωνίας υποδοχής να προσαρμοστεί στην πολυμορφία λαμβάνοντας μέτρα ένταξης επικεντρωμένα στον πληθυσμό υποδοχής.
- Πρόληψη των φαινομένων γκετοποίησης και των εθνοτικών συγκρούσεων είτε ανάμεσα σε δημότες και τους μετανάστες είτε ανάμεσα στις ίδιες τις ομάδες των μεταναστών που κατοικούν έναν συγκεκριμένο Δήμο.
- Εκπόνηση τοπικών προγραμμάτων εφαρμογής μιας αμφίδρομης προσέγγισης ανάμεσα στους μετανάστες και την κοινωνία υποδοχής.
- Βελτίωση της εικόνας των μεταναστών μέσω της προβολής των θετικών προτύπων.
- Βελτίωση της κατανόησης και της αποδοχής της μετανάστευσης με εκστρατείες ευαισθητοποίησης, εκθέσεις, διαπολιτισμικές εκδηλώσεις, κλπ.
- Προώθηση της επίγνωσης, στην κοινωνία υποδοχής, των συνεπειών των προγραμμάτων υποδοχής και εισδοχής.
- Ενίσχυση του ρόλου του ιδιωτικού τομέα στη διαχείριση της πολυμορφίας.
- Συνεργασία με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, για παράδειγμα με τη θέσπιση εθελοντικών προτύπων δεοντολογίας για τους δημοσιογράφους (σε τοπικό επίπεδο και ευρύτερα).
- Στήριξη πολυπολιτισμικών δράσεων και εκδηλώσεων, για παράδειγμα ενημερωτικών εκστρατειών ή διαπολιτισμικών εκδηλώσεων με στόχο τη διάδοση συγκεκριμένων και ακριβών πληροφοριών σχετικά με τους

πολιτισμούς, τις θρησκείες και την οικονομική και κοινωνική προσφορά των μεταναστών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α) Πρωτογενείς Πηγές

- Ν.2910/2001
- Ν.3064/2002
- Π.Δ. 233/2003
- Ν.3385/2005
- Κανονισμός (ΕΚ) 859/2003
- Οδηγία 2003/86 για το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης
- Οδηγία 2003/109 για το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες

Β) Ελληνική Βιβλιογραφία

- **Baldwin – Edwards M. (2004)**, *Η ένταξη των μεταναστών στην Αθήνα: Δείκτες ανάπτυξης και στατιστικές μέθοδοι μέτρησης*. Αθήνα: Παρατηρητήριο Μετανάστευσης στη Μεσόγειο (ΜΜΟ).
- **Green L. Nancy (2000)**, *Οι δρόμοι της μετανάστευσης. Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα ΣΑΒΒΑΛΑΣ.
- **Γεώργιος Κωσταντίνος, (2007)**, *Κοινωνική Συνοχή και μετανάστευση*, Αθήνα ΕΣΤΑ.
- **Γνώμη της Ο.Κ.Ε, (2006)**, “Εθνική Έκθεση για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη”, *Κεφάλαιο Α Συνοπτική Παρουσίαση της Εθνικής Έκθεσης Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη*, σελ. 22-27, Αθήνα.
- **Δαραμάρας Κ. (2007)**, *Ελεγχος της Διοικητικής Δράσης*, Αθήνα ΕΣΤΑ.
- **Δασκαλοπούλου Ν. (2007)**, “Βρόμικοι Δρόμοι”, σελ. 46-42, (Ε) Καθημερινή.
- **Καβουνίδη Τζ. (2002)**, *Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών*, Αθήνα, ΠΑΕΠ
- **Καβουνίδη Τζ., Πολύζου Α., Μαυρομάτης Γ., Κοτρώτσου Α., Γιαννιτσάς Δ., Αλτσιτζόγλου Ντ., Αβραμίδη Τ. (2006)**, *Πολιτικές Ένταξης των Μεταναστών:*

Η Ευρωπαϊκή Εμπειρία, **Αθήνα: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (ΙΜΕΠΟ).**

- **Καμπούρη Ε. (2006)**, Φύλο, Μετανάστευση και Καθημερινή Ζωή: Σκιαγραφώντας τις Εμπειρίες Οικιακών Βοηθών από την Αλβανία στην Αθήνα, Εισήγηση στο Συνέδριο του ΙΜΕΠΟ,
- **Κόμπερν Αντριου.(2003)**, «Σκλάβοι του 21^{ου} αιώνα», **National Geographic-Ελλάδα**: Σεπτέμβριος, σελ. 40.
- **Λάζος Γ.(2002)**, *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα, 1. Η εκδιδόμενη*, **Αθήνα: ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ.**
- **Μαράτου-Αλιπράντη Α., Βόνδα. Ε., Ιορδανίδου Α., Καπετανόπουλος Α., Προφύρη Ι. (2006)**, *Η γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα: Τα ευρήματα της πανελληνίας έρευνας του Κ.Ε.Θ.Ι* (αδημοσίευτη).
- **Μαρβάκης Α., Παρσάνογλου Δ., Παύλου Μ., (2001)**: Μετανάστες στην Ελλάδα: «προβλήματα», κοινωνικά φαινόμενα και υποκείμενα, στο: **Α. Μαρβάκης, Δ. Παρσάνογλου, Μ. Παύλου** (επιμ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, σελ. 13-28, **Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.**
- **Μουσούρου Α. (2003)**. “Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη”, *The Politics of Migration and Immigration in Europe*, **Αθήνα: Gutenberg. Geddes A., London: Sage Publications.**
- **Μουσούρου Α. (2003)**, Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη. **Αθήνα: GUTENBERG.**
- **Μπάγκαβος Χ. & Παπαδοπούλου Δ. (2003)**, *Μεταναστευτικές τάσεις και Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική*, σελ.22, **Μελέτες του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 15**
- **Μπάγκαβος Χρ. & Παπαδοπούλου Δ. (επιμ.) (2006)**, *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, **Αθήνα: GUTENBERG.**
- **Οδηγός Πληροφόρησης & Καθοδήγησης για θύματα Εμπορίας Ανθρώπων (Trafficking)**, Α.Σ.Π.Ι.Δ.Δ.Α, EQUAL, Αναπτυξιακή Σύμπραξη για την Προώθηση Ίσων Δικαιωμάτων για τα Διακινούμενα Άτομα.

- **Πετράκου Β. Ηλέκτρα (2001):** Η κατασκευή της μετανάστευσης στην ελληνική κοινωνία, στο: **Αθ. Μαρβάκης, Δ. Παρσάνογλου, Μ. Παύλου (επιμ.) Μετανάστες στην Ελλάδα** σελ. 31-54., **Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.**
- **Sassen S.(2003),** *Χωρίς έλεγχο; Η εθνική κυριαρχία, η μετανάστευση και η ιδιότητα του πολίτη την εποχή της παγκοσμιοποίησης,* **Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.**
- **Σούλης Σ (1993),** “Το ξένο εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα”, *Διαστάσεις της κοινωνικής πολιτικής σήμερα,* σελ. 443. **Αθήνα.**
- **Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε. (2003):** Η εμπορία ανθρώπων στο διεθνές περιβάλλον και η ποινική της αντιμετώπιση στο ελληνικό δίκαιο στο: *Ο νέος νόμος 3064/2002 για την εμπορία ανθρώπων,* σελ. 17, **ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Σειρά Εταιρείας Νομικών Βορείου Ελλάδος.**
- **Τσιούκας Γ.(2006),** Αναδιοργάνωση και αναβάθμιση των υπηρεσιών των Δήμων για τους αλλοδαπούς στο: *Ερευνητικό πρόγραμμα «Τοπική αυτοδιοίκηση και μετανάστευση».*
- **Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων,** Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση 2003-2005, Ιούλιος 2003, σελ.42
- **Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προσαρμογής (2006),** Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη 2005-2006, Αθήνα, Σεπτέμβριος σελ.30
- **Ψημμένος Ι. (2006):** Η κοινωνική διάσταση της εργασίας των μεταναστριών στο: **Χ. Μπάγκαβος- Δ. Παπαδοπούλου (επιμ.) Μετανάστευση και Ένταξη των μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία** ,σελ. 158-174, **Αθήνα GUTENBERG.**
- **Ψημμένος Ι. (2001),** *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια. Κοινωνικός Αποκλεισμός Στην Ελλάδα,* **Αθήνα ΠΑΠΑΖΗΣΗ,**
- **Ψημμένος Ιορδάνης (1999),** Μετανάστευση και εργασία στην Ευρώπη: η δημιουργία νέων κοινωνικών χώρων στο: *Διαπολιτισμική αγωγή, Σειρά θεωρητικών μελετών και πρακτικών εφαρμογών* σελ. 109-117, **Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών- Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής**

Γ) Ξένη Βιβλιογραφία

- **Castles S (2000)**, “International migration at the beginning of the twenty-first century”, *International Social Science Journal*, Vol.165, Issue 165.
- **Emke-Poulopoulos I. (2001)** “Trafficking in Women and Children: Greece, a Country of Destination and Transit”, IMEO.
- **Handbook on integration (2004)**, Directorate-General, Justice Freedom and Security.
- **King R. (2000)**: Southern Europe in the Changing Global Map of Migration, *in: King R., Lazaridis G. and Tsardaridis C (ed.) Eldorado or Fortress? Migration in Southern Europe*, pp. 3-20, **London. Macmillan Press Ltd.**
- **Lazaridis G. and Psimmenos I. (2000)**: Migrant Flows from Albania to Greece: Economic, Social and Spatial Exclusion *in: King R, Lazaridis G and Tsardaridis C (ed.) Migration in Southern Europe, London Macmillan Press Ltd.*
- **King R, Fielding A. and Black R. (1997)**: The International Migration Turnaround in Southern Europe *in: King R. and Black R. (ed.), Southern Europe and The New Immigrations*, page 2-25.
- **Lazaridis G. (2001)**, “Trafficking and Prostitution, The Growing Exploitation of Migrant Women in Greece”, *The European Journal of Women’s Studies*.
- **Memorandum of Concern, (2001)**, “Trafficking of Migrant Women for Forced Prostitution into Greece”, **HUMAN RIGHTS WATCH**,
- **Groenendijk, K., E. Guild and R. Barzilay (2000)**, The Legal Status of Third Country Nationals who are Long-Term Residents in a Member State of the European Union, Nijmegen, April 2000. **Study carried out for the European Commission, DG Justice and Home Affairs.**
- **Stiglitz J.E. (1974)**, “Alternative theories of wage determination and unemployment in LDCs: the labor turnover model?”. *Quarterly Journal of Economics, Vol. 88 (2).*

Δ) ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- **European Women's Lobby**

<http://www.womenlobby.org>, Τελευταία επίσκεψη 25 Αυγούστου 2007

- **Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας**

<http://www.kethi.gr>, Τελευταία επίσκεψη 25 Αυγούστου 2007

- **Μη Κυβερνητικός Οργανισμός ΚΛΙΜΑΚΑ**

<http://www.klimaka.org.gr>, Τελευταία επίσκεψη 09 Αυγούστου 2007

- **Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης**

<http://www.iom.int/jahia/page1.html>, Τελευταία επίσκεψη 25 Αυγούστου

Ο Συνήγορος του Πολίτη: Συνήγορος του Μετανάστη, του Πρόσφυγα και του Ομογενούς:

<http://www.synigoros.gr/allodapoi/>, Τελευταία επίσκεψη 18 Ιουλίου 2007

- **Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής:**

<http://www.imepo.gr>, Τελευταία επίσκεψη 23 Αυγούστου 2007

- **Υπουργείο Δημόσιας Τάξης:**

<http://www.ydt.gr/main/Article.jsp?ArticleID=162280> Τελευταία επίσκεψη 5 Σεπτεμβρίου 2007

- **Υπουργείο Εξωτερικών** Τελευταία επίσκεψη 12 Σεπτεμβρίου 2007

<http://www.ypex.gov.gr>,

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συνέντευξη από μετανάστρια που μένει και εργάζεται στην Αθήνα, κατάγεται από τη Ρωσία και είναι παντρεμένη με Έλληνα.

Έλενα, 32 ετών

❖ Πότε ήρθες στην Ελλάδα;

E: Πριν πέντε χρόνια

❖ Γιατί διαλέξατε την Ελλάδα ως χώρα προορισμού;

E: Ήρθα για τουρισμό στην Ελλάδα, επειδή η μητέρα μου έλεγε για τα αρχαία που έχει η χώρα και επειδή γνωρίζει πολλά και θαυμάζει τον αρχαίο πολιτισμό.

❖ Τι δουλειά κάνεις;

E: Υπάλληλος σε μαγαζί, εστιατόριο.

❖ Έχεις σπουδάσει και αν ναι, τι;

E: Είχα σπουδάσει λογίστρια αλλά εδώ στην Ελλάδα δεν μπορώ να κάνω το επάγγελμα αυτό γιατί υπάρχουν διαφορετικοί νόμοι και διαφορετικά συστήματα λογιστικά

❖ Τι δουλειές έχεις κάνει;

E: Μόνο σε εστιατόρια έχω δουλέψει.

❖ Ποιες ήταν οι δυσκολίες που συνάντησες στην Ελλάδα σε σχέση

A. με τους Έλληνες

E: Με αντιμετώπιζαν περίεργα επειδή είμαι ξένη. Με ρωτάγανε εάν ήμουν παντρεμένη. Πιστεύω ότι εάν είσαι παντρεμένος με Έλληνα για τους άλλους είσαι νορμάλ. Εάν όχι δεν είσαι εντάξει.

B. ρατσιστικές συμπεριφορές

E: Δεν υπάρχει τόσο πολύ ρατσισμός. Σε άλλες χώρες όπως στη Κορέα θεωρώ ότι είναι περισσότερο

Γ. γλώσσα

Ε: Δυσκολεύτηκα στην αρχή. Έκανα ένα σεμινάριο της Ε.Ε. για τη γλώσσα. Παρακολούθησα 300 ώρες.

Δ. κράτος/διοίκηση

Ε: Καμιά πληροφορία δε μπορούσα να πάρω από τη διοίκηση. Ούτε γραπτά, ούτε προφορικά. Μετά με βοήθησε ο άντρας μου και εγώ δεν είχα καμιά επαφή.

- ❖ Βρήκες εύκολα δουλειά; Σε βοήθησε κάποιος;
Ε: Μόνη μου. Δεν με βοήθησε κανείς.
- ❖ Ποιος σε βοήθησε όταν έφτασες στη χώρα; Με ποια διαδικασία ήρθες;
Ε: Ηρθα με τουριστικό γκρουπ και παρέμεινα στην Ελλάδα γιατί μου άρεσε.
- ❖ Γνώριζες τι έπρεπε να κάνεις σχετικά με τη άδεια παραμονής; Τι χαρτιά χρειάζόσουν και που έπρεπε να απευθυνθείς;
Ε: Όχι, δεν γνώριζα τίποτα.
- ❖ Ποιο θεωρείς το πιο σημαντικό πρόβλημα που είχες να αντιμετωπίσεις σχετικά με τη προσαρμογή σου εδώ;
Ε: Τη μοναξιά, το ότι ήμουν μακριά από την οικογένεια μου.
- ❖ Θεωρείς ότι οι μετανάστες έχουν ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες;
Ε: Όχι. Είμαστε ξένοι.
- ❖ Στην εργασία ποια προβλήματα αντιμετωπίσες;
Ε: Δεν είχα πολλά προβλήματα στο να βρω δουλειά. Η σχέση μου με τον Έλληνα με βοήθησε πολύ, αφού δούλευα μαζί του και ήταν ο εργοδότης μου.
- ❖ Είχες ενδοιασμούς πριν παντρευτείς ένα Έλληνα;
Ε: Ναι, αλλά τώρα πια δεν είμαι ξένη.
- ❖ Τι θα ήθελες να αλλάξεις για να βελτιωθεί η ζωή σου; Τι ονειρεύεσαι για το μέλλον;
Ε: Οικογένεια, παιδιά όχι να κάνω χρήματα

Συνέντευξη από μετανάστρια που μένει και εργάζεται στην Αθήνα, κατάγεται από τη Ρωσία

Νάντια 40 ετών

- ❖ Πότε ήρθες στην Ελλάδα;
N: Πριν έξι χρόνια
- ❖ Γιατί διαλέξατε την Ελλάδα ως χώρα προορισμού;
N: Ήταν μια φίλη μου εδώ και μου πρότεινε να έρθω γιατί εδώ είναι καλά.
- ❖ Για ποιο λόγο ήρθες στην Ελλάδα;
N: Για δουλειά.
- ❖ Έχεις σπουδάσει και αν ναι, τι;
N: Πολιτικός μηχανικός
- ❖ Υπάρχει συνάφεια μεταξύ της εργασίας που κάνεις και του επαγγέλματος σου;
N: Όχι. Εδώ δεν μπορείς να κάνεις αυτή τη δουλειά. Πρέπει να σπουδάσω ξανά. Εδώ χτίζουν διαφορετικά από ότι στη Ρωσία.
- ❖ Τι δουλειά κάνεις;
N: Καθαρίζω σπίτια και πλένω πιάτα σε δυο εστιατόρια.
- ❖ Τι δουλειές έχεις κάνει;
N: Έχω κάνει διάφορες δουλειές. Έχω φυλάξει ηλικιωμένους και σε μαγαζιά-εστιατόρια, ξενοδοχεία. Τώρα κάνω 2 δουλειές την ημέρα.
- ❖ Στην εργασία ποια προβλήματα αντιμετώπισες;
N: Όχι πολλά. Τα αφεντικά μου ήταν καλά. Δεν δυσκολεύτηκα για να βρω εργασία. Εμάς μας προτιμούν από τις Αλβανίδες. Αυτές δεν τις θέλουν καθόλου, λένε ότι είναι βρώμικες.
- ❖ Ποιες ήταν οι δυσκολίες που συνάντησες στην Ελλάδα σε σχέση;

A. με τους Έλληνες

N: Αντιμετώπισα σεξουαλική παρενόχληση στα σπίτια όπου φύλαγα ηλικιωμένους. Αλλά προβλήματα δεν αντιμετώπισα.

B. ρατσιστικές συμπεριφορές

N: Δεν αντιμετώπισα πολλές ρατσιστικές συμπεριφορές.

Γ. γλώσσα

N: Με τη γλώσσα είχα πρόβλημα αλλά επειδή γνωρίζω αγγλικά η συνεννόηση γινόταν στα αγγλικά.

Δ. κράτος/διοίκηση

N: Όταν γινόταν η νομιμοποίηση βρήκα δικηγόρο και πλήρωσα παράβολο 150.000δρχ. στο Δήμο. Δεν αντιμετώπισα δυσκολίες. Δεν με ένοιαζε που ήμουν παράνομη γιατί τώρα πληρώνω πολλές εισφορές.

❖ Βρήκες εύκολα δουλειά; Σε βοήθησε κάποιος;

N: Με βοήθησε η φίλη μου που ήταν είχε έρθει έξι μήνες πριν από εμένα. Δουλειά βρήκα από γραφείο εξεύρεσης εργασίας.

❖ Ποιος σε βοήθησε όταν έφτασες στη χώρα; Με ποια διαδικασία ήρθες;

N: Ηρθα με τουριστική βίζα, παρέμεινα για πέντε μήνες παράνομη και στη συνέχεια με το νόμο⁴ έκανα αίτηση για νομιμοποίηση.

❖ Γνώριζες τι έπρεπε να κάνεις σχετικά με τη άδεια παραμονής; Τι χαρτιά χρειαζόσουν και που έπρεπε να απευθυνθείς;

N: Με βοήθησαν πολύ οι υπάλληλοι του Δήμου. Ήταν εξυπηρετικοί και ενημερωμένοι.

❖ Ποιο θεωρείς το πιο σημαντικό πρόβλημα που είχες να αντιμετωπίσεις σχετικά με τη προσαρμογή σου εδώ;

N: Η δουλειά είναι πολύ δύσκολη και πολλές ώρες. Το οικονομικό πρόβλημα είναι τα πιο σημαντικό γιατί πρέπει να στέλνω λεφτά στη κόρη μου που σπουδάζει.

---

⁴ (N.2910/2001)

- ❖ Θεωρείς ότι οι μετανάστες έχουν ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες;
N: Όχι παρόλο που πληρώνουμε τα ίδια και δουλεύουμε πολύ.
- ❖ Τι θα ήθελες να αλλάξεις για να βελτιωθεί η ζωή σου; Τι ονειρεύεσαι για το μέλλον;
N: Να κάνω οικογένεια και να μπορώ να στέλνω χρήματα στην κόρη μου.
- ❖ Θα ήθελες να γυρίσεις πίσω στη Ρωσία;
N: Είναι πολύ δύσκολα να γυρίσεις πίσω στη Ρωσία τώρα πια. Ούτε εδώ είναι εύκολα αλλά ούτε εκεί.

Συνέντευξη από μετανάστρια που κατάγεται από την Αλβανία. Μένει με την οικογένεια της και εργάζεται στην Αθήνα.

Μαρία 45 ετών

- ❖ Πότε ήρθες στην Ελλάδα;
M: Πριν 8 χρόνια.
- ❖ Γιατί διαλέξατε την Ελλάδα ως χώρα προορισμού;
M: Ο άνδρας μου και ο πεθερός μου είχαν έρθει για δουλειά στην Ελλάδα πριν από εμένα. Δουλεύανε για ένα χρόνο και εγώ είχα μείνει με τα παιδιά πίσω στην Αλβανία.
- ❖ Για ποιο λόγο ήρθες στην Ελλάδα;
M: Ήρθα για να είμαι με την οικογένεια μου και για να δουλέψω.
- ❖ Έχεις σπουδάσει και αν ναι, τι;
M: Δεν έχω σπουδάσει. Στην Αλβανία δεν δούλευα.
- ❖ Τι δουλειές έχεις κάνει;
M: Έχω εργαστεί σε σπίτια από τότε που έφτασα στην Ελλάδα.

❖ Τι δουλειά κάνεις;

Μ: Καθαρίζω σπίτια. Είμαι οικιακή βοηθός σε τρία σπίτια.

❖ Στην εργασία ποια προβλήματα αντιμετώπισες;

Μ: Στην αρχή δεν ήξερα καλά τη γλώσσα και πολλές φορές δεν καταλάβαινα και δεν με βάζανε στα σπίτια γιατί φοβόντουσαν.

❖ Ποιες ήταν οι δυσκολίες που συνάντησες στην Ελλάδα σε σχέση;

A. με τους Έλληνες

Μ: Δεν με αντιμετώπιζαν θετικά όταν καταλάβαιναν ότι είμαι Αλβανίδα. Σιγά-σιγά μας δεχόντουσαν. Τώρα είναι καλύτερα.

B: γλώσσα

Μ: Ήταν πολύ δύσκολο. Μόνη μου έμαθα. Προσπάθησα πολύ.

Δ. κράτος/διοίκηση

Μ: Δεν είχα προβλήματα γιατί τα είχε αναλάβει ο σύζυγος. Αλλά ακόμα πρέπει να πληρώνω για να μείνω εδώ μετά από τόσα χρόνια.

❖ Βρήκες εύκολα δουλειά; Σε βοήθησε κάποιος;

Μ: Όχι δεν βρήκα εύκολα. Οι συγγενείς μου με βοήθησαν και άρχισα να δουλεύω.

❖ Ποιος σε βοήθησε όταν έφτασες στη χώρα; Με ποια διαδικασία ήρθες;

Μ: Ο άνδρας μου, και ήρθα για εργασία νόμιμα.

❖ Θεωρείς ότι οι μετανάστες έχουν ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες;

Μ: Θα έπρεπε οι μετανάστες που έχουν πολλά χρόνια εδώ να έχουν τα ίδια δικαιώματα και κυρίως για τα παιδιά μας.

❖ Τι θα ήθελες να αλλάξεις για να βελτιωθεί η ζωή σου; Τι ονειρεύεσαι για το μέλλον;

Μ: Τα παιδιά μου να έχουν καλύτερη ζωή από εμένα και να τα αναγνωρίσει το κράτος.

❖ Θα ήθελες να γυρίσεις πίσω στη Αλβανία;

Μ: Όχι αλλά θα ήθελα να έρθουν οι γονείς μου και να μείνουν εδώ. Δεν μπορούν όμως.